

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי עניני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ה

בס"ד | גליון 250 | שנה ה' | פסח תשע"ח

והגדת לבנו - משנת החינוך חלק ב'

בפרוס חג החירות הבעל"ט אשר במרכזו עומד הציווי של והגדת לבנו יצאנו ללקוט שושנים אמרות והדרכות בעניני חינוך שנאמרו בהזדמנויות שונות לאנשי החינוך העומדים על משמרת הקודש מפי רבנו זצ"ל. והנה זכינו להוציא לקראת פסח תשע"ו גליון משנת החינוך חלק א' והתקבל בחיבה רבה אצל לומדי התורה די בכל אתה, וכעת לבקשת רבים הוצאנו בס"ד חלק ב'. (ויזכנו ה' לסדרם יחד במאמר נכבד בתוך ספר בענינים אלו)

יש להקדים שכל הוראה בעניני חינוך היה בהתחשב עם הנסיבות והרקע, ולפעמים יש שינוי בתשובות ואין בזה כללים קבועים, ומעשים שבכל יום שעל אותו דבר משיב רבנו לא' כך ולחברו להיפך, איש איש לפי העניין. והבאנו כאן את עיקרי הדברים. ולקראת גליון 250 שזכינו בס"ד להוציא לאור, סידרנו בס"ד 250 ענינים בעניני חינוך (ולמען ירוץ בה הקורא סידרנו ע"פ סדר א-ב) יש"כ לכל אלו שטרחו לשלוח לנו הוראות והדרכות מרבנו זצ"ל ובפרט להרבנים הגאונים ר' גדליהו הינגסברג ור' יואל סבו, ור' אהרן ניב, ור' משה שחייק שליט"א ועוד, ולמערכת הספר החדש והנפלא 'כל משאלותיך'. ולמערכת הקונטרס תלמידהון ותלמידי תלמידהון שיצא לאור ע"י ישיבת אמרי משה ירושלים.

אהבה

שיהיה קשה לעקוב אחר הילדים, ובאפשרותם לטוטט בכנפי ארץ ולשוב במהרה ללא ידיעת הוריהם. ולפעמים אף מסירים את הכיפה בשעת נסיעתם, ועם פעולה זו מסתלקת, במדה מסוימת, יראת שמים. [מלבד סכנת הגוף הכרוכה בזה]. עכ"ל הספר.

ואף אני יוסיף עוד שכשבני נ"י (היה כמדומה בן 6 או 7) הלכתי בעקבות הדברים הנ"ל לשאול את פי רבנו שבני נ"י רוצה אופניים, וא"ל מיד בזה"ל: "ס'איז נישט גוט", ולא יסף.

ז. שאלו לרבנו בדבר קייטנה לילדות שיש שם בנות אחד עשרה ושנים עשרה, מקום סגור ולא רואים הגברים, השיב רבנו שלא, כי תתרגל לרכוב על אופניים גם בשאר מקומות.

איפון

ח. נשאל רבנו האם אפשר לומר להורים אם יש איפון ישלחו את הילדים מהחיידי, רבנו מסתמא כן, הלואי שזה יעזור.

ארצות הברית

שו"ת בעניני חינוך שנשאל רבנו בחו"ל

ט. האם כדאי להפריד ולחלק כיתות לפי רמה או לא?

תשובה: כל כיתה שיעשו ויחלקו - אפילו ל-3 ילדים ימצאו 3 רמות, אין מושג שכולם יהיו שווים.

י. האם יש רשות להוציא ילדים מהמוסד בגלל חוצפה ונבול פה?

תשובה: נבול פה זה בעיה ואם זה קלוקל שמקלקל אחרים אין ברירה. חוצפה, אני לא מכיר חוצפה, ילד לא רוצה להתחצף אלא הוא רוצה לרצות את רבותיו והוריו, בד"כ זה מתחיל שהילד עשה משהו לא טוב, והרב העיר לו יותר מדי והילד נפגע, ומשום כך הוא פוגע וחוזר חלילה, ואין לדבר סוף. צריך לבדוק סיבה ללחץ שזה הגורם לכל הירידה. כל ירידה של ילד בד"כ תלוי בסיבה שראוי לבודקה. לגבי זריקת ילדים ודאי שהמנהל לא יכול להחליט לבד, אלא צריך ועדת חינוך עם ועדת רבנים מעליו כמו שהצענו בעוד מקומות.

יא. בחורים חלשים שלא מבינים, עד כמה המוסד אחראי עליהם?

תשובה: למדנו במשנה לגבי קניין בהמה הכישה - נתחייב בה. דהיינו שקונה ונעשה חייב בכל הדברים. כמו"כ להבדיל, מוסד שקיבל ילד לא יכול לזרוק אותו, אלא צריך לטפל בו כמה שיותר.

יב. האם לקבל ילדים רק מבתים טובים?

תשובה: אני אשאל אתכם - האם את אברהם אבינו היו מקבלים עם אבא כמו תרח? ... האם את רבקה היו מקבלים עם אבא כמו בתואל ואח כמו לבן? ודאי שלא נו... הלואי, וכולנו היינו משהו שבמשהו אז איך אפשר לדחות בתים טובים, אפילו שזה לא כולו תורה. העיקר לבדוק את הילד, ואם ההורים לא מתאימים צריך לפנות לוועדת חינוך כמו שהצענו.

א. שח הרב נפתלי ב: אני מלמד בת"ת תשב"ר, והיה ילד אחד ממש שהוציא אותי מהכלים, אין אפשרות בכלל לתאר מה שהיה עם אותו הילד. הרגשתי שאני לא מסוגל יותר. נכנסתי למנהל רבי משה הלוי אמרתי לו: או אני או הוא, לא שייך כבר יותר. המנהל לא ידע מה לעשות, סיכמתי אתו שאכנס לרבנו. באתי וסיפרתי לו את הפרטים.

רבנו שואל אותי - אתה אוהב אותו? ענית לו, לא. מיד אמר: אם כך הילד צריך לישאר, וכי מלמד שלא אוהב ילד אין מקומו בכיתה... שאלתי, אז מה אעשה כעת?

רבנו ענה מיד: תן לו איזה שליחות לעשות, להביא משהו מהמשרד, שמידי פעם יעשה כוס תה וכדו' ולאט לאט תתקשר אליו ותאהב אותו.

ב. שח רבנו: רואים אצל בני אדם שכאשר רואה אחר שעשה דבר שלא כהוגן יש לו עליו טענות ואילו כשהוא עצמו יעשה אותו דבר יש לו אלף תירוצים וזה אינו אלא משום שאת עצמו הוא אוהב, וכך אמרתי בכינוס למשגיחים שאם רוצים להוכיח בחור התועלת היא רק אם הבחור ירגיש שהוא באמת אוהב אותו.

ג. אהבה של הורים לילדיהם זה הקב"ה קבע את זה בטבע כדי שהורים יוכלו לגדל את ילדיהם, והראיה שבגיל מבוגר יש פחות אהבה בין ההורים לילדים.

ד. המשיך רבנו: יש הסבורים לומר, כי אם היו מעניקים הרבה אהבה לילדים הם היו יותר קשורים להורים, וממילא לא היו יוצאים לתרבות רעה. עם כל זה יש לדעת, כי יש שני צדדים לנושא. מחד גיסא, אם מוסיף אהבה יותר מדאי הילד מתרגל להתפנק, ועל ידי שהוא מתפנק הוא עושה מה שרוצה, אך מאידך גיסא, יש בכך את המעלה שהוא יותר קשור להורים, ולכן, צריך את הסייעתא דשמיא להעניק אהבה במידה הנכונה ולא יותר - לפנק היכן שראוי ורצוי, ולא לפנק היכן שלא צריך. [וראה להלן בסוף הקונטרס מה שהבאנו עוד מדברי רבנו]

אופנים

ה. נשאל רבנו בדבר שילד רוצה לקנות אופניים אמר רבנו היום רוצה זה ומחר רוצה זה, חזר ושאל אבל לכל בני כיתתו יש אופניים, אמר רבנו אפי' הכי זה מסוכן.

ו. בספר "חכמת החינוך" במשנת הגה"צ ר' אליעזר ליפא זילברמן זצ"ל, מנהל רוחני בת"ת קמניץ, עמ' נד-נב בהמהדורת תשס"ח.

"כמו כן מנע את הילדים מלרכב על אופניים בעלי שני גלגלים, כמו שאמר רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, במדרון הר מגיעים מהר יותר למטה כאשר רכובים על אופניים.

עם ירידת הדורות מטה, מחליקים עם האופנים במהירות. אחד ההורים אשר חשש מאד למנוע הנאה זו מבנו, ניגש לרבנו ואף שטח לפניו את רצונו העז של בנו. התשובה שקיבל היתה, כל כמה שיש בכוחך למנוע זאת מבנו, עשה כן. אם כי לא ביררנו ושאלנוהו טעם הדבר בזה, ידענו מגרעות שיש בכך. יתכן

יג. אברך שרוצה להישאר בלימוד ובשביל זה אשתו צריכה לעבוד במשרה מכובדת בין גברים שאין חשש לבעיה. ותוך כדי שאלה אמר רבנו מיד: ודאי שיש בעיה!

השואל חשב שרבנו לא מבין כ"כ, ומדגיש שמדובר שאין בעיה. ורבנו עונה לו בחוזק רב: יהיה בעיות וח"ו לעבוד במשרדים של גברים. והמשיך רבנו - כולם כ"כ מודאגים איך נחיה, ממה נתקיים, ושוכחים שהעיקר צריך לדאוג לעוה"ב להכין צידה. לא ראינו שהגבירים למדו מקצוע ויצאו גבירים, הכל מן השמים. למטה בקבר לא משנה ואין כל הבדל בין מי שאכל כל ימיו בשר שמן למי שאכל לחם. הגר"א אומר שיש מצוות שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז, זה לאנשים פשוטים אבל צדיקים גם את הפירות מבקשים לעוה"ב. וסיים: אתם המחנכים צדיקים ותחשבו על השכר הגדול בעוה"ב.

יד. איך מכניסים בילד טעם בתפילה?

תשובה: גם בזה תלוי הרבה הרבה הדוגמא האישית. איך שהילדים רואים את האבא או את הרב'ה מתפלל - כך הם מתפללים, כמה שלרבי'ה יש יותר יראת שמים כך זה נכנס בלב הילדים. ידוע המשל שהגר"א אמר לדובר להוציא מים מכוס ניתן רק ע"י שמתמלא עד גדותיו ויותר נשפך החוצה, כך רק מי שמלא מלא ביראת שמים, מה שמוציא החוצה לאחרים יכול להשפיע. וסיים רבנו שכל מלמד צריך ללמוד מוסר בכל יום כדי שיושפע ביראת שמים וכך יוכל להשפיע על תלמידיו. (הפנקס)

בזיונות

טו. שח הגר"א מן: בהיותי בחדר הגר"ח"ק, נכנס ילד תשב"ר ושאל: ילד מעליב אותי בחידור האם מותר להשיב לו כגמולו ולהעליב אותו בחזרה כדי שלא יעליב פעם נוספת או לשתוק? יען הגר"ח"ק: **לשתוק. שאלתי: ומה שכרו? יפה שתיקה לחכמים [ושכרו שיהיה חכם ויתקיים בו - יפה שתיקה לחכמים].** אמרתי להגר"ח"ק: הזדמן, ורבנו אמר לי: הנה, ביזיונות הם דבר כל כך טוב, אדם לא מעוניין למות ולא שאשתו תמות חלילה, ולא בנוי, הרי שביזיונות הם דבר טוב מאד (כתחליף וכפרה רבה) ואני לא היו לי ביזיונות. ע"כ. ושאלתי, הרי יש אנשים שכל כך ביזו וגם הציקו לרבנו? הוא השיב: ביזיונות שהם "ביזיונות" תלוי ממי. **נראה שלא הרגיש בביזיון לכן אמר כך. וגם מה שאמר, נכון מצד עצמו, כי לפעמים יש שהביזיונות הם כבוד.** (כל משאלותיך)

בנים

טז. באחד ממסעות החיזוק של רבנו לחו"ל, נועד עם קבוצת אנשי חינוך ודן עמם בנושא ההתייחסות הראויה לתלמידים, ההכרעה מתי להרחיק תלמיד וכדומה. "על המחנך להתנהג עם התלמיד כאילו היה בנו", אמר. "לפני כל תגובה עליך לחשוב: **כיצד היית נוהג לו היה זה בנך?**" דממת אלם השתררה באולם. מעולם לא עלה בדעתם של הנוכחים כי עד כדי כך צריכה להיות אהבת הרב לתלמיד. "הלא כך נאמר בגמרא", צירף רבנו הוכחה לדבריו, "במסכת כתובות דף כג ע"א כתוב: 'אילו בנתך הוויין מי הוית מזלזל בהו כולי האי'. אותו דבר בעניין שילוח תלמיד ממקום לימודו: נהג בו כאילו היה בנך".

יז. הוי עובדה בישיבה קטנה שבחורים כדרכם לפעמים, שיחקו עם הדלת של חדר השיעורים ונעלו אותה שלא יכנסו עוד בחורים, זה היה לפני השיעור, לפתע הגיע רבנו והם לא ידעו, הוא דפק ולא פתחו עד שקלטו שזה הוא, כמובן מיד פתחו, והם הרגישו מאוד לא נעים, רבנו נכנס מהכניסה ועד למקום שלו וכמה דקות אחרי זה עם עיניים מושפלות כדי שלא להבחין באחראי לדבר, כדי לא לגרום לו אי נעימות.

יח. באחד המבחנים היה בחור שבאותו שבוע לא למד כ"כ ומאוד התבייש, וכשרבנו שאל אותו שאלה אז הוא אמר חשבתי שמתחילים לחזור מדף קודם... רבנו עשה את הסיבוב של הבחורים שנשאלים בשאלות, הוא התחיל אחריו וגמר לפניו כדי שלא יתבייש.

בנות

יט. שח הגר"א מן: ת"ח סיפר לי כי שמע מר' מאיר שצ'רנסקי ז"ל מנהל בית יעקב הראשון בת"א, כי בעיירה שלהם בפולין הייתה דחוקת גדולה ולא היה לא חידוד, ולא בית יעקב, החליטו שמוכרחים לפעול בנושא אבל לא הייתה אפשרות כספית לשני הדברים, ושמע שהחפץ חיים שוהה בוורשה, ונסע אליו ושאלו, אמר לו החפץ חיים מקרא מפורש 'כה תאמר לבית יעקב' ואח"כ 'ותגיד לבית ישראל', ותמוה הרי איש קודם?

בעיירה שם אם לא יהיה בית יעקב מה יועיל החידוד עם מי ינשאו האנשים. סיפר אברך ת"ח, כי הרב מנחם פרוש ז"ל סיפר לו, כי קיבל כסף לצדקה בעד צורכי בני ברק ופנו אליו שיש צורך בגן לילדים בבני ברק, וגם פנו אליו שצריך

למקווה, והלכו להחזון איש עם הצדדים ואמר החזון איש שיתן לגן, כי לגבי גן, אם לא יהיה גן ישלחו לגן לא טוב, מקווה ילכו יותר רחוק, וספרתי את זה לרבנו הגרא"ל ואמר אין זה כלל, כי בבני ברק כך היה, אבל יש מקומות ובפרט אצל המסורתיים, אם לא יהיה מקווה לא יבואו, ובחיפה עשו כעת מקוה כמו ארמון וכל חודש מתוסף עוד חילוניים שבאים. וכיון שדיברנו, שאלתי את הגרא"ל על תשובת החפץ חיים, וענה בדרך אפשר, שהשואל היה ר"מ שצ'רנסקי והוא היה מסוגל לבנות ולא לבנים, ואח"כ באמת בנה בית ספר לבנות בתל אביב, ומן השמים שמו בפ"ק של הח"ח לגבי בנות כי בזה תהיה הצלחה על ידו, אבל תמיד בן קודם. והוסיף כל סדרי הדורות מבראשית עד אברהם לא מוזכר שום אשה רק נעמה והכל רק זכרים, כי בנין העולם הוא על בנים. (כל משאלותיך)

בעיות

כ. שאלו לרבנו ילדה בת שלש עשרה להורים גרושים והרווחה בב"ב רוצה שתעבור טיפל רגשי ולטענת האבא לא רואים כלום על הבת, וגם הבת לא רוצה, האם להשפיע עליה? השיב רבנו לא צריך, כך מגלים בעיות, כך לא ידעו ותוכל להתחתן. [ובמקרה הנ"ל היה נראה בהדיא שאין בעיות]

ברכת התורה

כא. סיפרתי שפעמים שבני נ"י לומד עמי מעט לפני שהולך לת"ת בבוקר. ושאלתי את בני אם בירך ברכת התורה וענה לי שהם מברכים אותה על סדר התפילה בת"ת והסתפקנו האם מוטב שיברך עתה ואח"כ יצטרך לזכור שכבר בירך [ועלול לבא לידי ברכה לבטלה] או שמא מוטב שילמד עתה בלא ברכה. ושאל רבנו מה לבסוף עשינו ואמרתי כצד א' ש... ונד רבנו בראשו כמסכים, ואמר "טוב. (כשחר ארוך)

בשר וחלב

כב. שאלתי כמה הרחקה בין אכילת בשר לחלב צריך לנהוג לגבי ילדים ובפרט לגבי ילד בן 11? ואמר רבנו אם הוא בן 11 כדאי כבר להרחיק, אבל לא מוכרחים שש שעות, אפשר גם חמש או ארבע שעות. (שם)

בשל

כג. ילד שבסוף סיון יה' בן שלש, קטן בשנתון והילד עדין יחסית האם להשאירו עוד שנה בגן עם גננת? רבנו: כך יותר פשוט שישאר בגן עוד שנה. כד. בנוגע לגיל הכנסת הילד לתלמוד תורה אמר רבנו: "בדרך כלל עדיף להכניס ילד לתלמוד התורה מאוחר יחסית מאשר להכניסו בגיל צעיר מדי. ילד שמכניסים אותו לפני שהוא בשל מספיק אינו מצליח לתפוס טוב את הנלמד וצובר פערים לכל החיים. בכלל, מה בוער להורים? מה יקרה אם הוא יחגוג בר-מצווה מהראשונים בכיתה?" ואמר רבנו שהוא כיהן כר"מ בשיעור ג' והיה מבחין מיד מי מהצעירים בשיעור ומי המבוגרים.

בת מצוה

כה. (י"ט תשרי תשע"ו) אחד שסיפר לרבנו שיש לבתו בת מצוה, האם לעשות איזה טקס לכבוד זה, אמר לו רבנו אל תחדש דברים. שוב אמר רבנו: שלא תקנא בחברותיה שיעשו לה מה שעושים לחברותיה.

גאווה

כו. שח הגר"ח"י י: שאלתי אם אני מגיע לישיבה ויש לי רק חצי שעה להשקיע במישהו ויש ב' בחורים אחד בעל גאווה והשני לא במי עדיף להשקיע. ושאל מי יותר כשרוני? ועניתי שוים. אמר רבנו: בעל גאווה לא טוב, ושאלתי אבל אני אקרב אותו, וענה רבנו: הוא יהיה יותר בעל גאווה.

גדולי ישראל

כז. הרב ג. מת"ת קרלין שאל לרבנו ילדים שמדברים על גדו"י האם לשלחם? והשיב רבנו יש חיידר אחר טוב... ואם לא לזורקם מה יה' איתם, שאל האם לשלחם לכמה ימים? אמר רבנו מה יעשו בבית וכי ילמדו יותר מה יעשו זה לא העצה. ושאל מה להרתיע אותם, לומר להם להפך מי שלא ידבר יקבל סוכריה ילדים אוהבים סוכריה.

גבולות

כח. שח רבנו: אע"פ שא"א להגביל את הילדים יותר מדאי שזה אסור וזה אסור, אבל זה צריך לבוא ממילא, ע"י החינוך הטוב זה יבוא ממילא, שירגיש שלא כל דבר מותר לעשות, לא כל דבר יכול להרשות את עצמו, בין הבנים ובין

ולויתי אותו ברחוב], ואמר לי: הרי קה, למה אתה הולך בלי סוודר [כמדו] שזה היו המילים] ואני המשכתי לדבר בלימוד, ורבנו לא ענה, רצה שאבין שלא מסתובבים כך בחוץ בחורף.

דוגמא

לז. רבנו מדבר תמיד שכח החינוך עיקרו בדוגמא אישית, מה יעשה אבא שאינו ת"ח, אבל מוקיר רבנו, וכי לא יוכל לגדל בן כהג"ח קניבסקי שליט"א. ואמר לי שהאבא יתן כמה שיכול, והבן יראה בישיבה דוגמאות אישיות וכך יגדל, אבל בלי דוגמא אישית לא יוכל לצאת ת"ח.

ללמוד ולא לדבר

לח. דיבר על החוסר בחינוך כיום, שבעצם היו צריכים לעשות ישיבות קטנות שהתלמידים ילמדו בהן ארבע חמש שנים. ושאלתי אותו: מה הכי נחוץ בחינוך, כי אני תמיד מדבר לפני תלמידים על לימוד, וזה לא עוזר. וענה תיכף ומיד: לדבר – זאת הבעיה! צריך ללמוד לידם, ולא לדבר! זאת גם הבעיה שלי, אני מדבר ואיני עושה... ועל הכל צריך סייעתא דשמיא מיוחדת ותפילה שכולם יחונכו בדרך אמת. (הפנקס)

הכאה

לט. ידיד, ת"ח צעיר נכנס ושאל את רבנו: מה עושים כשהילדים משתובבים, קופצים ומתפרעים, לדוגמא בשולחן שבת, האם ראוי להכות ילד? מיד כשרבנו שמע את השאלה נדרך, הזדקף והרים את קולו: "אם תכה אותו הוא יהיה פרא אדם!" וכפל דבריו. והוסיף: "אולי לפעמים אפשר, מכה קטנה על היד", והדגים... ("נר לשולחן שבת")

מ. הביא רבנו את דברי הגמ' במסכת מכות [דף ח' ע"א] – "אף על גב דגמירי – דהיינו שכוונת שלמה המלך לייסר גם ילד שבאופן כללי בסדר, ולא רק ילד בעייתו. אמר הגאון רבי משה שטיינמן שליט"א בן רבנו אמר שהכאה ממש היה דבר נדיר אצל רבנו, והיכה אותם רק כשהיו דברים חמורים.

מא. ואחיו הגאון רבי שרגא שטיינמן שליט"א אמר ג"כ שאביו היה מכה אותם רק לעיתים רחוקות, מתי בדיוק ממרחק השנים כבר לא זכר בדיוק, אבל אמר שנראה לו שהיה הדבר כאשר היה מריבה בין הילדים [ויבואר בהמשך דברי הגר"מ שטיינמן שליט"א].

והרחיב קמעא הגר"מ שטיינמן שליט"א את דבריו, לגבי אותם פעמים נדירות שהכה רבנו, וזכר שפ"א אחד הילדים הקטנים הדליק חשמל בשבת בטעות, לקח אותו רבנו על ברכיו והיכה אותו מכה אחת לא חזקה. אבל רושם הדבר לא סר ממנו למרות שהיה ילד קטן מאוד, ומאז כל הזמן נשמר ביותר בכל עניני השבת. ועוד סיפר שמידי פעם היה כל ילד מקבל מכה כלשהי, מה שנקרא "פאטשל"ה", מכה לא בעוצמה חזקה עד כדי שתכאיב, רק כדי שידע שזה נחשב עונש. היה זה כנגד התנהגויות מסוימות כגון מריבה בין הילדים. וכשבאו הילדים לעיתים בטענה שלא היה צדק במכה, אמר רבנו להם שהוא לא נכנס לזכות, ומגיעה להם המכה [כאמור מכה חלשה בעוצמתה], ומכה יכולה להיות גם מצד "יסר בנך ויניחך" [וכדלעיל]

המפריעים לגדילתו של בן ישיבה

מב. שח הגר"מ שליט"א: קודם היכנסו לישיבה גדולה, נכנסתי וביקשתי ממנו 'צידה לדרך'. ענה ואמר לי, כל בחור ישיבה יכול לצמוח ולגדול בתורה, ורק ג' מפריעים המעכבים אותו, קנאה תאוה וכבוד, ומטעם זה כולנו לא גדלים, וזו עבודה קשה מאוד לעבוד כנגדם, ואלמלי הקב"ה עוזרו אין יכול לו, וכשהודר צריך הקב"ה נותן הרבה סייעתא דשמיא על קצת עמל, ורק צריך לזכור לנצל את הזמן ואז נזכה לחיים שלימים של ועתה ישראל מה ה' אלוהיך שואל מעמך. (מתוך קו' הספדים תלמידיו ותלמידי תלמידיו)

המחנך מתוך חישובים של כבוד עצמו

מג. שח הגר"מ שליט"א: היה פעם כנס בביהכ"ס של הגאון הרב רובין שליט"א בהר נוף, ורבנו נשאל על המציאות של נשים שעובדות בהייטק, וחוזרות מאוחר לביתם ובנוסף צריכות עוד לנוח, כך שבקושי יש להן זמן להיות עם הילדים, וא"כ אבדו את העניין של ה"אידישע מאמע". ואז הראש ישיבה הפתיע ואמר כמה שפחות בבית יותר טוב, כמה שפחות יחונכו יותר טוב. התשובה הזו עשתה רעש גדול מאד, וכבר בדרך חזור הגיעו טלפונים למקורבי רבנו מה זו החדשנות הזאת, מה עם המושג של ה"אידישע מאמע" שמחנכת את הדורות הבאים, אח"כ היה יום עיון של סמינר בירושלם והמרצה שלח אותי לשאול את רבנו, אולי כוונתו – שחינוך זה ענין של איכות ולא של כמות. נכנסתי ושאלתי האם רבנו זוכר את הכנס הזה, ורבנו השיב בחיוב, שאלתי האם זו הייתה כוונתו?

הבנות זה אותו הדבר, הם צריכים להרגיש שיש משהו, שאדם אחראי על מעשיו, שאינו יכול לעשות מה שרוצה, וזה לא דברים שהם ברגע אחד אלא עבודה של שנים, אבל אדם שישים לב ויודע שמוטל עליו לעשות את זה, ובעצם גם מצד עצמו הוא צריך להתנהג כך, שהבית לא יה' הפקר, שיעשו כל מה שרוצים, אבל חוץ מזה לתועלת הילדים, הרי הוא רוצה שהילדים ילכו לפי מה שצריך ללכת, א"כ מה שיותר ישים לב ברצינות על הנהגתו איך שמדבר, שלא ידבר ברגש וכעס אלא בדרך ארץ, ובכל מה שיותר בנחת, כדכתיב [קהלת ט' י"ז] דברי חכמים בנחת נשמעים, אז ישפיע עליהם, ובמשך הזמן יש לקוות שיקבלו עול ד"א עול תורה ומלכות שמים, גם הבנים וגם הבנות.

גיהנום

כט. כיום בזמנינו לא מדברים על חומר עונש גיהנום וחושבים שיקבלו רק גן עדן ולא נותנים על לב שיש עונש ונקם ושלם על העוון, ולעומת זה דווקא הצדיקים חוששים לעונש, ומסיבה זו הרבה נשרו מפני שלא דברו עמם על עונש הגיהנום (בסופו של דבר עושים להוריהם את הגיהנום בעוה"ז...). ואולי באמת בזמנינו אין כדאי לצייר לילדים את הגיהנום מפני שיכול להביאם למרה שחורה ויחלו ומ"מ מגיל 11-12 יש לדבר עם הילדים (וכמו בכל עניני חינוך אין זה תלוי באופן מוחלט בגיל מסוים וצריך להלך בזה לפי רוחו של כל אחד ולפי טבעו דיש ילד שיותר עצבני וחבירו פחות) על כך שהקב"ה מעניש בגיהנום לעוברי מצוותיו (ומ"מ לא לעשות את זה כ"כ "שחור"), ולפני גיל זה גם אין להתעלם מזה אלא יש לומר להם דהקב"ה מעניש לעוברי רצונו וגומל טוב לשומרי מצוותיו אלא דאין להרבות לפרט להם שהוא בגיהנום. ובדורות הקודמים היו מציירים לילדים את הגיהנום מפני שההורים עצמם היו חזקים מספיק בבחינת טופח ע"מ להטפחם ואילו כיום ההורים בעצמם חלשים ואינם יכולים למסור לילדיהם את הדברים כדבעי.

גישמאק בפשט

ל. שח הגר"מ שליט"א: סיפר לי שהחזו"א אמר לו, שישב אצלו מגיד שיעור והתלונן, שלתלמידים שלו אין גישמאק בפשט, ואמר החזו"א זצ"ל אם היה למגיד שיעור גישמאק בפשט כמה טוב היה לתלמידים, אולם מה נעשה שלמג"ש אין גישמאק והוא זורק הכל על התלמידים. (מתוך קו' הספדים תלמידיו ותלמידי תלמידיו, והבאנו דברים כעין אלו בכמה מקומות)

גיסה

לא. ה' אלו תשע"ה) נשאל רבנו בהצעת עבודה להיות מורה בכיתה ח' (מילוי מקום) וגיסתה נמצאת באותה כיתה, וטוענת שהיא מתביישת בכך, ומצד שני לא יהי' לה פרנסה, השיב רבנו רק נדמה לה שזה יפריע לה.

גייטסהד

לב. בת מסיימת בית ספר באלעד ורוצה ללכת ללמוד בסמינר גייטסהעד ואבא שלה אומר החסרים סימנרים טובים בא"י? השיב רבנו: רוצים אנגלית להשיג משרה, זה מקום מאד שמור ואין לדאוג.

גן

לג. אחד שגר ברמלה ויש לו גן לגיל 3-5 קרוב לבת מטופח עם גנות מב"ב, וגן רחוק מוזנח אלא שהקרוב זה ילדים עם ילדות, רבנו עד גיל 5 זה שום דבר.

גניבה

לד. אבא שאל לרבנו שנמצא בידי בנו סכום כסף אחר חקירה ודרישה נתברר שביקר בבית קרובי משפחתו ומשם לקח הכסף, האם ראוי ונכון לומר לילד קח הכסף ותלך לבית קרוב משפחתך ותאמר שאתה מחזיר מה שגזלת ממנו, אמר רבנו שזה יותר מדאי והילד לא יעמוד בזה, אלא יחפשו איזה דרך איך להשיב הכסף לקרוב משפ' הנ"ל. [ומה התפרסם שרבנו הורה שיחזירו הילד את הגניבה מדובר שגנב באופן קבוע]

גרפולגיה

לה. נתבקשתי ע"י משיגח בישיבה לשאול שבהיות שהרבה פעמים רואים מצוקה אצל בחור ולא ידוע מה הסיבה וכו', ורצונו ללמוד חכמת הכתב [גרפולוגיה] שע"ז יוכל מאד לדעת מה המצב האמיתי וכו', והשיב רבנו: מתוך לשמה בא לשלא לשמה...

דאגה

לו. שח נכדו הרה"ג ר"כ: פעם ראה אותי בחורף בלי סוודר, [למדתי אצל הגרמ"ל זצ"ל. אבל היה מבחן אצל רבנו ולאחר המבחן נגשתי לדבר איתו בלימוד

והוא ענה: לא! לא! מה פתאום?? אני הרי דברתי לנשים. ואמר לי להביא גמ' נדה (לא): ובקשני לקרוא: ומפני מה האיש מקבל פיוס ואין אשה מקבלת פיוס, זה ממקום שנברא וזו ממקום שנבראת. ופירש"י זה ממקום שנברא עפר תיחוח, וזו ממקום שנבראת עצמות וגידים קשים. וביאר לי: אני רק רציתי לומר דבר אחד, הן בטוחות על החינוך, ומי אמר להן שהן מחנכות טוב? הרי כל המושג של חינוך הוא סמכות והטלת משמעת, וכשאתה צריך להטיל משמעת והילד לא ממש עושה את מה שאתה רוצה, בתת מודע הוא פגע בכבוד שלך, וזה נכון בין אצל הורה ובין אצל מחנך, ולא התכוונתי דווקא אמהות אלא לתשומת לב כשבאים ושואלים כששואלים כיצד לחנך? יש להקדים ולשאל: מי אמר שאתה יודע לחנך? כשאדם עושה חשבונות עם הילד או התלמיד, שפגע בו, מתוך מחשבה שהוא עושה לשם שמים, באמת הוא פסול לחנך. ותמיד היה אומר עדיף לא לחנך מלחנך לא טוב כי הנזקים של חינוך לא טוב הם הרבה יותר. (מתוך קו' הספדים תלמידיהו ותלמידי תלמידיהו)

הכי גלאט

מד. שח הגרי"מ שליט"א: אמר לי: "אנחנו לא בדור שאפשר לשחק עם חינוך הבנים!" יש הרבה "אויב ומתנקם", מבית ומחוץ, וחינוך הבנים צריך להיות הכי גלאט, והכי למהדרין שרק יש! (מתוך קו' הספדים תלמידיהו ותלמידי תלמידיהו)

הסתפקות

מה. [י"ד אלול תש"ס] - סיפרתי שכן שלנו ביקש שנקנה עבורו תיק חדש ולאחר שהסברנו לו שיש לו תיק ישן במצב סביר בהחלט נצטער מזה צער רב ועשה ענין גדול מזה. ומצד אחד לא מדובר בהוצאה גדולה כ"כ, אבל מצד שני הלא אנחנו רוצים לחנך שמתורות זה לא דבר טוב. ואמר רבנו תגיד לו שהפעם אתה קונה לו אבל שלא יבקש יותר דברים כאלה שלא צריכים באמת.

הערכתו לקטן שבתלמידים

מו. שח הגרי"מ שליט"א: התפרסם בשמו ב'יתד נאמן' שבכל שנותיו כראש ישיבה לא העדיף את הבחור הכישרוני על פני הפחות מכן. ושלח אותי אבא לשאול אותו: הרי אני אב לכמה ילדים ולא מצליח שלא להתפעל יותר מהבן הכשרוני? שאלתי אותו האם במקרה הזה אפשר לסמוך על מה שהתפרסם בשמו בעיתון? וענה לי שהפעם זה נכון! ולגבי מה ששאלתם איך הצלחתי לנהוג כך, התשובה היא שמעולם לא הסחתי דעת מהגמרא: 'שמונים תלמידים היו להלל הזקן וכו', קטן שבכולם רבי יוחנן בן זכאי, והרי כל התורה שיש לנו כיום היא מרבי יוחנן בן זכאי, ותמיד אני חושב על הבחור החלש, אולי ממנו יצא רבי יוחנן בן זכאי הבא. והוסיף שבישיבת וולאז'ין שהתקיימה במשך שבעים שנה, מתוכם בעשרים השנים הראשונות כיהנו כראשי ישיבה, הגר"ח מוולאז'ין, הגר"י מוולאז'ין ורבי אליעזר יצחק פריד, וחמישים שנה שלמות כיהן הנצי"ב כראש ישיבה, והוא הרי לא היה בעל כשרון, ומאידך הוא היה כל עיקר וולאז'ין. (מתוך קו' הספדים תלמידיהו ותלמידי תלמידיהו)

הפרדה

מז. שח הגר"א מן: תלמיד חכם שאל, בימים עברו, ישנו הבנים והבנות באותו חדר, היו לנו דירות קטנות. שמעתי כי גם בבית הגר"ש אלישיב זצ"ל כך גדלו כל הילדים, אכן, האם גם היום כן, כי יש דברים שכיון שהדור פחות גדור, מחמירים בהם יותר, מהו לענין הנ"ל של שינת אחים ואחיות בחדר אחד? **לא הקפידו על זה, ולכאורה אין שום גיל שצריך לחלק ביניהם.** א.ה. ראה בסמוך דעת הגרא"ל. מהו לרחוץ אותם ביחד כשהם קטנים ממש, כי רבנו אמר לי פעם כי החזון איש אמר בענין לקחת בן עם אמו לים שאפשר רק בכה"ג שלא יזכור. מה השיעור בענין זה, באיזה גיל בערך? **תלוי כל ילד לפי מה שהוא, ילד חריף יזכור יותר.** ש. רבנו הגרא"ל אמר לי עד שנתיים. **אם כן, כבר הורה זקן.** [וכך היו הדברים בבית רבנו הגרא"ל, סוכות ע"ד. שאלתי מאיזה גיל שלא ישנו בנים ובנות בחדר אחד, והשיב: בני שמונה. מאיזה גיל לא לרחוץ אותם ביחד? והשיב: עד גיל שנתיים]. (כל משאלותיך)

מח. [ט' סיון תשנ"ו] - סיפרתי שהילדים משחקים בחוץ בעיקר בשבתות והרבה פעמים משחקים ילדים וילדות ביחד והיו מהשכנים שהעירו על כך, והניף רבנו ידו בביטול כמה פעמים. אח"כ הוספתי שאכן שכנים אחרים [מבתים של ת"ח] אמרו שאצלם לפני בר מצוה לא הקפידו ע"ז. ואמר רבנו אינני יודע אם עד בר מצוה אבל גיל שמונה תשע זה בסדר. ושאלתי עד מתי, האם גם עשר אחת-עשרה והרהר רבנו ואמר אולי אחת עשרה כבר לא. (כשחר אורך)

והתעלמת

מט. שח הגר"ג ר' מנחם ל' נכנסתי עם משגיח של ישיבה, שבא אליו ואמר: 'גיליתי שבחורים משיעור ג' מעשנים'. שאל אותו רבנו: 'אתה ראית?' ענה: 'כן,

אני ראיתי'. אמר לו רבנו: 'ומי אמר שאתה צריך לראות? לא טוב שאתה רואה. אל תראה'. שאל המשגיח: 'מה פירושו? זה התפקיד שלי... אמר רבנו: 'לא. התפקיד שלך הרבה מאד פעמים זה לא לראות. פעמים שאתה מתעלם 'פעמים' בלשון רבים. כי אם תמשיך לראות, הם הרי יעשנו, אבל כבר לא לידך, ואז הבעיה כבר תהיה הרבה יותר גדולה".

[סיפר לי חבר שהחברותא שלו נכנס לרבנו ואמר לו שהוא לא למד בשנותיו בישיבה והוא כבר שלוש שנים בכלל וגם שם הוא לא לומד ועכשיו הוא הודיע לאשתו שזהו, הוא רוצה לצאת לעסוק במלאכת החולין. הוא לא יכול לעמוד בדבר הזה. אמר לו רבנו: 'אתה צודק. לחיות בשקר זה לא טוב. אבל למה אתה עוזב את התורה במצב שאתה מיואש? בוא תשב ותלמד שנה בהתמדה, ולאחר שנה אתן לך ברכה'.]

"סיפר לי החברותא שלו שהוא היום אחד מתלמידי החכמים המפוארים של אותו מקום. הדבר הזה הציל אותו. יש כאן נקודה עמוקה: קודם כל, פת בסלו. יש יצר הרע, תן לו משהו, רק כדי להרגיע אותו. אחר כך נעשה תחבולות. רוצה לעזוב, בבקשה, אין בעיה. אבל למה בצורה כזו? בתחבולות תעשה מלחמה, וזה חלק מהתחבולה. אתה רעב, קח לחמנייה, אבל בינתיים תישאר. תלמד שנה תורה לשמה. אתה לא חייב לאף אחד..."

העלמת עין

נ. על ענין שצריך לעיתים להעלים עין ע"מ שלא תהיה התוכחת מרובה. אמר הגר"ר צבי לבקוביץ שליט"א ראש ישיבת צעירים החדשה שהיה ציר נאמן ופעמים רבות נשלח ע"י רבנו לעזור לבחורים בהתמודדות בישיבות, וכך אמר: פ"א בישיבה שלו קרה מקרה עם איזה בחור, ובא לשאול את רבנו מה לעשות עימו אמר לו רבנו בחריפות: למה ראית?! למה הסתכלת?! הרי ידעת שיש בעיה! לא צריך הכל לראות. למשל אם בחורים רבים ביניהם לא חייב לראות ובכך יכול להגיע שהתגובות יהיו פחות.

וסיפר הגר"ח"י מיישקובסקי שליט"א שהיה לרבנו תלמיד יתום שהיה ממש פרא אדם. פ"א הוציא לשון לרבנו, רבנו הזיז את פניו לצד השני, וההוא הלך לאותו צד, ושוב גם שם הוציא לרבנו לשון, וכן גם לצד השלישי, רבנו התעלם והלך משם כלא היה דבר. בסופו של דבר נהיה מגדולי ראשי הישיבות. אמר אם הייתי מוציאו מה היה קורה, התעלמתי וזהו, ולא קרה שום דבר לכבוד שלי.

נא. נכנס יהודי מגיד שיעור בישיבה וסיפר כי על כל דבר היה מתייעץ. פעם שאל על אודות ישיבה של חלשים באחת המקומות סביב ירושלים, האם אפשר לעשות להם מגרש כדור רגל סמוך לישיבה כדי שישחקו שם מידי פעם, ואמר כי הם בחורים שלא יכולים ללמוד יום שלם. רבנו אמר לי, דע לך: אם אתה מחשב שיש להן יצר הרע ואתה רוצה לעזור להם להתמודד איתו, תדע, שהוא יותר גדול ממה שאתה חושב, וזה לא יעזור לך כל כך, אבל אם אתה מסתכל על היצר טוב שיש להם ואתה רוצה לעזור להם להתמודד, אז זה רעיון. אבל אם אתה עושה את זה סמוך לישיבה זה כבר לא ישיבה. ישיבה שיש לה מגרש כדור רגל זו לא ישיבה, צריך להעלים עין ממשחק באיזה מגרש ששייך לבית ספר סמוך וכדו'. לישיבה באים ללמוד!

חופש

נב. כ' כסלו תשס"ד היו אצל הראש ישיבה בנוגע לשבת חופשה בחנוכה שיצא ב' שבתות האם לתת מיום חמישי בבוקר, עד לאחר שבת או מהצהרים של יום ה', ונטה מהצהרים וביאר כי עיקר הלימוד בבוקר בשעור, ומספיק שיהיה להם קצת חופש ולא יהיה להם מרמוז.

זריקת ילד

נג. שח הגר"ג ר' מנחם ל' 'אספר סיפור נורא שהייתי מעורב בו, על תפקידו של חיידר: אני מפקח בשני תלמודי תורה, אחד מהם מודרני מאד, שהוקם מלכתחילה בעידודו של רבנו עבור אוכלוסייה זו. היה אדם שלמד בישיבה חסידיית ונפל ונפול וממשיך ליפול. הוא התחיל לקרוא עיתונים וללבוש בגדים שאינם מקובלים וכל התנהגותו מדורדרת. באו אלי הורים בשאלה: עד מתי נחזיק את הילד שלו בחיידר... אמרתי שאני לא מוציא ילד מהחיידר. הם לחצו וסיכמנו שהולכים לשאול את רבנו. אחרי הנין נכנסנו לשאול. רבנו שמע את השאלה ושאל אותי: 'איך הילד?' ענית: 'ילד עדין, לומד טוב, לא רואה סיבה לזרוק אותו...' 'אז מה השאלה?' 'יש כאן כמה הורים...'

"רבנו הלך לחדר השני כדי לחלוץ את התפילין. אתם לא יכולים לדמיין את הצעקות שהיה שם. ההסרטה הידועה על הגאווה - זה כלום לעומת מה שהיה, כלום! רבנו זעק: 'מה הם רוצים? לתת לאבא פרס? הוא הרי לא רוצה שהבן ילמד תורה! אז מה הם רוצים??? להביא לו את הפרס הביתה??? מה הם רוצים??? ואז הוא התחיל לצעוק: 'הרי כל מה שפתחנו את החיידר הזה זה כדי שאנשים לא יבואו עם

השטויות האלה! מה זה צריך להיות? היכן האחריות שלכם על העתיד שלו! מה זה צריך להיות???"

"ההורים עומדים בחוץ ורבונו צועק עלי. 'מה ההווה אמינא שלכם? מה חשבתם בדרך לפה? בשביל מה לבוא סתם?'"

"ואז הוא אמר משפט, פעם יחידה ששמעתי אותו מדבר על עצמו: 'מה הביא אותם? יראת שמים? אני בשבת יושב ורועד, חס ושלום לא להיכשל בדבר הלכה. גם הם ככה חוששים, שהם כבר יודעים לומר שזה לא מתאים להם? מה הילד אשם?'"

"רבנו מתחיל לגלגל את רצועות התפילין ואני נכנס לדירת ההורים שלי. הסמוכה לרבנו, דופקים בדלת - רבנו קורא לך. אני נכנס ואומר: 'רבנו יודע שזה לא קשור אלי. הם באו, ביקשו... אבל הוא ממשיך לצעוק עלי: 'אבל למה הבאת אותם לפה? בשביל מה? היכן האחריות שלך? אתה צריך להילחם נגדם! מה צריך לבוא ולשמוע את זה ממני? זה לא דבר פשוט?'"

"בסוף הוא אמר לי: 'אם הוא (האבא) ידע שהם היו פה על העניין הזה, וטפשים יש כחול הים (שעלולים לספר לו), תדע לך שעל זה הוא יוציא את הילד. על זה הפחד שלי..."

זריקה

נד. שח הרב שטרן: פעם היה נידון על שני בחורים לא קשורים אחד לשני אבל כל אחד מהם עשה איזו עבירה ודיברו האם לזרוק מהישיבה או לא, אמרתי לו שיתכן שאת הצעיר יש להוציא מהישיבה כי הוא צעיר והוא יספר לחברים שלו על מה שהוא עושה והוא יכול לקלקל, ואילו את הגדול בישיבה גדולה הוא יכול להתאפק לא לספר, להשאיר אותו. ורבנו הביא ספר קצות החושן והראה לי שם את המכתב מאחיו של הקצות שהוא ככמה אדם רוצה, לרדת למטה לספר לחברים שלו מה היה... אפילו אנשים גדולים לא יכולים להתאפק מלספר...

נה. מביא רבנו תדיר מספר "שער הגלגולים" למהרח"ו על רב ירמיה שאפקוהו מבית המדרש, דבר שהוא בזיון עבורו, וכיוון שלמעשה שאל לשם שמים, לפיכך כשהגיע לישיבה של מעלה מינווהו שהוא יהיה האחראי להעביר את השאלות בישיבה של מעלה. [והעיר שמתוך זה רואים את החשיבות של מי שמעביר את השאלות שם למעלה].

וז"ל שער הגלגולים הקדמה ל"ו ז"ל - גם בענין ר' ירמיה הנז"ל, א"ל מורי ז"ל כי עליו אמרו בתלמוד דידן, במסכת ב"ב דף כ"ג "בעי ר' ירמיה רגלו אחת בתוך נ' אמה ורגלו אחת חוץ מחמשים אמה מהו? ועל דא אפקוהו לרב ירמיה מבי מדרשא וזה היה בענין הגזול המדדה בתוך חמשים אמה. וכבר ידעת כי זה ר' ירמיה תמיד היה שואל שאלות, כמ"ש הרבה פעמים בעי ר' ירמיה. והנה להיות כי הוא נתכוין לטובה, להגדיל תורה ויאדיר בשאלותיו ובישוהו ואפקוהו מבי מדרשא, לכן יש לו שכר טוב גדול למעלה, כי כל השאלות הנשאלות במתיבתא דרקייע הוא שואל אותם, ונשאלות על ידו ונלע"ד שאל"ל מורי ז"ל שהוא עומד בפתח מתיבתא דרקייע.

נו. ענה רבנו למשיגיה של ישיבת בית שמעיה הגאון רבי אליהו רוט זצ"ל: שתמיד היה קשה לו - כאשר יש מצב חמור עם תלמיד ובדק הענין מכל צדדיו והברירה היחידה שיש היא להוציא תלמיד, מה יעשה מול הדמעות של האמא? עד שפ"א שאל את רבנו וענה לו: כשיושבת מולי ובוכה, לחשוב במחשבה את דמעות האמהות האחרות שהבן שלה קלקל את בניהם. [צריך לשים לב שענה לו על שאלתו בלי לפרט הדבר שלא לזרוק וכו' שהוא עקרון יסודי אצל רבנו כפי שביארנו, ומשמע שירד לדעתו הגר"א רוט זצ"ל והבין שיועד האחריות העצומה להוציא בחור, וא"צ לעוררו על כך].

נד. שח הר"ג ר' מנחם לוינשטיין: כשהמשיגים בישיבה, אירס את בתו הבכורה. בחור אחד הזמין אמבולנס אל תוך התנאים. הגיע שח"ל ושאלו מי זה? ואמר את השם של המשגיח...

"רבנו כידוע התפלל כל ימיו כוותיקין. למחרת, כשבישיבה היינו בדיוק רגע לפני שמונה עשרה, רבנו נכנס ועבר בין הטורים של הבחורים, מחפש מישהו עובר על הטור הראשון, ממשיך לטור השני - היו בישיבה עשרות בחורים. ואז הוא תפס את הבחור. בבית המדרש שקט והוא התחיל לצעוק עליו: 'לא תבוא לפה! אין לך מה לבוא לפה! אתה פשוט לא יכול לבוא לפה!' זו הפעם היחידה שעליה אמר שכעס".

האם נכון מה שמספרים שהבחור נפטר ושרבנו נתן מידי יום צדקה לעילוי נשמתו...

"זה לא נכון. הוא חי וקיים. נולד לו ילד שנפטר, ואחר כך נולד לו עוד ילד עם מום בלב, והוא הגיע בבכיות נוראיות אל רבנו. רבנו אמר לו שהוא לא הכתובת, הוא צריך לפנות למשיגיה ולהתחנן שימחל לו, ושלא יוותר עד שיאמר בפה מלא: 'הריני מוחל'. לא פחות, 'אני סולח' לא מספיק. ושיזכה עוד להרבה נחת..."

חטאים

נה. הר"ג ר' יהודה ליבוביץ שליט"א מספר מזמן לימודו בישיבה קטנה פוניבז' לפני חמישים שנה היה לבחורים פחד נורא לעמוד ליד רבינו הם הרגישו שרבינו

רואה את החטאים שלהם, ורבונו הגרמ"ל היה אומר להם תזהרו כי רבי אהרן לייב אומר לי במה אתם חוטאים.

באותם זמנים היה מגיע רבינו לישיבה עוד לפני תפילת שחרית ונמצא בישיבה עד קרוב ל 11 בלילה, הם עשו תורנות להכניס לו את מגש האוכל מהמטבח לחדרו, ובערב כשהיה יוצא היו מחזירים את המגש, הוא תמיד היה מלא בדיוק כמו שהכניסו, חוץ מהכוס חלב שהיה מתרוקן למחצה, וכל זה בשאר ימות השבוע, בשני וחמישי גם הכוס חלב היתה מלאה!

חיך קודמין

נט. כתב הגר"א מן: התפרסם בשם רבנו כי שאל פעם לאדם גדול האם על האב להסתכל בשמו"ע באמצע התפלה על בנו כיצד מתפלל, ואמר לו חיך קודמין. נכון הדבר. עמדת על יד ר' אהרן לייב בתפלה, ושאלתי אותו, וכך הוא ענה לי.

ס. טבת ע"ו. שאלו לרבנו שלח שתי ילדות, לגנתן שהיא לא שמחה והילדים לא שמחים אצלה והבת הקודמת רבנו חשש שתעלב ואמר לא לשלוח למקו"א, מה דינו כעת בבת השלישית, רבנו שלך קודם לשל חברך.

חוצפה

סא. [כ"ז אדר תשנ"ט] - אמרתי דמצד א' כ' חוסך שבטו שונא בנו, וראיתי שכתבו שילד טוב שאין אתו שום בעיות צריך מדי פעם למצוא איזו אמתלא להכותו. ומאידך גיסא שמעתי שבדורנו דחוצפא יסגא ולא מקבלים מרות ובקל מורדים יש להימנע מהכאה לגמרי, ויש שאוחזים שדווקא על שקר בגלל חומרתו יש להכות אבל לא על דברים אחרים, ושאלתי איזוהי הדרך הישרה בענין זה? ואמר רבנו הכל לפי הענין.

סב. [ט"ז תמוז תשנ"ט] - אחד שאל את רבנו על ילד שהיה מדבר לפעמים בחוצפה וכשהגיבו על כך הוריו בחומרה לא השתפר המצב ודומה שאף הוסיף להתחצף במטרה להכעיסם, ואמר רבנו יותר טוב לא להגיב.

חול"ל

סג. היה משפחה אחת שעקב חולי של בתם הלכו ההורים לחו"ל ורצו שהילדים האחרים יבאו איתם והיה ויכוח, השכנים מקרובים שלהם טענו שאמריקה למקום שהלכו מסוכן ורוחנית ולא כדאי שישעו ואבא טען שהוא מכיר את הילדים שלו ויותר טוב שיהיו לידו והחליטו שישאלו את פי רבנו ונכנסתי ביחד עם הר"ג שמואל קן, ואמר שלא יסעו.

טענתי לפניו את דברי האבא שהוא מכיר את הילדים ויותר טוב שיהיו איתו ושחק הרבנו ואמר הורים היום יודעים לחנך? מאיפה האבא יודע מה טוב, הרחוב בחו"ל מסוכן מאוד, האבא יודע? אבא יודע? וטענתי לו שיש בת אחת שהיא בכיתה מקדמת וצריכה תמיכה רגשית יותר ולא הסכים רבנו ואמר שגם היא תשאר בא"י ולא הסכים שאף אחד מהל ילדים יצא לחו"ל ואפי' שהאבא טען שהוא יודע שזה יותר טוב בשבילם.

חינוך

סד. סיפר הר"ג ר' אלי' פרידלנדר בן הגר"ח בעל ה'שפתי חיים'. כאשר הציעו לי להיכנס בעול הנהלת הת"ת תורת אמת, ניגש לרבנו ואמר לו כי הוא טרוד בספרי אביו זצ"ל ואם יכנס לנהל את הת"ת לא יוכל שניהם, אמר לו רבנו כמה ספרים יש להדפיס ממנו, ענה 15, הגיב רבנו עדיף לחבר את 600 ילדים שיש בת"ת ולהשקיע בהם, זה יותר חשוב עכשיו מה 15 ספרים...

והוסיף בן רבנו הגאון ר' שרגא: רבנו היה חוזר ואומר לנו כי ספרים שמוציאים בחיים ייצא מזה משהו, אח"כ, בכלל לא בטוח. הוא גם אמר כי את הדברים שהמחבר אומר הוא עצמו המבין הטוב ביותר, לא אף אחד אחר.

חינוך הילדים

סה. נסענו ללוויית ר"ד רובינשטיין ז"ל, ובעת הנסיעה רבנו דיבר על השיעור בחומש, ואמרתי שרק אני מחסיר ומפסיד. והסברתי מדוע אני מחסיר, היות ויש שיעור בישיבה ואח"כ אני עסוק עם הילדים.

והתבטא רבנו: זה מצווה דאורייתא, משום שהכל נכלל בחינוך. (הפנקס)

חיזוק לברכה

סו. לפני כמה חדשים, בעת שהיה כבר חלש מאד, עברו לפניו עברו הרבה אנשים להתברך בברכת שנה טובה, ונתן לכולם ברכה כרגיל. בין המתברכים היה בחור ספרדי שאותו עיכב הרבנו הרבה זמן, ושאל אותו הרבה פרטים, מהיכן בא? והשיב לו: מחו"ל והוסיף לשאול מאיזו עיר כו' וכך ביחס קרוב ואוהב חיוק אותו הרבה. אח"כ שאלו אותו הנכדים ששימשו אותו, למה אצל גדולי ראש ישיבה שעברו אצלך לא עשית כלום ולא הראית להם כל יחס מיוחד, ואילו בחור צעיר

טוב עם אחרים

עא. סיפרתי לרבנו שאחד בשיעור סיפר ששאל בעל חנות איש פשוט מדוע זכה לכאלה בנים ת"ח? השיב שהוא איש פשוט אבל דבר אחד יכול לומר שכל פעם שהיה דו"ד בענין ממון עם מי שלא יהי' תמיד שילם לשני ולא התקוטט עם אף אחד, אמר רבנו ודאי שזה הסיבה. ומרן הגר"ק הוסיף מידה כנגד מידה הוא עושה דבר טוב, עושים לו טוב.

טרדות ומניעות

עב. שח הגר"מ שליט"א: אמר לי רבנו זצ"ל שהיו לו את כל הסיבות לא ללמוד, בישיבה הקטנה שבה למד הייתה מחלוקת גדולה, ור' ירוחם זצ"ל הגיע לשכנע אותם שחתנו יהיה רבנו. ובשוויץ לא הייתה ישיבה כלל והוא היה בודד לגמרי וכל משפחתו נהרגה. ואמר על עצמו שאת עיקר השטייגן הוא עשה כראש ישיבה, ומזה הוא הגיע לדרגות גבוהות כ"כ. (מתוך קו' הספדים תלמידיהו) ותלמידי תלמידיהו)

טרמפ

עג. סיפר ר' יאיר אשקלון נ"י שאמר לרבנו שנוסע לירושלים והבחורים עומדים ועוצרים לטרמפים, אמר לו רבנו אל תעצור להם, אמר שנוסע לבד אמר לו רבנו תסע לבד ולא תעצור להם.

יאוש

עד. שח בעל המעשה: היה זה כאשר נכנסתי עמו עם תלמיד משיבה באיזור ירושלים (מטעמים מובנים לא הוסיף פרטים) כאשר היה לו איזה בעי' רפואית שבעקבות זאת הוא נכנס למשבר וירד בלימודים, הוא קיבלו בחום ובלבביות ושאלו למדת בב'ק? הבחור כבר מתחיל לחייך, אז תביא לי גמרא מהארון, והבחור ממש קפץ להביא לו מיד מהארון ותכ"ד הוא שואל אותך, אתה מכיר את הרש"י הבחור מחייך ואמר איזה? והוא אומר לו על יאוש שלא מדעת, והבחור נהיה דרוך לשמוע ואז הוא כבר מראה לו, איך שרש"י מסביר שאין אדם מיאש על עצמו, הכל תלוי בך, והרחיב והתעניין אצלו זמן רב על מעלת הנסיון שהוא קיבל, והיה זה ממש למשיב נפש עבורו.

יראת שמים

עה. אחרי תפילת ערבית, בבית רבנו, נגיש יהודי מבוגר אל רבנו. שאל היהודי: "איך מחדירים בתלמידים-בילדים יראת שמים?" רבנו התרומם ממקומו, הצביע על השואל ואמר בחום: "לך יש יראת שמים? כשתהיה לך יראת שמים גם לילדים יהיה!" ("נר לשולחן שבת" מהר"ר ח"א)

יראת שמים

עו. בשנת תשס"א היה כנס מחנכים. רבנו אמר שם ברמז שהר"מ עצמו יבוא במצב של חיזוק יראת שמים לשיעור [בשנים אח"כ דיבר ע"ז במפורש, ואז באותה תקופה לא אמר כן במפורש] דהיינו: **שצריך להיות טופח ע"מ להטפח**. ושאלנו האם כונתו לעורר לחזק יראת שמים בלב המשפיעים. והשיב בהן. והוריד ראשו ופרץ בבכי, ואמר **הלואי שהוא בעצמו יזכה ליראת שמים**. ואמר שב"ה שהכנס יצא מוצלח. ואח"כ הראה נחת רוח מדברי הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א שביאר היטב את כונת רבנו.

ישיבות לנוער מתמודד

עז. שח רבנו: כיום ב"ה יש ישיבות המשתדלות להשיב בנים אובדים אלו לאביהם שבשמים ואף מצליחים בזה שמעלים אותם דווקא לאחר שכבר ירדו מטה מטה וכמו שאמר הגר"ס לאלו ששאלוהו מדוע בחר דווקא לנסוע לגרמניה ופריז להשיב את לב החילוניים שבדור לאביהם שבשמים ולא נשאר במקומו ברוסיה לחזק את היהודים דשם? וענה על כך שכשהעגלה מידרדרת במדרון אין מי שיוכל לעצרה, אבל אחר שכבר נעצרה בתחתית ההר אפשר להתחיל להעלותה וע"כ במקומו במדינת רוסיה היה המצב עדיין באמצע הירידה, ועל כן לא שייך לעצור את ההתדרדרות אבל בגרמניה וצרפת שכבר ירדו מטה מטה הרי הוא משקיע שם את כוחו ומרצו להעלותם ולהחזירם למוטב. ואמנם הגר"ס עצמו לא הצליח שם ביותר אבל השתדלותו נשאה פירות לדורות אחריו וב"ה כיום המצב בצרפת השתפר ויש שם כבר כמה ישיבות קטנות המרבים תורה ויתכן שכל זה הוא כתוצאה מכל השתדלותו של הגר"ס שם. (הגר"ס בהיותו שם נפל וניצל בנס ואמר אח"כ שהיה בטוח שינצל משום שכל כוונתו היתה לשם שמים. וגם עלינו מוטל לעשות מה שבידינו ובאפשרותנו להציל נשמות אלו ולו א' מהם.

דרך החינוך בזמנינו

עח. וכששואלים נושרים אלו מדוע סרו מדרך התורה, עונים על כך תמיד

ספרדי עיכתב אותו וחזק אותו הרבה. ענה בהאי לישנא: כולם יסתדרו בחיים בלי שאני יחזק אותם, על הבחור הזה שבא מחו"ל ממקום נידת, מי יזכור אותו ומי יחזק אותו? בגלל זה עיכתבתי אותו כמה זמן.

חרדי

סז. דברי חיזוק להקמת חיידי בדרום אפריקה טו כסלו תשס"ג

כבוד יהודי אפריקה שלום. רציתי לומר לכם דברים אחדים. ידוע שכתוב בתורה על אברהם אבינו כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', זה ה' היסוד של אברהם אבינו, לחנך את הדור, לא רק שהוא הלך ממקום למקום, רק העיקר ג"כ לחזק את "שלו" את הבנים שלו. וזה הוכיח שכל אלה שהיו יחד עם אברהם אבינו לא נשאר מהם כלום! רק נשאר אברהם וכל יוצאי חלציו מזה נבנה כלל ישראל. ובכל הדורות יודעים שמקום שה' בו חינוך של תורה של יהדות, נשאר כלל ישראל, ח"ו מקום שלא היה או שלא היה מספיק, אז לא החזיקו מעמד, וככה היה במדינה שלכם. אני לא יודע בדיוק, מה שה' שם. אבל זה ידוע שיהודים לפני יותר ממאה שנה, באו הרבה יהודים ממקומות חרדים, אבל לא הצליחו לחנך את הדורות, והדורות ירד...היתה ירידה עצומה, עד כדי כך שבזמן האחרון רוב הציבור שבמדינה זו הם לא דתיים. לא חרדים. ועכשיו ב"ה רוצים להחזיר עטרה ליושנה, להקים בתי ספר שיהי' לתפארת, שכולם יצמחו שם יהודים שומרי תורה ומצות. שימשיכו את המסורת שיש לנו מדור דור. עד סיני, שכל כלל ישראל קיבלו את התורה מסיני. הם נשבעו שישמרו את התורה תמיד בכל הדורות.

וזה מקוים א"ה שכל הילדים שילמדו עכשיו בבתי ספר החרדים. יחזרו להיות יהודים טובים כמו שהקב"ה רוצה, כמו שהיו לפני מאה, מאה וחמשים שנה. ואתם זוכים ב"ה לבנות בתי ספר על טהרת הקודש ותדעו שזה העיקר הגדול. ובלי זה, אפי' אדם שהוא חרדי שומר תורה ומצות אבל הוא לא דואג על הדורות שאחריו. סימן שחסר לו ביידישקייט. הוא לא יהודי אמתי. כי היהודי אמתי זה כבר מושרש, שהעיקר הוא החינוך של הילדים. ואם הוא לא דואג על הדור שלו, על הצאצאים שלו על הבנים והנכדים שלו, אז הוא לא שום דבר! כזה בן אדם לא נקרא יהודי חרדי.

לכן אני מברך אתכם שתמשיכו בדרך זה לייסד בתי ספר שיהי' על טהרת הקודש. וכולם ילמדו מה שקיבלנו מסיני, עד שהדור הזה יתרבו שומרי תורה ומצות.

ובזכות זה הקב"ה יעזור שכולנו, גם אתם, גם כל ישראל, יתחדש ויזכה להיות דור אמתי, כמו שהקב"ה רוצה. ובזכות זה נזכה לגאולה השלימה האמתית בקרוב בימינו אמן.

סח. שמעתי שבס"ד בקהלת יוהניסבורג נתרבו יהודים שומרי תורה ומצות היראים את השי"ת ורוצים לגדל בניהם לתורה ויראת שמים אשר זה העיקר הגדול, אשר נצטוינו.

ויסוד חדר אשר כולו מיוסד על לימודי קודש בלי תערובות של דברים הפוגמים בנפש הילד, הוא הדבר המוכרח לחינוך של הילדים. ומובן מאלף שההורים ישלחו ילדיהם לחדר כזה, וגם כולם יתמכו בזה.

והנסיון הראה כי בזה מקוים והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד, וסוף הכל יש סיעתא דשמיא אחרי שטועמין טעם הטוב של תו"ש נמשכים לזה כרצון השי"ת.

ויתברכו אנשי קהלתכם לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות ויתקיים גם וכל בניך לימודי השי"ת ורב שלום בניך. הכו"ח למען חשיבות הדבר

סט. בס"ד לכבוד אנשי קהלת חזון איש ה' עליהם יחי'.

שמעתי שמדינתכם שכמעט אין בה יהודים נמצאים בה קצת יהודים שומרי תורה ומצות כדת של תורה. וברוך השם אשר הבטיחנו כי לא תשכח מפי זרעו ומלמדים תינוקות של בית רבן על טהרת הקודש כמו שקיבלנו תורה מסיני ונמסרו לנו איש מפי איש.

והנני בזה לחזק אתכם שתמשיכו לעבוד בוראנו יתברך כמצוה עלינו ותשתדלו לקבוע עיתים לתורה מי שיוכל בגמ' או בעין יעקב או בחומש או במשניות או בשולחן ערוך כדי שכל א' יהי' לו שייכות לתורתנו הקדושה.

ותזכו יחד עם כל בית ישראל לכל הטוב המובטח לעושי רצונו ית"ש ונזכה במהרה לגאולה האמתית במהרה בימינו א"ס.

טבילה

ע. [תשרי תשנ"ג] - שאלתי על החיוב לקחת את בני הבכור נ"י [בשבט יהיה בן שמונה] למקוה בעיו"כ [בשנה שעברה כמדומה שאמר רבנו שאפשר לחכות שנה או שנתים] ואמר רבנו אפשר לקחת אותו רק לא טוב שיראה אותך כשאתה טובל, וכמ"ש בשו"ע אבל לא מוכרחים לטבול ביחד. אתה יכול לקחת אותו ואחרי שהוא יטבול אז אתה טבול.

נכדו עשוי שיוצא לתרבות רעה בגיל יג', ורואים אנו בזה כמה קשה תרבות רעה בביתו של אדם דהרי שנותיו של אאע"ה היו חשובות עד מאד בערכם ואעפ"כ כדאי היה לאאע"ה להפסיד חמש שנים משני חייו והעיקר שלא יראה את נכדו שיוצא לתרבות רעה.

פג. הרבה באים לבכות על כך של"ע בניהם יצאו לתרבות רעה, והנה פעמים שההורים אשמים בזה משום שדרשו מהם להתנהג כראוי אע"פ שהם עצמם לא תבעו זאת מעצמם ולא נהגו בדרך כזו, ומאידיך הרבה פעמים שבאמת אין ההורים אשמים בזה כלל ואני אומר להם דמה אפשר לעשות הלא הרבה גדולים גם לא זכו לזה והיו להם בנים שעזבו את דרך התורה ומי לנו גדולים מהאבות הק' אברהם אבינו ויצחק אבינו שוודאי שהתפללו שיהיו זרעם זרע כשר אעפ"כ היו להם בנים כישמעאל ועשו ויצחק אבינו על אף שהיה נביא לא ידע על כך, (ואע"ג שרק על יצחק נאמר שיקרא זרעו של אברהם מ"מ הלא גם הם בגדר בנים), וגם ברוסיה היו מראשי הקומוניסטים שהיו בניהם של ת"ח מופלגים ששמשו שם ברבנות ומאותם יהודים קומוניסטים סבלו את הצרות הגדולות ביותר (ובסופו של דבר הרבה מהם נהרגו ע"י סטאלין), וכן ידוע לי על רב א' של"ע כל ילדיו יצאו לתרבות רעה מלבד נכד א' שהוא "נישט קשה", וכן היה בפולין גאון גדול מאוד שהיה יודע מילים מ-12-13 שפות רק ממה שהיה קורא את המילונים של שפות אלו בהיותו בבית הכסא על אף שלא ידע לדבר שפות אלו) ובנו היה דר בשוויץ וכשהיה בברלין יצא לתרבות רעה ואף נשא גויה ר"ל ואביו לא ידע על כך מפני שהיה גם הוא בעל כשרון גדול והיה ממשיך להתכתב עמו בדברי תורה. (צ"ב הלשון "הקדיח תבשילו ברבים" שנאמר על אחר, דמחו פשר לשון זה).

פד. והיצה"ר אינו מניח לאיש ומעמיד בפני כ"א את נסיונותיו שלו ואם לא היה לכ"א את הנסיון שהועמד בפניו הלא לא היה נברא ונשמתו היתה נשאת מתחת כסא הכבוד, ואכן מעולם היו "נושרים" כדאי' בגמ' על אחר שירד מדרך התורה ועוד כמותו וכן בזמן חז"ל היו עמי הארץ שהיו שונאים את החכמים וכדאי' בפסחים מט: שאסור לת"ח להתלוות עמם בדרך שמא יהרגו, ויתכן שאפילו רובם של בני האדם היו ע"ה וכדאי' בהרבה מקומות שגזרו עליהם חז"ל הרבה גזירות (ויתכן שאפילו בדורו של חזקיהו היו גם ע"ה אלא שהיו מועטים). ומ"מ לא היתה זו בגדר שיטה ודרך עד שנת ת"ר לערך שפרצו אנשי ההשכלה ואנשי ה"בונד" והפילו חללים רבים ועשו את החורבן הגדול ביותר ליהדות.

ומ"מ וודאי שתפילות ההורים על בנים אלו שיחזרו למוטב יועילו ואם לא יועילו לבניהם יועילו לנכדיהם ויודעני בא' שבתו התקלקלה ועברה למזרחי ומאז כל ימיו לא ישן על מיטה מרוב צערו ובסופו של דבר אע"ג שלא הועיל לבניו הועיל לנכדיו שזכו לשוב לדרך אבות וחזרו בתשובה ומי יותר ומי פחות יצאו אנשים כשרים. וכן הוא הדבר שהרבה בעלי התשובה בדורינו הם צאצאים לאנשים גדולים שעמדה להם זכותם שיחזרו צאצאיהם למוטב. ומה שיש שאמרו שהח"ח אמר על אנשי היבסקציה שהם מזרעו של עמלק לא יכול להיות כן דהרי גם הם נולדו מאם ישראלית ואף יש להם תקוה שיכולים לחזור בתשובה ולשוב לצור מחצבתם. וכן עפ"י רוב אותם הבאים להתגייר הינם צאצאים של יהודים שבניהם רח"ל נתבללו ובזכות האבות ותפילותיהם אע"ג שאין לצאצאים הללו כל יחס אליהם באים אותם גויים שהם מזרעם להתגייר.

אפשר לראות

פה. שח הרה"ג ר' מנחם ל' "רבנו שאל אותי פעם מאיזה גיל לדעתי אפשר לראות על ילד שיש חשש חלילה שינשוך.

אמרת לי שדעתי מכיתה ה'. אז הוא אמר לי שהוא חושב שהרבה לפני כן. מתוך שמונה ילדים יש שלושה ילדים תמימים שלא שואלים דבר והכל טוב ויפה. יש שלושה שאינם תמימים וגם להם אין שאלות ויש שניים שהם תמימים וכן שואלים. בהם צריך לטפל..."

כוחו של יצר הרע

פו. "בהמשך אמר לי שהיצר הרע של היום 'איז א גרויסע גליק'. הרי מה כתוב בעיתון של היום? שראובן עשה עבירה גדולה. ומה כתוב בעיתון של יום שני? ששמעון עשה עבירה גדולה. וביום שלישי כתוב שלוי עשה עבירה גדולה. אז מה זה מעניין? זה הרי כבר היה כתוב אתמול? אלא היצר הרע אומר, שלא, זה שום דבר. העבירה של אתמול היא כעין וכאפס לעומת העבירה של היום. 'איז א גרויסע גליק!'

יש סיכוי

פז. כשמדברים עם רבנו בענייני חינוך, הוא מרבה לספר על המקרה הבא: ראש ישיבה אחד הגיע לרבנו החזון איש זצ"ל, ושאלו מה לעשות בתלמיד שנתפס במעשה לא ראוי. אמר לו החזון איש, כביכול שלא ממין העניין: "היודע אתה, לפניך היה כאן ראש ישיבה אחד שבא לבכות בפני על חטאים שעשה בצעירותו". בתחילה לא הבין השואל למה ירמזון מילותיו של החזון איש. "ומה בדבר התלמיד?" שאל.

אך החזון איש פטר: "במעשה שסיפרתי לך כבר טמונה התשובה..."

בתירוצים רבים והרבה פעמים אין אלו אלא תירוצים בעלמא וכדמצינו..... באחר שגם לו היה תירוצי שיוצא לתרבות רעה משום שראה את לשונו של רבי חוצפית המתורגמן מלכת בעפר, וכגון אלו מתרצים את מעשיהם במה שהרגישו שהוריהם דוחים אותם ובאמת אין זה אלא תירוצי בעלמא.

והאמת היא שמפני שהיה "פרא אדם" אביו לא אהבו דהרי בנוהג שבעולם שילד טוב האבא אוהבו, ומ"מ פעמים שהאבא מתנהג עם ילדיו בתקיפות יותר מדי ויכול להזיק וצ"ל שלא זו הדרך להכות יותר מדי בחזקה, אבל "פעטשלה" אחד (מכה קלה) לא מזיק לילד וכדאי' בגמ'... ?? עה"פ במשלי יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך דהוא אע"ג דגמיר ומתנהג כשורה (ויש הטוענים שאין זה אמור על דורינו זה שהילדים מפונקים הרבה), ומאידיך לפעמים מתנהגים ההורים עם ילדיהם לצד השני ומפנקים אותם יותר מדאי והרי גם במדרש רבה ריש שמות עה"פ ואלה שמות וגו' מובאת ביקורת כל שהיא על אברהם ויצחק אבותינו שלא רדו בבניהם וע"כ יצאו לתרבות רעה יעו"ש, ואם על צדיקים כמותם נאמרו דברים כאלו הלא וודאי שעל דורינו יש לומר כן וכן הוא שפעמים שהאב מפנק יותר מדאי ופעמים שהאם או הסבא והסבתא הם מפנקים יותר מדאי, וצריכים לזה סייעתא דשמיא מרובה למצוא את הדרך הממוצעת ומצד א' לא לפנק יותר מדאי ומצד השני שלא לרדות יותר מדאי. (ושמעתי על גוי א' שהחשיב את עצמו למחנך ואת בנו הראשון חינוך כרצונו ובבנו השני כבר לא הצליח כל כך ואילו בנו השלישי כבר בעט בו, והאמת היא שלא היו לכך כל קשר לחינוכו אלא בנו הראשון היה יותר נח במזוגו והשני והשלישי היו קשים יותר).

טבע האדם שנמשך אחר החומר

עט. ועיקר הסיבה האמיתית לזה היא כחו של היצר הרע אשר קשה מאד לעמוד כנגד פתויו דהרי חוץ ממה שהוטבע באדם טבעים ומידות לא טובים הרי הוא ג"כ מלאך שיש בידו כח לנסות לפתות האדם לילך בדרכים לא טובים, ומ"מ אע"ג דהוא מלאך וכחו רב אין זה פוטר אותנו מלנצחו מפני שהקב"ה נתן לנו את הכח לנצחו וכדאי' בבראשית ואתה תמשול בו. ולכ"א מנסה היצה"ר לפתותו בפיתוי שונה ואפי' את בעלי הכשרונות מנסה היצה"ר לפתות בפיתוים המושכים את לבם ומציע להם לעזוב את התורה ולצאת ללמוד ולבנות לעצמם קריירה של עורך דין או מהנדס או דוקטור וכדו' (ואינו מציע להם לבנות את עתידם ולהיות רבנים תלמידי חכמים) ומכיון שהאדם בטבעו נמשך אחר חיי העוה"ז והשטויות שבהם (ואפי' בעלי הכשרונות) ואינו חושב על חיי העוה"ב שהם חיי הנצח, וכדמוכח מדין פרוטה דרב יוסף דשומר אבידה כשומר שכר הוא מכיון שנהנה בכך שבשעה שעוסק במצות השבת אבידה נפטר מליתן פרוטה לצדקה לעני.

וקשה דמה ריווח הוא הרי בשל כך מפסיד מצוות צדקה? אלא מוכח דטבע האדם שאינו מעריך את מתן שכרן של מצוות וע"כ אינו מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה, על כן צריך האדם להלחם מלחמה גדולה עם יצרו הרע ולנצחו לבל יסיטו ממטרתו העיקרית שירד בגינה לזה העולם.

חינוך וישיבות | המצב לפני המלחמה באירופה ובארה"ב | מוסד יוניברסיטי

פ. והנה בדורינו ב"ה איכשר דרא וגם בנושא חינוך הבנים נשתנה לטובה מצב הדור (בנוסף לשינוי הדור בריבוי הכוללים ובחינוך הבנות שכיום כל חפצן הוא להנשא לבני תורה), וכיום אין לך אדם שומר תומ"צ שאינו שולח את ילדיו לחינוך תורני ובעבר לא היה הדבר כן והרבה היו שלא הבינו את הצורך להוציא ממון על כך. וגם בזמנינו בתקופה שלפני המלחמה ברוב הערים לא היו מלמדים לילדים בכתות מעל כיתה ב' ג' וילדים בגיל 8-9 שלא היה במקומם מלמד או שהיו רובם גדלים עמי הארצות (ומסיבה זו נחלשו הרבה גם ביהדותם) או שהיו שדאגו בעצמם לעתידם והיו יוצאים לגלות לערים הגדולות כדי ללמוד אצל מלמד והיו מקיימים בעצמם את דברי המשנה וחי צער תחיה שהיו אוכלים "טעג" אצל בעה"ב שהיו עניים ברובם והיה בזה מסירות נפש הן מצד ההורים שנפרדו מילדיהם בגיל צעיר והן מצד הילדים עצמם ובנוסף היה בכך גם סכנה רוחנית, וגם בישיבות לא היתה פנימיה והיה על הבחורים לדאוג לעצמם לאכסניה, ואילו בזמננו היה נסיון כזה לא היו עומדים בו, ועתה איכשר דרא ולא שייך גלות כזו וב"ה בכל עיר שיש בה שומרי תומ"צ יש בה גם ת"ת וברוב המקומות אפי' הישיבות קרובות לבית. (ובכמה ערים באר"י ישנם ראשי העיר המפריעים לקיום תלמודי תורה בעריהם, והנה אי' בשבת קיט' דעיר שאין בה תשב"ר קורים בה דברים חמורים ר"ל, יעו"ש, ובעפולה רה"ע דשם ג"כ מנע מהם לפתוח תשב"ר ועתה ב"ה הסכים לזה).

פא. ובאמריקה באותה תקופה היו רובם חילוניים והיו שם "קורברס" בונדיסטים אפיקורסים ר"ל והיה המצב גרוע בהרבה מבאירופה ולא היתה שם ישיבה כלל (מלבד המוסד "יוניברסיטי" שנשא את שמו של רבנו יצחק אלחנן לשווא אשר אינו ישיבה כלל, ואינו יודע מה עשה להם צדיק נשגב זה הגרי"א שעשו לו הם כן) והיו גם אוכלים טריפות ממש ובאירופה לא ירדו הכלל לדרגה כזו ר"ל.

יצאו רח"ל לתרבות רעה

פב. הנה מצינו באאע"ה שאע"פ שהיה צריך להפטר מן העולם בגיל מאה ושמונים שנה מ"מ הקדימו את קיצו ונפטר בגיל קעה' רק בכדי שלא יראה את

נתן כסף

הילדים לשבת בליל ש"ק ליד השולחן זמן ממושך וכן אם להכריחם לשיר זמירות שבת, וענה רבנו שעל פי רוב מה שבא בכפיה – אח"כ מתנגם. מה שכתוב בתורה – חילול שבת וכדו', וכן דברים המפורשים בהלכה – כמו מוקצה וכדו', צריך לפעמים להכריח ולהעניש על זה. אבל דברים כאלה – לא כדאי. רוב אלו שהתקלקלו נגרם הקלקול בגלל כפיה. אם הוא [האב] ישיר, מסתמא גם הם ישירו אם לא בפעם הראשונה, אז בשניה או בשלישית אבל אם רק יראו שהוא אומר להם לשיר – לא יצא מזה כלום.

צו. שאלתי האם צריך להכריח ילד בן שש וחצי להתפלל ולברך כגון שלא רוצה ללכת לביהכ"נ בליל שבת או שלאחר הסעודה רוצה לברך עד עד "הזן את הכל" [בפעמים שכן מתפלל ומברך, עושה זאת כהוגן]. ואמר רבנו שיותר טוב לא לחוץ, ושיעשה מאהבה ולא מיראה.

צז. שאלתי את רבנו על ילד בן שבע וחצי שלא רוצה ללכת לביהכ"נ להתפלל בשבת וחוץ מזה הוא ילד טוב ולומד יפה, אם צריך לחוץ או להכריח ואמר רבנו אם תכריח אז הוא בדווקא לא ירצה ללכת, לא כדאי.

צח. שאלתי על בני, שהם בני שנים עשרה ועשר וחצי כעת, האם צריך להכריחם להתפלל ג' תפילות ביום, שלפעמים הם אינם רוצים ואני חושש שמא אם אכריחם אשניא עליהם את התפילה, ואמר רבנו לא צריך להכריח כל פעם כל פעם, רק לפעמים, ולראות שבדר"כ, רוב התפילות יתפללו.

צט. שאלתי על ילד בן עשר שהוא תלמיד חרוץ ומצטיין ולומד בדר"כ עם רצון וחשק. אבל בבין הזמנים אינו פותח ספר, עכ"פ לא ברצון, האם להכריחו ללמוד בבין הזמנים ואמר רבנו אם תכריח אותו אז זה יימאס עליו.

לא לקחת

ק. שאלתי האם ראוי להנהיג ללמד ילדינו שלא ליקח מאחרים שום ממתקים ושאר דברי אוכל [והצעתי הטעמים א' שלפעמים יש הכשרים מפוקפקים, ב' סתם כהנהגה טובה]. והשיב רבנו שלכתחילה בוודאי שטוב לנהוג כן.

לא לבייש

קא. הרב"ה צריך להיות מוכן מאד, שיהא בקי בחומר היטב, כי אם הוא לא מוכן היטב, הוא לא יודע, ויכולים לשאול אותו משהו, והוא מגמגם... וזה לא טוב. דבר שני אם אחד שואל איזה שאלה, גם אם זה לא טוב, לא לבייש אותו! אלא צריך להגיד לו בלשון כזה – נכון.. אבל בכל זאת... לעשות באופן שלא לבייש אותו, נישט האפ קלאפין איהם אין גאנצן... לא לדפוק אותו לגמרי, ואפשר אפילו לומר לו, אתה שואל טוב אבל זה ככה...

לאפרושי

קב. שאלתי כשרואים תינוק בן שנתו קורע בשבת נירות וכדו' אם צריך להפרישו מזה או שמא מאחר שלא שייך חינוך בגיל כזה לא. ואמר רבנו שחייב אולי אין אבל טוב ללמד כבר מגיל כזה שאסור, ואע"פ שלא מבין, הדברים בכל זאת עושים רושם ולומדים שזה שבת. [הוספתי גם הסברא שהאחים הגדולים יראו כך שיש קפידיא על חילול שבת ויועיל לחינוך שלהם ואמר רבנו אה"נ].

לעלות כיתה

קג. אחד שאל שיש להם ילד בגן שרמתו טוב, אבל נראה להם שהוא תינוק, וצריך להשאיר עוד שנה, הגננת אומרת שלדעתה הוא מצויין וא"צ להשאיר, אמר רבנו בשביל מה להשאירו.

ליבו

קד. שח הגר"ח: לפני כעשרים וחמש שנה כסליו תשנ"ג למדתי עם בחור בלילה, בכולל למדו עירובין. שאל אותי רבנו אם הוא כשרוני, אמרתי לו שלא ולמעשה זה גם מפריע לי ללמוד בעיון, הרי אתה לא רוצה להיות מלמד דרדקי, וכדאי להפסיק. עברו עוד כמה חדשים הגיע חודש ניסן נכנסתי לרבנו, ואפילו שלא הזכרתי לו, הוא מעצמו זכר את המעשה שהיה, אפילו שאז שאלתי אותו בדרך עראי, היה אכפת לו, זכר את הבחור ושאל אותי מה קורה איתו. ואכן "ידע" מה לשאול היות והבחור התדרדר, והיה דיון מה לעשות איתו כאשר האופציה היחידה המעשית היתה ישיבה תיכונית ואם לא ישאר בבית, והרי הדרך מהבית לרחוב קצרה, אולם רבנו התחמק ולא התיר. לבסוף הבחור תפס עצמו ונהיה חרדי והקים משפחה לתפארת.

להעביר

קה. אחד שאל הוא גר ב"ב ברח' ר"ע ובנו לומד ברמת אהרן ורוצה להעבירו ויכול להפעיל לחץ שיקבלו אותו בחיידר קרוב יותר והילד מרוצה בחיידר עכשיו, ואמר רבנו למה להעבירו?

פח. שח הרה"ג ר' מנחם ל' "סיפר לי חבר שיום אחד הבן שלו חזר משיבה קטנה ואמר שהיום הוא סיים את מסכת עירובין שלמד ב'בין הסדרים' עם רש"י ותוספות והוא רוצה שאמא תעשה סעודה לסיים. בסדר, עשו סעודה לכבוד הסיים. אחרי שבועיים הוא אמר לבן בוא ניכנס לרבנו שישאל כמה שאלות, וביקש ממני לבוא איתם. נכנסנו וסיפרנו שהבן אומר שלמד עירובין עם תוספות ב'בין הסדרים'. רבנו אומר: 'מה, ב'בין הסדרים'? זה דבר חשוב... ואז בחן אותו במשך שעה וחצי בסוף הוא שאל אותו: 'סיפרת לסבא? מה סבא נתן לך?' ענה הבחור: 'סיפרתי לו והוא נתן לי שוקולד'. אמר לו רבנו: 'שוקולד זה פרסים של לפני מאתיים שנה'. ניגש לארון ונתן לו שטר של מאה דולה. 'זה פרסים של היום'..."

הפעם שרבנו כעס

פט. "היה יהודי שתרם כסף לפעילות ורצינו שרבנו יחתום על מכתב לכבודו. למטה היה כתוב 'אילו פיננו מלא שירה כים... אין אנחנו מספיקים להודות וכו'...' רבנו קרא את הנוסח ואז הוא אמר: 'בכמה כסף הוא נהיה הקב"ה?' "מנהל אותו ארגון ענה 'בחכמתו': 'בהרבה כסף!' רבנו כמובן לא חתם על המכתב..."

כבוד

צ. בתקופת רישום לישיבות [גדולות] שאלתי: הרי ישנם ישיבות רבות ברחבי הארץ ומהם ישיבות טובות ומשתדלות ומתאמצות ברישום מדוע אינם מתמלאות, ולמה רוצים כולם דוקא להישיבות הגדולות שמשופעות בפניות רבות להתקבל, הרי לכא' היה מתאים שכל בחור ילך לישיבה המתאימה לו וכך הכל יהא מסודר. וע"ז השיב מיד: אמור לי מה מעניין בראש של מבוגרים לקבל עליה שלישי... ישישי... אז מה אתה רוצה מבחורים צעירים.

כבוד

צא. שאלתי: מפריע לבחורים מסוימים הנהגה א' באורחות הישיבה והסיבה היא כבוד. ואמר רבנו שכבוד זה דבר נורא, עד הקבר. והביא דוגמא לירבעם בן נבט שהיה אגרויסע מענטש [אדם גדול] והי' אכפת לו מי בראש – הכבוד. ומה יצא לו בסוף, האם היום יש לו יותר כבוד?! ורואים כמה נורא זה הכבוד שכולם נכשלים מזה, ואמר הדברים בעוצמה גדולה.

צב. היה זה לפני 12 שנה, אחי רשם את שיעוריו של אחד הרמ"ם בישיבה, ערך וסידר ועמד להוציאו לדפוס כספר, אותו מגיד שיעור כתב לו מכתב הוקרה והיו כתובים גם דברי שבח על המר"ל ה"ה אחי שליט"א, וכמובן המטרה היתה שידיפיס את המכתב בתחילת הספר מעין הסכמה לספר, ואחי התלבט מצד אחד הוא היה מחויב בכבוד רבו שהביא לו מכתב כדי להדפיסו בספר, ואם לא יכניס את המכתב בספר זה יהיה פגיעה ברבו, אמנם מצד שני אמר לו אביו שלא כדאי לבחור צעיר שיהיה לו כזה כבוד שכותבים עליו כך בספר שמתפרסם, החליט ללכת לרבינו זצוק"ל לשאול בעצתו, הגיע לרבנו ושטח בפניו את התלבטותו, ורבנו החזיק בידו וליטף אותו בחום ואמר ברגש אבהי 'ליהודי בן שמונים גם לא טוב כבוד' תוך כדי שמלטף את ידו בנעימות, אחרי דבריו של רבנו כבר לא היה לו ספק בענין, הוא כבר יסתדר עם כבודו של רבו בצורה כל שהיא, אבל את המכתב בודאי לא יכניס.

כמות התלמידים

צג. שח הגר"א מן: נכנסתי עם ר"מ בישיבה קטנה מפורסמת ששמע כי הגר"ח אמר שאסור על פי דין לשלוח לישיבתו כיון שיש בה הרבה תלמידים בשיעור אחד. הר"מ שליט"א התאונן כי הוי עובדה שרבנו הגר"א מן שך ביקש ממנו שיכניס בחור אחד וענה לו כי יש כבר 48 בחורים בשיעור, ואמר – שיכניס עוד 2. הרי, שזה לא נורא עד כדי כך, ומדוע הגר"ח אמר נגד הישיבה, וגם הבין פעם מרבנו הגר"א"ל שאם הרב מלמד טוב הוא יכול להצליח למסור גם 60 ואם לא, אז גם 20 הוא לא טוב. וצריך לבחון כל דבר.

כסף

צד. סיפרתי שבני נ"י קיבל מכמה קרובים כסף כמתנה ושאלתי האם ראוי לתת לו לשמור את הכסף או שזה יפעל לשלילה להגברת הרכושנות וכו'. ואמר רבנו הוא יכול לחסוך כדי לקנות תפילין, תפילין זה הרבה כסף היום. ואח"כ הוסיף רבנו דווקא אם רואים שיש לילד נטיה לצבור ולאגור יתכן שכדאי לתת לו לשמור אצלו, שאז יש לו "פת בסלו" ופחות יהיה חשש שיבוא לגנוב ח"ו, שאם זה מגיע לידי כך אז זה מאד לא טוב.

כפיה

צה. לבקשת זוג ידידים שיש להם בנים בגיל 7-8 שאלתי האם ראוי להכריח

לקחת ממקום אחר

קו. שח הגר"ח"ק: מנהל סמינר רוצה לבקש ממורה מצוין בבית יעקב אחר, שיבוא אליו האם מותר והאם ראוי?

כשיסודו תשב"ד ר' משה הלוי ורא"צ טורצ'ין דיברו עם מלמדים מ"עץ חיים" בירושלים שיבואו לחדר, והנה תוס' ריש פ"ג דקידושין נט. ד"ה עני כתבו שמונת ליקח מלמד חברו. אבל אז הציעו את הדבר לפני הגר"ז וכמדומה שאמר שזה לא יושר. תשאל את ר' משה הלוי מה היה אז.

למחרת אמרתי להגר"ח"ק כי שאלתי את ר' משה הלוי, וסיפר: לקחנו מלמד מ"תורה ויראה" לתשב"ד והם הלכו להגר"ז צ"ל ולא זוכר אם קרא להם או לא, ובאנו לפניו ואמר: לא מתקנים חלון זכוכית שנשבר על ידי הוצאת זכוכית מחלון אחר, והחזרנוהו.

פירושו, שאמר שזה אינו יושר.

ש: האם מותר לשדל חברותא של חברו ללמוד עמו, על ידי שיבטיח דבר מסוים שמאד יעזור לו, האם זה יושר ואם זה דומה לסיפור הנ"ל על החדר עם הרב מבריסק, אולי שם זה צבור וכאן זה אדם פרטי ובכה"ג אמרין חייך קודמין. **על פי דין זה כתוס' קידושין הנ"ל שמונת. ובענין יושר תלוי לפי הענין אם חברו ישר בלא חברותא לא יעשה זאת ואם יהיה לו חברותא רק לא כזו טובה אפשר לעשות זה.**

וספרתי להגר"א"ל על הענין לקחת מורה מביה"ס אחר וטען רא"ל שם זה תורה וכי מלמד למקצוע חשבון נמי כן, ודאי שלא, ואשה פטורה מת"ת, וכן מלמדים שם עוד דברים חוץ מת"ת אכן אפשר שאם לא ילמדו חשבון לא יבוא לביה"ס גם זה לצורך רוחניות. (כל משאלותיך)

לא לכפות

קז. שח מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א (דרכי החיזוק 231) בפרט אצל בעלי תשובה מצוי שיש התנגדות מצד המשפחה, ויש קשיים מבית שמפריעים לחזור בתשובה, והם עומדים בניסיונות ואינם מתחשבים בכל הקשיים, וכפי ששמעתי עובדא באחד שההורים לא רצו בשום אופן שיחזור בתשובה, והפריעו לו כל הזמן, עד שכבר לא היה יכול לעמוד בזה, ושאל את רבנו מה לעשות, ויעץ לו שיעבור לגור באמריקה, שם לא יוכלו ההורים להפריע לו, ובזה נפתרה הבעיה. יש פתרונות לכל הבעיות כיצד להתגבר על המפריעים ומי שאינו מסתדר לבד יכול לשאול ולהתייעץ. כך היא דרכה של תורה, והבא ליטרה מסייעים אותו. והוסיף על זה מרן שליט"א כי רבנו הגרא"ל יעץ גם לאותו אחד שיתקשר אל הוריו משדה התעופה (תחנת המטוסים כלשונו של רבינו) ויעדכן אותם כי עכשיו הוא כבר בדרך (דהיינו שלא יברח סתם אלא יודיע להם ברגע האחרון כשכבר לא שייך שימנעו ממנו).

מדות רעות

קה. ילדה בעלת נכות ועיוות כל שהוא בפניה הצטרפה אל הכיתה. בתחילה הילדות התנהגו אליה יפה אך בהמשך התחילו ללעוג לה ולמרר את חייה (שהיו קשים בלאו הכי). המורה ניסתה פתרונות שונים והשתדלה להפסיק את המחלוקת בכל האמצעים שהיו בידה, וללא הועיל. הוריה האומללים של הילדה הנכה נאלצו להשאירה בביתה מחמת המצוק. והמורה אובדת העוצות הלכה עם בעלה לשאול בעצתו של רבנו ז"ע, הוא הקשיב לפרטים והתעניין מה כבר נעשה ע"י המורה כדי להפסיק את ההתעללות של הילדות, והמורה השיבה שהיא עשתה כל מה שביכולתה וכו' וללא הועיל.

רבנו ז"ע הזיל דמעות מעיניו ושאל: הבנות מתפללות בכיתה? כשהמורה ענתה בחיוב, הגיב: תאמרי לבנות שאסור להן להתפלל. וכשהמורה ובעלה הגיבו בפליאה, חזר רבנו הגרא"ל ואמר: צריך לומר לבנות שהרבנים הורו שכל זמן שהן שופכות את דמה של ילדה אומללה אסור להן עפ"י ההלכה להתפלל. הקב"ה לא רוצה תפילה של מי ששופך את דם חברו. יש לומר זאת לבנות ולהתחיל את יום הלימודים ללא תפילה!

למחרת המורה הגיעה לכיתה ואמרה לבנות כדבריו (התלמידה הנפגעת היתה בביתה). היא פתחה את הנוביא ישעיה והקריאה לבנות את הפס' "ובפרשכם כפיכם אעלים עיני. ידיכם דמים מלאו" וגו', היא הסבירה להן שאסור להן להתפלל ושאינן להן זכות להתפלל ושאדם שמתאכזר לחבירו במזיד וממאן לחדול מכך תפילתו מאוסה לפני הקב"ה, ומיד לאחמ"כ הורתה להם לפתוח את ספרי הלימוד והתחילה ללמד ללא תפילה.

הבנות הצביעו והתחילו להתווכח ולשאול איך יתכן בלי תפילה וכו', והמורה אמרה להן: כך הורה גדול הדור רבנו!

אין לתאר את ההלם ואת הזעזוע שהתובנה הזו גרמה לבנות, חלקן פרצו בבכי וכו' אבל המורה התעלמה והמשיכה ללמד. רק לאחר שעבר זמן מה והבנות המשיכו להיות נסערות והמורה הרגישה שהמסר חילחל עמוק עמוק בתוכן, היא הציעה להן שהיא תצא מהכיתה ותאפשר להן לטכס עיצה ביניהן מה אפשר לעשות כדי להיות ראויות וזכאיות להתפלל לפני ה'.

סוף דבר היה שהבנות ניסחו מכתב חרטה על העבר וקבלה על העתיד וחתמו עליו כולן, ורק לאחר מכן המורה אמרה שלאור המכתב הכנה היא חושבת שהן באמת שבו בתשובה והן רשאיות עתה להתפלל. לאחמ"כ הבנות התפללו בהתרגשות יוצאת דופן ומאותו יום ההתעללות באותה אומללה פסקה לחלוטין והיא שבה לפרוח ולבלב.

רבנו הקוה"ט ז"ע בתבונתו ובטהרת ליבו הצליח לזעזע את ליבן של הבנות ולגרום להן להפנים את חומרת המעשה שלהן. ובאותה הזדמנות גם נתן להן שיעור מאלף על הזכות הגדולה להתפלל לפני בורא העולם, ועל החובה להיות ראויים לה.

מלמדים

קט. שמעתי בשם הסבא מקלם צ"ל שהיה אומר כי אדם שיש לו חנות מכולת ומתפרנסים מזה מאה משפחות או יותר הרי באמת אין לך חסד גדול מזה, אך החסרון הוא שהוא מוכר מצוה זו בעד פרוטות שעושה את המצוה בשביל להרויח ממון, והיינו שיכול אדם לעשות אותו מעשה ויהיה מעשה גדול מאד ויכול לעשות מזה דבר קטן מאד, דיכול לחשוב כשעומד בחנות לשם עשיית חסד ולעזור לבני אדם להתפרנס, ויכול לעשותו בשביל כמה פרוטות, ואינו כלום רק פרנסה.

ודבר זה הוא בכל הדברים הדפקח יכול לעשות מכל דבר שיהא דבר גדול מאד וכשאינו כן אין לו אלא דבר קטן מאד.

ואפי' בלימוד התורה אחד לומד תורה ויודע שהוא לומד תורת ה' ורוצה להקנות תורה לתלמידים שזה עיקר המשך התורה מה שמחנכים את הבנים, ובפרט תינוקות של בית רבן שזו המצוה הגדולה ביותר כמשאחז"ל על מה העולם מתקיים על הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, וחוף מזה ג"כ הם סופגים בקטנותם יראת שמים לכל החיים וכל מה שהמלמד הוא יותר ירא שמים נשאר הדבר חרות בלב התלמידים לעולם, ואם ח"ו המלמד אינו מכיר בעבודתו ולומד עם התלמידים בשביל פרנסה אף שעוסק בתורה וגם שלא לשמה יש בזה מעלה מ"מ כבר אין לו דמיון למי שמלמד כמו שצריך.

ובאמת המלמדים בדורות הקודמים כשהיו מלאים ביראת שמים והיה כל כוננתם לשם שמים ולהחזיר בלב התלמידים יראת שמים, וזכו באמת שצמחו תלמידים יראי שמים אך כשלא היו המלמדים כ"כ יראי שמים היה חלש. וכך הוא גם היום מה שהאדם יחשוב יותר לשם שמים אף שבדאי צריך פרנסה אך ידע כי התכלית הוא שרוצה לנטוע בלב התלמידים יראת שמים ורוצה ללמדם תורה ה' אז ממילא זה נחקק בלב התלמידים ונשאר לו לכל החיים אך כשעושה את זה רק לשם פרנסה אף שאי"ז עולה דבודאי הוא צריך פרנסה אך כבר אינו דומה וזה מקטין את הדבר מאד מאד. ודבר זה תלוי ביד כל אחד ואחד. וצריך האדם לעבוד וללמד את עצמו ומה שיותר יעבוד על עצמו ממילא התלמידים כבר יהיו תלמידים אחרים.

והרי זהו התכלית כי הרי אין העיקר לידע את החומר הנלמד דאמנם גם זה נצרך להם אך העיקר הוא שיצאו התלמידים עם רכוש של יראת שמים, וזה תלוי מה שמתמסר המלמד יותר עם לב שרוצה ללמד את הילדים תורה כדי שישאר תורה בישראל זה כבר משהו אחר והתלמידים יהיו אחרים. ועי"ז הוא בונה את כלל ישראל וזה יהיה זכות לנצח גם למלמד וגם לתלמידים.

והנה בזמנינו מצוי לדאבונינו שיש מלמדים שאינם דרים במקום התלמוד תורה ולכן המלמד מצפה כבר שתכלה שעת הלימוד ויוכל ליסוע אל ביתו, ובאמת אי אפשר להאשים אותו דוכי צריך להשאר שם כל היום, אך מ"מ כבר חסר בהשפעה דכשאדם מרוכז ויודע שולמד תורה ה' זה משפיע אך במצב כזה אינו משפיע כ"כ דיודע שבכל רגע הוא צריך להזדרז ולילך.

ואתם מסתמא ראויים לכך לעבודה זו, לכן כל אחד יתחזק בזה ויחשוב ויתבונן שהוא עוסק במלאכת ה' לא בפרנסה ואף שצריך פרנסה מ"מ ידע שהעיקר אינו בשביל פרנסה אלא לנטוע בלב התלמידים תורה ויראת שמים כרצונו יתברך ואז בודאי יהיה שכר גם בזה וגם בבא. והעיקר הוא שיצמח דור כמו שרוצה הקב"ה. [ועי' ביאור הלכה סי' ל"ח ד"ה הם וחבריהם]

קי. מלמד בת"ת בכיתה ה' בא לשאול את רבינו שמציעים לו להיות מפקח בחידר אחר ויש העדפה בכך שכיום הוא מלמד רק שלושים תלמידים ואם הוא יהיה מפקח זה יהיה על חידר שלם, התפלא עליו רבינו צ"ל ושאלו הרי בכיתה ה' אתה מלמד גמרא רש"י ואפי' קצת תוספות האם אתה רוצה לאבד נצח בשביל להיות מפקח על חידר שלם?

מבחנים

קיא. שח הרה"ג ר' מנחם ל' הייתי במקרים רבים מאוד במבחנים של ילדים. הייתי גם במבחנים אצל תלמידי חכמים גדולים אחרים. אני לא חושב שהיה משהו שהצליח לרדת כמוהו להבנה של ילדים בכיתה א' ולשאול אותם שאלות שמצריכות אותם לחשוב. כלומר, לא שאלות בסגנון 'מה ברא ד' ביום הראשון'. לדוגמה, הוא שאל ילד: 'אכלת מרק שיש בו ירקות, בשר, עוף - מתי ד'

וויסט ש"ס נישט! (לא שלא יודעים ש"ס, אלא שידועים ש"ס - לא!). והסיבות לכך שבעלי כשרונות אלו "נעלמים" הם שהיצה"ר במיוחד "הורג" את בעלי הכשרון מפני שחושש מהם יותר מאחרים. ועוד סיבה לדבר היא השקיעות הגדולה בענייני העוה"ה בדורות האחרונים שהיא המפרעת ומזיקה להם במיצוי כשרונותיהם ללימוד התורה, והראיה לכך דכל חנווני יכול לידע את מחירם של אלף מוצרים הנמצאים בחנותו וכל זה משום שכשרוצה האדם בצרכי העוה"ה שחפץ בהם יכול הוא לנצל את כשרונותיו למה שרוצה.

ואכן בדורינו קשה מאד לעילויים לנצל את כשרונותיהם שנתברכו בהם וע"פ רוב אינם גדלים כראוי, ועל כך אף התפללה חנה שתזכה לבן ממוצע לא חכם ולא טפש, ואכן זכתה היא ויצא ממנה שמואל. (ואמר רבנו שמכיר ילד כזה נכדו של אחד מראשי הישיבות בדורינו שהינו עילוי גדול וקשה לו ללמוד במסגרת רגילה מפני שנעשה פרא ומאידך גם ללמוד בלא מסגרת ג"כ קשה לו). וסיפר לי אביו של הג"ר משה סולובייצק זצ"ל ששאל להגר"ח מדוע אין בזמנם "גוטע קעפ" (ראשים טובים) והשיב לו "גוטע קעפ איז דא גרויסע קעפ איז נישט דא" (ראשים טובים יש, אבל "ראשים גדולים" אין), ואם כך אמר הגר"ח בדורו מה נענה אנן על דורינו שרוב רובם של כלל ישראל לא זוכים כלל ללמוד תורה.

מחוננים

ק"י. שח הגר"מ קסלר הגעתי לרבנו עם אברך שבנו בחור עילוי ממש אבל נתפס לענייני מתמטיקה וכל הזמן עוסק בזה הוא אהב חשבון ולא לומד כלום, רה"י שלו כבר רצה לזרוק אותו אבל באנו לרבנו, כל הראש של הבחור היה ממש מונח בזה ואבא שלו רצה להעביר אותו לישיבה תיכונית כדי שקצת ילמד שם ומצד שני הוא פחד כי שם בקלות אפשר להיות חילוני. רבנו ענה: שאברך ילמד איתו שאגת אריה ויהיה לו מזה סיפוק, זה חשבון ויכניס לו טעם בלימוד. וכך הוה וזה הציל אותו. רבנו אמר לנו באותה שיחה כי פעם כאשר רצו לחזק את הראש של הבחורים למדו שאגת אריה ואני למדתי עם הבן שלי קצות החושן.

מחילה

ק"י. באו לשאול את רבנו, האם אב שהעניש את בנו ובסופו של דבר נתברר לו כי היתה בידו טעות מחויב לבקש מן הילד מחילה. השיב רבנו: "אם יבקש מחילה - לא יפסיד. אבל אם לא יבקש - הילד עלול להרגיש שאין צדק בעולם".

מלבין פני חברו רבים

ק"י. שח הגר"א מן: סיפר לי רבי אברהם צבי טויב שליט"א אודות אברך (נקב שמו ומקום מגוריו) שלפני עשרות שנים למד בת"ת בירושלים כאשר באותם ימים המנהל היה איש חשוב ונכבד (נקב בשמו) יום אחד המנהל נכנס לכתה, ואמר הייתה גניבה בכתה, וממילא שכל אחד יוציא מה שבתיק שלו על השולחן ונראה מי הגנב. כך עשו ונמצאה הגניבה בתיק של אחד, מיד אמר המנהל הוא לא הגנב מישהו אחר הגנב ושם את הדבר הגנב בתיק שלו, אבל הילדים טענו - בתיק שלו נמצא והוא הגנב, וקראו לו - גנב גנב והייתה לו מכך עגמת נפש נוראה עד שאחר ג' חודשים הוכרח לעזוב את הת"ת למקום אחר. לפני חצי שנה הוא מקבל טלפון מאחד שאומר לו האם אתה זוכר את הענין עם הגניבה, אמר בוודאי אני זוכר (יש ב' ילדים שחשד שהם עשו זאת ועד היום לא מדבר איתם) הנה אני הגנב נזכרתי בכך, כי כעת אחד גנב עשרות אלפי דולרים והעליל עלי שאני הגנב, ואשתי מאד חולה ועשיתי חשבון הנפש וקשרתי למה שהיה אז - שאני גנבתי והעללתי עליך ואני מבקש ומתחנן תסלח לי. ענהו אני סולח. אחרי ארבעה ימים קיבל מיד טלפון מהנ"ל שאשתו נפטרה ואני חושש שהמחילה לא הייתה לגמרי, אני חוזר ומתחנן תסלח לי בלב שלם ואם אתחנן תבוא לחתונה, וזה יהיה אות מופת על מחילה גמורה.

וכי מה חטאה אשתו? היא נפטרה כי הגיע זמנה, אבל זה הרי גם עונש לו, ואלמלא לא מגיע לו עונש לא הייתה מתה, וזה אכן עונש על זה. שאלתי, ת"ח שליט"א הציע כי לטובת הענין, להקל עליו למחול לו בלב שלם, אולי שיתבע חמשת אלפים ש"ח, וכדומה פיצוי ופיסד כדי שבזה גם תחול מחילה שלימה. האם כדאי? בשבת ק"ח ב' אומר ר' יוסי יהי חלקי עם מי שחושדין בו ואין בו, אם כן הוא יישב בגן עדן על יד ר' יוסי והנה יקבל שכר טוב, וכי זה לא די לו ברווח הזה שצריך את הממון!?

את כל הנ"ל גם דרשתי לאחר כמה ימים בקידושא רבא בבית הכנסת, והגר"ח ק"ק בכה בשמעו את כל הפרטים.

אח"כ הרבנית עלתה לסעודה והעירה: האם מותר היה למנהל לעשות כן, וכי לילד שגנב מגיע מיתה, הרי אם כולם יידעו שהוא גנב מבזים אותו עד מאד וכמו רוצחים אותו.

נכון, צריך בית דין על כך. והעצה הייתה צריכה להיות שכולם ישאירו את הילקוטים, וכולם יצאו, ויכנס אחד אחד לבדוק את ילקוטו, ואז לא יידעו מי הוא.

ברא את זה. לקח לי בעצמי זמן לחשבן את זה. שאלה מאד מתוחכמת. אז מה הילד עונה מיד: 'ירקות - ביום השלישי'. רבנו אמר לו: 'זהו, נגמר?' הוא לא שאל: 'מתי את העוף', אלא רצה שהילד בעצמו יחשבן. אז העופות ביום חמישי והבהמות, הבה, ביום שישי, והמים... ובסוף הוא שואל אותי: 'אז איזה יום נשאר?' זה היה סוג השאלות.

"אני לא יודע"

ק"י. "עוד סיפר: כתוב שאליעזר מגיע ללבן ומספר לו שהגיע למעיין ופגש את רבקה. כתוב גם שאליעזר הגיע אל יצחק עם רבקה, ומספר ליצחק מה היה. רבנו שאל את הילדים - מכיתה א': 'למי אליעזר סיפר סיפור ארוך יותר? ללבן הוא סיפר סיפור יותר ארוך, או ליצחק?' המלמד לא דיבר על זה בשיעור, זה ברור. והילדים יושבים וחושבים ואז עונים: 'אה, בטח. ליצחק הוא סיפר גם מה שהיה אצל לבן'.

"הוא היה שואל שאלות פשוטות מאד, אבל תמיד מכניס כמה שאלות ששייכות לחשיבה ולהבנה של הילדים".

אני לא יודע

ק"י. "אספר לכם סיפור נוסף. פעם נבחנה כיתה על כל חמישה חומשי תורה. שאלתי: 'רבנו, גם אני יכול לשאול שאלה?' הוא הסכים כמובן. שאלתי את הילדים: 'מי יודע היכן כתוב 'שמואל' בתורה'. אמר רבנו מיד, על המקום: 'אני לא יודע'. אמרתי להם שזה באמת מופיע במקום נסתר, בפרשת מסעי. אגב, אחרי שנתיים פעם נכנסתי והוא אמר לי: 'ישר כוח על 'שמואל'.

"כשחזרנו לחיידר שאלתי את הילדים: 'מה ראיתם'. כל אחד אמר משהו אחר, הבית, הספרים וכו'. אמרתי להם: 'שמתם לב שרבנו אמר: 'אני לא יודע?'" אתם מבינים מה זה עשה לילדים? למד לשונך לומר איני יודע. הוא יכול הרי לשתוק, לחכות שמישהו יענה. 'אני לא יודע'".

מורה

ק"י. שח ח"א: לאחותי נפטר בן תינוק בן ז' חדשים, כשעוד היה חולה נכנס אליו גיסי, וקבלו בחביבות יתירה (רבינו היה אז בן 98) ואמר לו (הוא היה הילד השביעי) כל השביעין חביבין, הוא זכה להיות בעל יסורים ואתם זוכים לגדל כזה ילד, ודיבר על ליבו דברי עידוד, אך המעניין כשבקשו ברכה לרפ"ש כמעט וסירב, החידוש המיוחד שהתחדש בשיחה, שגיסי שאלו כיון שמאוד קשה גם ילד בבית חולים וגם אשה שעובדת, האם לקצץ מהשעות, אך מאידך ההוצאות מרובות מאוד בתקופה זו (מוניות כמעט מידי יום מקרי"ס לשניידר ועוד) שאלו רבינו מה היא עושה? ואמר לו גם מורה למקצועות קודש וגם למקצועות חול, ענה לו מקצועות קודש זה בחינה של הרבצת תורה, וזה יהיה זכות לתינוק, וע"כ שתתאמץ בשביל זה, ענה לו גיסי זה לא לשם שמים, אם לא יתנו לה כסף היא לא תלך לעבוד, ענה לו רבינו לפחות שתכוין, ובלי כסף לא שייך כמעט לעבוד בחשק.

לאחר שנפטר נכנסו אליו שנית, ואמר לא לעשות שום דבר לזכרו הוא לא צריך את זה, הנשמה שלו גבוהה מאוד די לכם שזכיתם לגדל כזו נשמה, ותשכחו מזה זה יהיה טוב גם לכם וגם לו.

מוסר

ק"י. התייעצתי עם רבנו לענין לימוד המוסר עם הילדים באיזה ספר ללמוד ויעץ רבנו ללמוד בספר שמירת הלשון.

מחוננים

ק"י. באמת שגם בזמנינו יש ילדים המוגדרים ילדי פלא - עילויים אלא שדא עקא כשגדלים לא ניכר עליהם שהם מיוחדים ממש, והסיבה לכך היא מפני שהמסגרת הישיבתית בעיקרה מיועדת לבינונים ומעלה ואילו העילויים היו צריכים ללמוד בפני עצמם, אלא שמכיון שקשה הדבר ללמוד בלי רב עליהם ללמוד בישיבות, וע"כ ע"פ רוב נאבדים עילויים אלו. ואילו בדור הקודם מכיון שלא היו ישיבות וכ"א היה יכול ללמוד לעצמו או עם רב ע"כ יכלו אותם יחידים שהיו עילויים ללמוד לפי דרכם ויכלו לגדול כפי חריפותם ופיארו את הדור, (ולדוגמא כהחזו"א שלמד בלא רב. ומ"מ גם הוא קיבל קצת מאביו).

עוד יש חילוק בדומנם היו שוכרים מלמד ל-12 ילדים וכשהיו מכניסים עוד ילד אף היו להורים טענות על כך, וכיום דוחפים בכל כיתה 40 ילדים, ועוד דבעבר לא היה למלמד בראשו כל היום אלא רק את תלמידיו.

ופעמים רבות רואים אנו ילדים בעלי כשרונות מיוחדים ומופלאים המסוגלים להיות מגדולי ישראל, וכשגדלים תמהים אנו היכן בעלי כשרונות אלו הרי היה צריך לצאת מהם לכה"פ "אור שמח"? ופעמים שאף גרוע מזה שיוצאים מהם ומכשרונותיהם כמו שהגדיר הגר"ח "נישט אז ער וויסט נישט ש"ס, נאר אז ער

כספרתי הדברים לרבנו הגרא"ל הוספתי ששאלוני - הרי היה קטן כאשר גנב והניח בתיק של חברו, וכל כך חמור הדבר?! והשיב כי גם קטן יש אומרים שיגדיל חיוב, ואף אם פטור מ"מ חייב לצאת ידי שמים וכאן זה בידי שמים. ושאלתי את רבנו גם כן ואמר: **גם קטן צריך כפרה וכאן שזה כל כך צער בבין אדם לחברו, לכן כל כך נענש.** (כל משאלותיך)

מלמד תינוקות

וכן היו לו חמש תלמידים וביניהם הג"ר יצחק אלחנן וכמדומה לי שגם את בעל הערוך השולחן וכן א' שלבסוף נעשה רב בפולין בשעלדיץ ופיתח את תלמידיו באופן מופלא עד שיצאו כולם גדולי ישראל והגדול שבהם היה המהר"ל. והחזו"א אמר שמלמד תינוקות יכול להיות או גדול ביותר או קטן ביותר, וביאור הדבר דבטבע האדם שכשעוסק עם הקטנים עלול הוא לירד אליהם ויכול להיות קטן כמותם, וכן הם רוב בני האדם, ומאיך יכול הוא להתרומם עד למאד, וידוע על אנשים גדולים שהתרוממו ע"י שלימדו את התינוקות, וכן היה רבנו הבעש"ט שהיה אדם גדול מאד מאד ולמד עם הקטנים. (ושאלו לרבנו האם עדיף לאדם ללמד לתינוקות מאשר ללמד לתלמידים בישיבה והשיב שאם אדם עושה את תפקידו כראוי הכל טוב).

ממתקים

קכא. שאלו לרבנו מחלקים לילדים ממתקים לביל ש"ק לפני קידוש האם להמשיך לחלק להם [מכיון שהמג"א... אומר שאין ע"ז ספיה] רבנו אפשר לחלק להם.

מקצוע

קכב. פעם נכנסו שלושה אנשים מבני צרפת לקבל ברכה, ואחד אמר שהולך ללמוד רפואה, ושאלו רבנו מדוע, ואמר מתוך דאגה לעתיד הכלכלי שלי. נתן בו רבנו עיניו ושאלו, האם אתה חושב שאם לא תהיה רופא תמות ברעב?! והמשיך ואמר לו, כמה זמן לומדים רפואה, וענה - שש שנים, ושאלו - כמה זמן תהיה רופא, ששים שבעים שנה לכל היותר, והרי יוצאים גם לפנסיה בזמן מסוים, ובשביל כמה עשרות שנים בודדות צריך ללמוד 6 שנים. ואם כן הגע עצמך, בשביל נצח נצחים אלפי שנים אתה צריך לפחות את כל החיים כדי ללמוד תורה, ואיך תפסיד זאת.

משבר

קכג. פעם נכנסתי עם בחור שהיה עם משבר, ואמר רבנו צריך לזכור שהוא עושה לכולם המוות ולא להיבהל ממנו. עוד הוסיף ואמר כי בחורים צריכים לדעת שתמיד יהיו בעיות, ורק בעוה"ב יהיה לנו גלאט, וניתן יהיה ללמוד בלי שום נסיגות.

העזתי ואמרתי לפניו פי' הגר"מ קלירס, על המקרא "מי גבר יחיה ולא יראה מות", שהולך על חיים רוחניים, וניתן לפרש ככוונת המקרא מי יכול להגיע לחיים ורוחניים קודם שהיציאה עשה לו את המוות, ועל כך אמר לי שהדברים אמת.

מרוץ

קכד. פעם סיפר מנהל ת"ת באחד מערי הארץ לרבנו שיש לו ליד הת"ת הרים. וכשהילדים היו צריכים להשתולל, הוא מוציא אותם להרים שיעלו וירדו ואז חוזרים ללמוד. ואמר לו רבנו 'חבל שבבני ברק אין כאלו הרים' והיו הילדים יכולים להוציא את המרץ שלהם.

משגיח

קכה. המשגיח הגה"צ רבי יהודה גוטרמן שליט"א משגיח דישיב"ק פוניבז' סיפר על ההדרכות וההנהגות שרבנו העביר לו בשנים הרבות ששימש כמשגיח דישיבה לצעירים דפוניבז' תחת ראשותו של רבנו':

בראש ובראשונה אמר והדגיש הגר"י גוטרמן שרבנו רשכבה"ג לא אוזר מהמהלך של חלק מהמשגיחים שחושבים שצריך "לשלוט על הציבור" ע"מ להנהיג אותם בדרך ארץ, ואמר רבנו **שהנהגה זו גורמת להרבה תקלות**, ואח"כ באים ההורים להתלונן.

1. ההנהגות בישיב"ק פוניבז' שמובאות הם בפשטות ע"ד שני ראשי הישיבה דאז שהרי פעמים רבות כאשר היו מחלוקות בין אנשי הצוות בישיבה פלוגית אלמונית הגיעו לפתחו של רבנו, אמר רבנו כדי לעורר אותם: מדוע צריך שיהיה דבר כזה, הרי רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל ואני עשרות שנים היינו ביחד ואף פעם לא היתה מריבה בינינו, אפילו שהיו דברים בהם היו חילוקי דעות בינינו - תמיד הסתדרנו.

אמר הגה"צ בן ציון פרידמן שליט"א משגיח דישיב"ק פוניבז': אחד הדברים שנחרטו בעיני לאורך כל השנים, שמעולם לא היו חילוקי דעות בין שני ראשי הישיבה, וכדבריו אמר הגה"צ רבי יהודה גוטרמן שליט"א וכן כל הרמ"ם ושאר המשגיחים ההתם.

וכן כך כתב רבנו במכתב - מודפס בספר שואף זורח עמוד 155 וז"ל המכתב [מכתב תשובה שכתב רבנו זי"ע לרבי משה דוד ליפקוביץ שליט"א, ששלח בשם אביו זצ"ל הבהרה שאין לו שום קשר ושייכות לאנשים שניסו לחרור מריבה ביניהם. ע"י שם בעקבות מה נכתב מכתב זה, וכאן מצוטט החלק הקשור לענייננו]: "בוודאי ידוע לך כי מיום ה' אלול תשס"ו עד זמן שהפסקתי להגיד שיעור בישיבה הק' לצעירים בפוניבז' לא היה שום פעם שח"ו ה' בינינו ריב ותמיד היינו באהבה ואחזה ונוהרנו בכבוד של ידידות, ופתאום נשמעו דברים אשר נצטערתי מאד על זה, ולדאבונינו ישנם אינשי דלא מעלי אשר כל כונתם להפריד בין אחים וכו'.

קכ. בב"מ פה: אי' דאליהו פ"א לא הגיע לשיעורו של רבי ואמר שהיה צריך להעמיד בנפרד את כ"א מהאבות להתפלל ולא היה יכול להעמידם ביחד להתפלל כדי שלא יתפללו להביא את המשיח ושאלו אם יש דוגמתן בעוה"ז?!

וא"ל שיש את רב חייא ובניו והעמידם רבי להתפלל על הגשמים אמר משיב הרוח נשבה זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא כי מטא למימר מחיה המתים רגש עלמא אמרי ברקיעא מאן גלי רזיא בעלמא אמרי אליהו אתיהו לאליהו מחיוהו שתין פולסא דנורא וכו' וחזינן שגדלותו של רבי חייא היתה גדולה מאד וכדאי' שם שאמר עליו רבי כמה גדולים מעשי חייא וזכותו הגדולה היתה מפני שלימד תינוקות חומש ומשניות ועי"ז עשה שלא תשתכח תורה מישראל. ובתענית ח: מובא עוד על גדלותו של ר"ח שזכה לה משום כך וכמובא שם שסיפר רב חביבא בר סורמקי שראה את אחד מהת"ח שהיה אליהו הנביא מצוי אצלו שנשרפו עיניו מפני כשהביט על רבנן שהיו נכנסים ללמוד במתיבתא דרקיעא הסתכל גם בכסאו של רב חייא אע"פ שאמר לו אליהו הנביא שלא יביט בו. ואי' שם, מאי סימנייהו בכלהו אזלי מלאכי כי סלקי ונחתי לבר מגוהרקא דרבי חייא דמנפשיה סליק ונחתי.

ובכתובות קג: הובא שרבנו הק' קודם פטירתו אמר שרב חנינא בר חמא ישב ברבנו ולא רב חייא תלמידו אע"ג שהיה ראוי יותר לאיצטלא זו מפני שהיה עסוק במצוות ולא רצה לבטלו מהם, ושם בגמ' מובאים מעשיו הגדולים שהיה עסוק בהם שהיה צד צבאים ושוחטן וכו' והיה מלמד את התשב"ר תורה, והנה הרי ישיבתו של רבי הק' היתה הישיבה הגדולה שמשם יצאה הוראה בישראל, ואע"פ שרב חייא היה ראוי יותר לעמוד בראשות ישיבה זו שהיא היתה הישיבה של כלל ישראל מ"מ לא רצה רבנו הקדוש לבטלו מללמד לתשב"ר שעליהם נאמר גדולים מעשי חייא, ודבר נורא הוא!! (והזכרתי דבר זה כבר כמה פעמים).

וחזינן מזה את מעלת מלמדי תינוקות, ובזמנינו אין יודעים להעריך את חשיבותם של תשב"ר שהם נשמות קדושות ולהיפך אף מקפידים עליהם אם הם משתובבים וע"כ אין מעריכים את גדלות הענין של ללמד ילדים אלו שעליהם עומד העולם והרי אפי' לימוד האותיות הקדושות תורה היא ומברכים ע"ז ברכת התורה. (ואיני מבין את אותם הרוצים בדווקא ללמד את בניהם לדבר בלשון נכרים כמו אנגלית וכדו').

וכן האבות הק' ומשה רבנו ודוד המלך מתחילה התעסקו עם הצאן ואי' דכשהקב"ה ראה שהתעסקו במסירות עם צאנם במסירות א"ל שראויים להנהיג את צאנו וודאי דמי שמתפל במסירות בילדים הקטנים שהם צאנו של מקום וכן ר"ח שלימד תורה לילדי ישראל וכיום א"א לעמוד במחיצתו.

בעירובין נד: מובא על רב פרידא שלימד את תלמידו ח' מאות פעם ומשמע דלא חשש לביטול תורה וזאת משום דהמצווה ללמד גם היא ממצוות תלמוד תורה, והיכול ללמד לאחרים ואינו מלמדם אי"ז הגון ומונע את עצמו מעשיית מצווה זו של חסד שיש בו גם מצוות ת"ת.

והגר"ר משה סולוביצקי זצ"ל שהיה דובר אמת והיה תוכו כבדו אמר לי שהציעו לו כמה וכמה מיני הצעות כגון ללמד תינוקות ולהיות רה"ע וללמד בסמינר ולא היתה לו כלל נפק"מ בין ההצעות לקבל הצעה כזו או אחרת. אלא דאם מצוה זו יכולה להעשות ע"י אחרים היכולים הם ללמד את התינוקות וודאי דעדיף ללמוד לעצמו את לימודי הראויים לו אבל צל"ד דאם מזדמן לו מקרה שאין אחר שיוכל ללמד תשב"ר צריך להיות מוכן לזה ואין בכך ביטול תורה וכן היה אצל ר"ח שראה שהתורה משתכחת מישראל ולא היו בדורו אחרים שיוכלו לעשות תפקיד זה כמותו נטל ע"ע תפקיד זה ולימד התורה לילדים קטנים, והרי לא לימדו רמב"ם וכדו' אלא חומש ומשניות.

אמנם על אף מעשיו הגדולים הוא היה גם "רב חייא" ואף סידר את הבריייתות. הן אמנם שבזמננו אין לנו מושגים בגדלות כזו ואין בדורינו מי שיעשה כר"ח, ובפרט שהוא לימד תורה לילדי ישראל בחינם וכיום המלמדים אע"פ שאינם מרויחים הרבה אבל מ"מ מקבלים שכר על פעולתם ואולי אי"ז הדרגה הגבוהה של לימוד תורה לשמה, ומ"מ מעלת מלמדי תינוקות גדולה מאד, ובפרט במקום שאין קופצים על מלאכה זו, ומסופר על השדי חמד שכשהיה רב בקרים לא היו שם מלמדים והיו שם ע"ה גדולה לקח ע"ע ללמד את הילדים שם א' ב' וחומש ובא לפניו ילד שכבר הגיע ללימוד גמ' (מסתמא כבן ג') ופנה להג"ר יצחק אלחנן בבקשה שיסדר עבורו עבודת מלמד שילמדו גמ' וחזינן דאפי' אדם גדול כמותו היה מלמד תינוקות כשהיתה השעה צריכה לכך. וכן הג"ר בנימין דיסקין אביו של המהר"ל ז"ל לימד את חמשת ילדיו מא' ב' עד שנעשו עצמאים וידעו מעצמם ללמוד גמרא (וא' מהם חיבר ס' בני בנימין, והמהר"ל היה הגדול שבהם) ואע"ג שבהורדנא וודאי היו מלמדים מ"מ הוא היה מחנך גדול שאין כמוהו בזמננו מלבד גדלותו בתורה

והדרך שהנהיג רבנו לא ללחוץ על התלמיד, הכל לעשות בדרכי נועם שהרי זה דיני נפשות.

תפקיד המשגיח הוא לדאוג לתלמיד לעזור לו, זה הכל! לא להיות שוטר! וחזר ואמר הרי זה דבר פשוט, ואם זה אחרת פעמים רבות שורש הדבר הוא ממידות רעות, גאווה, וכדומה. שהרי המשגיח נועד להועיל לתלמיד, להוסיף לו, ולא לשלוט עליו. וכך גם אמר לי רבנו הרב שך זצוק"ל משגיח צריך להתרומם בעצמו ולרומם את האחרים ואחרת אין שום הערכה למשגיח, והוסיף רבנו הרב שך זצוק"ל ואמר: אח"כ המשגיח בא להתלונן שאין לבחורים דרך ארץ, אבל הסיבה האמיתית שמתנהגים כך כלפיו כי לא מקבלים ממנו שום דבר.

ואמר הגה"צ הגר"י מישקובסקי שאמר לו רבנו בשם החזו"א: עיקר התפקיד של משגיח הוא, שאם בחור רוצה להשיח את לבו לפני משהו, שיהיה לו עם מי. הוסיף ר"מ ישיב"ק פוניבז' הגר"י יעקובוביץ שליט"א: פ"א אמר לנו רבנו תפקיד משגיח בישיבה עבודה קשה מאד היא, וחלק מהקושי הוא שלא להגרר להיות שוטה, ומשגיח שוטר לא טוב. ועוד אמר הגר"י שליט"א: שאלתי את רבנו לפני יותר משבע עשרה שנה, האם מותר לגעור חזק בתלמידים. ענה: **אם לא אכפת לך שפגעו בך, ומה שאתה נוזף בו הוא לא כתוצאה מפגיעה** - אתה יכול לגעור בו. כמה שנים אח"כ כשסיפרתי לרבנו על מה שאמר לי אז, אמר לי: אבל למעשה אין אדם שלא נפגע! ולא כדאי לגעור חזק. ואח"כ בפ"א נכנסתי וחזרתי על "המהלך" שהיה [שפעם רבנו אמר לי שאם אני נפגע איני יכול לגעור, וכיון שאין מי שיכול לומר שאינו נפגע, ולפיכך לא כדאי לגעור] ושאלתי: א"כ מה עושים כשאין משמעת? אמר: אפשר לגעור, אבל לא לתת הגדרה לבחור [כגון שהוא בטלן], אלא רק בכלליות לכל השיעור שדורש שיהיה שקט.

קכו. והביא הר"ג ר' גדליה הוניסברג שליט"א בספר "צדיק כתמר יפרח - חינוך" שאמר רבנו וז"ל: יש שהר"מ או משגיח מענישים ובאמת מתכוונים לכבודם שפגעו בהם, והאמת שלהיות משגיח זה עבודה מאד מסוכנת, שלפעמים הוא צועק או זורק ואח"כ בשמים הוא יצטרך לענות על כך, אלא א"כ הוא מתכוין לשם שמים.

ועוד אמר שם: רואים אצל בני אדם שכאשר רואה אחר שעשה דבר שלא כהוגן יש לו עליו טענות, ואילו כשהוא עצמו יעשה אותו דבר יש לו אלף תירוצים, וזה אינו אלא משום שאת עצמו הוא אוהב, וכך אמרתי בכינוס למשגיחים שאם רוצים להוכיח בחור התועלת היא רק אם הבחור ירגיש שהוא באמת אוהב אותו.

קכז. שאלו לרבנו שהציעו לאחד להיות משגיח בישיבה, שהיה משגיח קודם במקום שהוא שלא עמד במשימה זו, ועזב עבודתו ונשאר שם רק ר"מ, וחושש שאם יהי' משגיח ויצליח בס"ד, יוצר מצב לא נעים שההוא ירגיש אני לא הצלחתי והוא מצליח, רבנו מה יכולים לעשות? [יכול לקחת תפקיד המשגיח].

משיח

קכח. "כשהייתי מלמד בכיתה ז' דיברתי עם התלמידים על גן עדן ועל גיהנום. דיברתי גם על שמיח בעזרת השם יבוא וסיפרתי שהמשיח 'יריח' יראת שמים, כמו שכתוב.

המשכתי שיהיו אנשים שירוצו לקראת משיח והוא יגיד שהוא לא יכול, יש ריח לא נעים..."

"אחד התלמידים לקח את זה קשה מאד, עד שאמו הגיעה לכיתה בהפקסה ואמרה שהילד בפחד נורא. מה עושים? אני לא יכול לומר לו שזה לא נכון, יש בעיה. נסעתי לבקר את ההורים שלי ונכנסתי לרבנו לשאול אותו. הוא אמר: 'קודם כל צריך לומר לילדים, שמחכים 2,000 שנה - לא לדבר רע. זה יהיה הדבר הכי טוב בשבילנו. ומה ילד מבין בדבר טוב? גלידה! צריך לומר להם שזה יהיה כמו גלידה, אבל עם הרבה טעמים. ברור שגלידה לא אוכלים בחורף, זה לא נעים ולכן צריך להכין את הגלידה לתקופה המתאימה. צריך לדבר עם הילדים שגם אנחנו צריכים להכין את עצמנו לתקופה המתאימה..."

משחקים

קכט. שאלתי האם יש למנוע ילדים מלשחק שחמט? ואמר רבנו כל השנים תמיד היו כאלה ששיחקו בזה, רק צריך לראות שלא יתמכרו לזה.

משוגע'ס

קל. נשאל רבנו יש ילד עם בעיות רגשיות, כמו אם מאחר שעה וכבר מתבייש לבא לכיתה ישאלו מה קרה וכך יכול לגרור דבר וכך יכול להמשך מיום ליום, וכך היה גורר אותם מהבית, ועכשיו כבר תקופה ארוכה לא נמצא בחיידר, והעלה רעיון להביא הכיתה אליו הביתה ובזה לסיים הסיפור היו שטענו לא להכניס שגוענות לילדים, והשיב רבנו אם אכן זה יעזור באמת אין ברירה לעשות שגוענות להציל הילד אם לא ילמד יצא פרא אדם.

מחנך בכתה ח'

קלא. שח הר"ג ר' מנחם ל' "אספר סיפור מחבר שלי, שהיה בוועד שלי בפוניבז'. הוא היה מלמד בכיתה ח' ורבנו היה שולח אליו אנשים להתייעץ איתו בענייני חינוך. יום אחד הוא נכנס לרבנו עם שאלה שהציעו לו להיות משיב בישיבה מאוד חשובה לצעירים. רבנו אמר לו: 'מה השאלה פה בכלל? אתה לומד עם ילדים תורה לשמה במשך שעות רבות ואתה רוצה להיות משיב בהלכה בישיבה קטנה? הוא ענה: 'אשתי מאוד רוצה'... אז רבנו אמר לו: 'זה שזורקים את הכל על האישה, זה התחיל מאדם הראשון. אתה צריך לעמוד על שלך.' "אבל הוא הלך להיות משיב. מאותו יום הוא איבד את כל חינו, והוא אמר לי: 'אני כבר לא יכול להיכנס אל רבנו'.

משניות

קלב. שאלו עבור ילדים ברעננה שילדים לומדים אחה"צ בבית הכנסת חלק גמ' חלק מ"ב וכו' ורוצים לארגן להם סעה אחת משניות שגומרים בשנה כל הששה סדרים, והשיב רבנו שזה טוב מאד.

מחשב

קלג. שאלו לרבנו בחורה שצריכה ללמוד קורס מחשבים וצריכה להביא מחשב הביתה ללא שום דבר רק הקלדה, אבל הילד הקטן נמשך למחשב האם זה שיקול לא להכניס? ואמר רבנו שאכן זה שיקול.

מתיקות הלימוד

קלד. שח הגר"מ שליט"א: כאשר נהייתי מגיד שיעור בישיבה קטנה אמר לי בשם רבי ישראל סלנטר, שהסיבה שבדורו של רבי ישראל הלכו רבים אחרי 'תנועת ההשכלה' היא, משום שלימדו את ה"ואם תאמר" וה"ויש לומר" ביובש, ולא המתיקו להם זאת, ועיקר התפקיד של מגיד שיעור הוא - לתת טעם ב"ואם תאמר ויש לומר".

והוסיף שמודפס בתחילת גליון הש"ס השלם מרעק"א, שבגיל זה יש לחזק כח העיון אפי' אם יחסר בכח הבקאות, אבל בתנאי שלא להיגרר לפילוסופיה, אלא להעמיק בדברי רבותינו כהקצות החושן והרעק"א. ובדרך זו הסביר שהסיבה שיש 'נושרים' היא, בגלל החיסרון במתיקות התורה.

נכנסתי פעם לשאול אותו לגבי בחור חלש מאוד ברוחניות, שהיה נראה שאין תקוה ממנו, והיה ספק האם להעבירו לישיבה אחרת. ורבנו אמר, שעוד מעט הוא עולה למגיד שיעור שיוודע לתת צוקערלאך - להמתיק את התורה, וכשנותנים צוקערלאך כל הבעיות נפתרות.

נכנסתי לשאול על בחור מצוין מבית הרוס, שנמצאו תחת ידו עיתונים טמאים. שאל רבנו האם יש לו טעם בלימוד, והסביר שאם כן אין לחשוש, כי 'המאור שבה מחזירים למוטב'. (מתוך קו' הספרים תלמידיהון ותלמידי תלמידיהון)

נגינה

קלה. שאלתי על קניית אורגנית [החשש שאם ינגנו בה הבנים יפגע בלימודם] ואמר רבנו שלפעמים זה יכול לעזור לילדים מסוימים להשתחרר מכל מיני לחצים, אך כמובן שצריך להגביל אותם בזמן.

קלו. שאלו לרבנו בדבר ילד בן שתים עשרה שאוהב לנגן ורוצה שיקנו לו 'אורגן' לנגן בשעות הפנאי כגון בערב, רבנו השיב אם באמת היה מנגן רק בשעות הפנאי בסדר, אבל אני חושש שבסוף ירצה לנגן כל היום.

נסיעה

קלז. אמרתי שאני מסיע את ילדי [וילדי השכנים] שיחיו כל בוקר לת"ת ובצהרים הביתה, ושלאחרונה הציעו הילדים שילכו ברגל, שיותר נהנים מזה [וכעת אין לנו ילד קטן שההליכה למרחק זה קשה לו] ואמנם מצד אחד אם יעשו כן זה בוודאי יקל עלי, אך מצד שני אינני מתלהב שישוטטו זמן רב יותר ברחוב? ואמר רבנו אם יש לך אפשרות תמשיך כמו עד עכשיו.

נסיונות

קלח. צריך לדעת שלכל אחד במשך השנים יש כל פעם נסיונות, כל פעם יש סיבות שמחלישות את הבחור וחושב שלא מצליח, כי עצם הדבר שנשבר כבר גורם לו שבאמת לא מצליח, צריכים לדעת מהתחלה שלא תחשבו שבכל רגע ורגע יש הצלחה, יש הרבה פעמים שלא מרגישים הצלחה, אבל אם יש רצון חזק להיות ת"ח יש סייעתא דשמיא והקב"ה יעזור, כי הבא ליטהר מסייעין אותו. וכפי שאתם חונכים באמת כל השנים להיות יראי שמים ות"ח תמשיכו בזה, תדעו שעכשיו זה הזמן שאתם יכולים לנצל להיות גדולים, אם אתם תנצלו את

השנים עכשיו, אחרי שאתם גומרים את הת"ת, תמשיכו בדרך הזה לראות הכל לפי השאיפה הזאת להיות ת"ח ולא יהיו שום דברים שיפריעו לכם, ותנצלו את הזמן גם בכמות וגם באיכות, לראות שהזמן לא ילך לאיבוד, ולשמוע בקול הורים ומורים, אז כל אחד מכם יכול להיות גדול בישראל, ממש כל אחד. וכל אחד צריך לדעת מה שמוטל עליו, צריך לשאוף לגדלות, אלא לא יותר מדאי להזניח את המציאות, צריך לדעת אם יש לפעמים כשלוך, קורה, אבל סוף כל סוף יצליח, תראו שלא להשבר, אם יש לפעמים איזה מצב קשה תמיד להיות שמח ולשאוף להיות גדול, ואם תמשיכו ותנצלו את הזמן, הקב"ה יעזור שכל אחד מכם יוכל להיות גדול בישראל. [מלא פי תהלתך - עניני ציבור - חיזוק תשב"ר - עמוד ק"ז].

נשקו על ראשו

קלט. שח הרה"ג ר' מנחם ל' "הסיפור הבא הוא סיפור נורא, שהייתי נוכח בו. היה לי תלמיד בחיידר שקראו לו אברהם. אביו חלה במחלה קשה, מחלת פרקינסון, ואמו הידרדרה רוחנית. נכנסתי לרבנו וסיפרתי לו את הסיפור ושהילד נמצא בחוץ. הוא אמר לי: 'תכניס אותו'.

"הכנסנו את הילד. רבנו קם, הזיז את השולחן שלו, תפס את הילד וחיבק אותו בכל הכוח ונישק אותו בכל הכוח. ואז הוא שואל אותי: 'איך קוראים לך?' הילד עונה: 'אברהם'. רבנו אומר: 'לא, איך הילדים קוראים לך?' והוא עונה לו: 'אברמי'. 'אז גם אני אקרא לך אברמי, זה בסדר? אתה תקרא לי אהרן. בא תשב ונלמד ביחד'.

"הם למדו חצי שעה את הגמרא שהוא לומד בחיידר. ואז רבנו אומר לו: 'נתתי לך נשיקה, אתה בוודאי שמח. תדע לך, מי שעובר קשיים בחיים ועומד בהם, זו נשיקה מהקב"ה. זה שווה פי מיליון... וכך המשיך להרעיף עליו עשרים דקות דברי חיזוק ואני עמדתי מהצד פעור פה.

"אחרי שבוע נכנסתי שוב. אמרתי לרבנו: 'אנחנו שכנים, אם רבנו היה עושה לי רק חמישים אחוז ממה שעשה לילד, הייתי יוצא משהו אחר... ואז הוא אמר: 'מה שעשיתי זה רצון ד'. זה מה שצריך לעשות. רק את רצון ד'. והילד הזה, אם לא יוציא אותו היום מהבית, לא יצא ממנו כלום. הוא לא יוכל לעמוד בניסיונות כל כך קשים. אני עשיתי את מה שאני חייב לעשות'. למעשה, בדיוק כמו שניבא, כך היה'.

סבלנות

קמ. אחד מהנכדים היקרים של רבנו שהיה ישן בלילה בבית רבנו, היה חוזר אחר עמלו ויגיעותו בתורה בשיבה הקדושה בה למד, והיה מגיע בלילה מאוחר לישון בבית רבנו. והיות שבבית רבנו לא היה דבר מאכל או שתיה להשיב נפשו אחר יום הלימודים. קנה בקבוק שתיה מה שנקרא "גזוז" ושם במקרה, וכך בחזרו מהשיבה היה לו במה להתרענן.

אולם לא רק הוא היה צריך לרענן עצמו, גם אנשים אחרים שהיו בבית רבנו ולעיתים עברו תלאות היומיום שלהם, ורצו לרענן ולהחיות נפשם בדבר אכילה או שתיה - ואין. פתחו את המקרר ראו בקבוק לרפואה, וסברו שכפי שבית רבנו רשות הרבים - כך גם מה שבמקרר, והרוו את נפשם העייפה. וכשאותו בחור חזר בלילה, ונפשו כמהה קצת לטעם מתוק בפה - ו - אָיֵן.

לא התעצל קנה בקבוק חדש ועליו כבר כתב "פרטי", וחשב שבזה הסתיימה הבעיה. אמנם יום עבר יומיים עברו שבהם פתחו אנשים המקרר וראו הכיתוב והשאירו הבקבוק, אולם לא לעולם חוסן, הגיע כנראה אחד שמהמצוקה והחסרון שהרגיש - הורה לעצמו מורה היתר ושתה, ואחרי כמה ימים עוד אחד, עד שאותו בחור ראה שצריך הוא לנקוט עיצה אחרת. לא היה נעים לו לשתף את רבנו בדבר הלא נעים שקרה, והחליט לעשות מעשה לבד בלי להתייעץ - וכתב על הבקבוק "רעל עכברים". ואכן מאז נהייתה לו הרווחה.

אמנם הדבר עורר רעש - אנשים שפתחו המקרר וראו זאת, ידעו שלא יתכן שיכניסו בקבוק רעל עכברים למקרר, אבל כדברי המסילת ישרים אף אחד לא סיכן עצמו, אבל דיברו על זה ויצאה השמועה שכך הבחור עושה, וגם רבנו שמע הדבר. אבל אף אחד לא אמר לבחור מאומה.

עברו שנים מאותו מקרה, הדבר נשכה.

הבחור הספיק להתחתן נהיה אברך חשוב בעל משפחה וכעשר שנים אח"כ [שבט תשע"ה] חזר לתורנות אצל רבנו הפעם כאברך, גם אופי התורנות השתנה, במקום נכד שישן בחדר הסמוך לרבנו החלו הנכדים לעשות משמר וללמוד כל הלילה ליד רבנו.

סיפר אותו הנכד: ישבתי ולמדתי ליד רבנו ושאל אותי: היכן אתה אוהו אמרתי לו מסכת יבמות דף קט"ו ע"ב אמר לי: כתוב שם בסוגיה אם מצא אדם כלי שכתוב עליו ת' חיישינן שתכולתו תרומה. אבל יש הסובר שניתן להשתמש בו - שאין התכולה תרומה וכדו' אלא שאחד כתב זאת ע"מ להרחיק בני אדם שלא יאכלו את מה שבכלי.

וז"ל הגמ' שם והתנן מצא כלי וכתוב עליו קו"ף-קרבן מ"ם-מעשה, דל"ת-דמוע,

ט"ת- טבל תי"ו-תרומה. שבשעת הסכנה היו כותבין תי"ו תחת תרומה א"ל רבינא לרב אשי ולא חיישינן שמא פינן, אימא סיפא ר' יוסי אומר אפילו מצא חבית וכתוב עליה תרומה הרי אלו חולין, שאני אומר אשתקד הוה מלא תרומה ופינה, אלא דכולי עלמא חיישינן שמא פינן והכא בהא קמפלגי מר סבר אם איתא דפינהו מיכפר הוה כפר ואידך אימר אישתלוויי אישתלי אי נמי לפנחיא שבקיה. המשיך רבנו ואמר לי - **תאמר לי וכי זו לא גניבת דעת!** בא ניקח דוגמא בימינו נניח אחד שם במקרר בקבוק שתיה וכתוב עליו "רעל עכברים" וכי זו לא גניבת דעת. נשארתי עם פה פעור. כעת במבט לאחור הבנתי שהדבר הפריע לרבנו, כעת כשיש לי יישוב הדעת והמבט של אברך הבנתי למפרע שהמעשה שעשיתי כבחור, לעשות מעשה כזה בלי לשאול האם מותר, ורבנו לא אמר מילה!!! לא אז, ולא אח"כ. ואמנם לא אמר, אבל למעשה לא שכח, ורק כשהיתה אפשרות להוכיח בעדינות רק אז אמר. (מזקנים אתבונן ח"ט)

סביבה רעה

קמא. יהודי אחר סיפר שהוא בעל תשובה והוריו מסורתיים, והם רוצים שפעם בשבוע יתארח אצלם אחד הנכדים.

"אנחנו משתדלים מאוד לדאוג שבהזדמנויות אלו לא יארעו תקלות, אך לא יימלט שהילדים יראו או ישמעו פה ושם דברים לא טובים", שטח השואל את הדברים כפי שהם. "ואולם, אם נסרב לבקשת ההורים הם עלולים להיפגע קשות ואף להפסיק לתמוך בנו כספית..."

רבנו הבהיר לשואל כי אין מנוס מהעמדת הדברים על מכוונם. "אמור להוריך את האמת: 'אני מחנך בצורה שונה מדרככם, וחשוב לי שהילדים לא יראו או ישמעו דברים שאינם תואמים את רוח חינוכם'. גם אם משום כך הם יפסיקו לתמוך בך; דע כי מספיקה מילה אחת לא טובה להשפיע על הנפש לרעה".

באותו עניין, תלמיד סיפר לרבנו כי אברך מעיר חילונית נכנס בשעתו להתייעץ עם רבנו הגרי"ז מבריסק האם לעזוב, ונימוקו עמו: "בשביל הילדים... הגיב הרב מבריסק: "וכי רק בשביל הילדים? ומה אתך?! רבנו נהנה טובא מהעובדה, הממחישה את המציאות שלעיתים אנשים שוכחים כי גם הם עצמם ניזוקים מסביבה רעה.

סמינר

קמב. שח הרה"ג ר' יחיאל צוקר מנהל הסמינר באשדוד: לפני מספר שנים שהוחלט להרחיק תלמידי שנתפסה בקלקלתה, עסקני "לב לאחים" שנכנסו לתמונה הזמינו אותי לרבנו זי"ע בעניין, והוא הורה להחזיר אותה, לטענתנו שכיון שמעשיה הגרועים ידועים לבנות ואם נחזירה או נותנים גושפנקא למעשיה, ענה רבנו זי"ע: "**תלמיד אחד המסתובב ברחוב השפעתו על שאר בני החבורה היא גרועה עשרת מונים מהשפעתו בתוך המוסד בו סוף סוף הוא שמור יותר ויש מעקב אחרי מעשיו**".

שאלתי את רבנו זי"ע האם להכניס בסמינר לימודי תכנות והנדסאות תוכנה, אני באופן אישי התנגדתי מאוד בעיקר בגלל שבנות רבות הולכות אח"כ לעבוד במקומות עם אינטרנט פרוץ, ועם ציבור חילוני, הסכנות קשות ורבות. "אל רבנו זי"ע שהיות ויש חברות רבות שעובדים בשיתוף פעולה עם הסמינרים והכל מושגח שם, ואם כן בפועל הסיכון של בת עומד על חמישים אחוז, במקום שיש חמישים אחוז כשר וחמישים אחוז לא כשר זה כבר נתון למקום של הבחירה, וזה כל האדם, לבחור בטוב.

והוסיף שהתפקיד העיקרי שלנו כסמינרים לתת שיעורים ולכוון נכון את הבנות שייבנו עד כמה מסוכן לעבוד במקומות לא כשרים, ושאין בזה ברכה, והעיקר שפרנסה היא מהשמים ואף אחת לא תפסיד אם לא תתפשר ותבקש רק מקומות כשרים לחלוטין.

כשהקמנו את הסמינר באשדוד לפני עשרים שנה הקבוצה הראשונה כבר למדה לפני כן בסמינר שהיה שם גם כתות לבנות של פעילות וחלקם הושפעו לרעה בצורת הלבוש שלהם, אחד ההורים חשש שבתו תלמד אצלנו מחשש שעל אף המקום החדש כבר יש בכתה בנות שהושפעו בהליכותיהן מהמקום הקודם, ורצה לשלוח אותה לסמינר מצוין בבני ברק הוא נכנס לרבנו זי"ע לשאול את פיו. רבינו ענה לו: "סמינר פלוני בב"ב אינו קודש קודשים ונסיעות לבנות זה טרף"

קמג. בשנות הקמת הסמינר נקלענו למצב כספי קשה מאוד, החובות הגיעו לכדי מאות אלפי דולרים ורבנו זי"ע כאב מאוד את הדבר, לאחר מספר שנים הוצע לנו ע"י מאן דהוא במשרד החינוך לקבל רישיון טכנולוגי כך שהתקציב ממשרד החינוך יהיה גבוה מיותר משליש מהתקציב הקיים, התקציב הזה היה אמור לפתור את צבירת החובות הנוספים. אך התנאי לרישיון היה בעשיית בגרות חלקית אצל הבנות.

נשלחתי ע"י מו"ר הגאון הגדול רבי פינחס שרייבר זצ"ל לשאול את דעתו של רבנו, הבהרתי לו שזה יפתור לי את הסיכון הכספי, תשובתו של רבנו היתה נחרצת וברורה: "**בגרות זה לא בית יעקב!**"

קמד. באותה הזדמנות לאחר שקבלתי את התשובה יצא רבנו לבר מצוה ואז

ניגש אלי יהודי שעמד מהצד ואמר לי שנדמה לו שרבונו לא שמע שאמרתי לו שמדובר על "בגרות חלקית". המתנתי לרבנו וכשחזר הבהרתי שאני מדבר על בגרות חלקית שקיימת בחלק מהסמינרים, רבנו זצ"ל ענה לי, מי עושה זאת ב"פלוני? אתה רוצה להקים סמינר כמותם, יש לך סמינר טוב למה לקלקל אותו?! לאחר מכן הפטיר: יכול אתה ללכת לרבנים אחרים והם יתירו לך, ותוכל לעשות לפי הוראתם, אני אינני יכול להתיר זאת!

קמה. כשבקשו פעם להכניס בת מחוץ לעיר שפשוט היה שאין שום מקום לקבלה, מסיבות רבות וברורות, הן מבחי' משפחתית שהיו שם כמה אחים נושרים ואף הוריה לא התנהגו כראוי והן מחמת רמתה הלימודית החלשה מאוד של הבת, שאלתי כמובן את דעת מו"ר הגאון הגדול רבי פינחס שרייבר זצ"ל היתה שאין שום הצדקה ומחויבות לקבלה.

אך רבנים לחצו על הרב שרייבר זצ"ל והוא הורה לי ללכת עמם לרבנו זצוק"ל, כשהצגתי בפני רבנו את הסיבות הרבים שלא לקבל את הבת, רק ציינתי שמהתרשמותי מהבת היא נראית יראת שמים והיא בת שקטה מאוד ולא תשפיע לרעה, שאלני רבנו: "את רבקה היית מקבל לסמינר...?" השבתי על אתה, לא! [בת של בתואל ואחות של לבן...] נו, חייך רבנו ושאלני: "אינך רוצה כמה רבקע'ס בסמינר!?"

במקום הרמתי טלפון למו"ר הרב שרייבר זצ"ל והוא מיד אמר מה השאלה אם כך אמר רבנו צריך לקבלה מיד!

תקופה קצרה לפני שהחלו הלימודים התקיימה גיבוש לעולות לסמינר והמחנכת העירה שבת זו יותר מדי דומיננטית והביעה חששה שהיא תסחוף את חברותיה, ובעקבות הרקע ממנה מגיעה מי יודע אם לא תסחוף לכיוון לא כל כך חיובי... החשש היה כבד, וניגשתי שוב למו"ר והשחתי את דאגתי בפניו, וצינתי שלכאורה כל התשובה שקבלתי מרבנו הגרא"ל היה בעקבות כך שאמרתי שהיא שקטה ולא תשפיע לרעה... אך רבנו זצ"ל נענה מיד ואמר: "אם רבנו אמר שהיא תהיה רבקה והיא מתגלה כדמות סוחפת היא תסחוף איתה את חברותיה להיות רבקה כמוה!"

כאן ראיתי בחוש, בדברים שמו"ר מתוך כובד אחריותו לקהילה ומוסדותיה, מעולם לא הורה בהחלטות, הרי לא עשה תנועת יד בלי מחשבה! וק"ו לא בהוראה, גם במקומות שבשיקולו הכריע הפוך, לימד אותנו שאם נשמעה דעת גדול הדור, אין זה משנה למה אמר, ומה שאלוהו, אם זה מה שיצא מפיו כל המחשבות, כל ההכרעות בטלות ומבוטלות!...

המשך המעשה יש בו מסר גדול וחשוב לא פחות:

לאחר 4 שנים בהזדמנות שנכנסתי לרבנו הזכרתי את ההוראה על אותה "רבקה" וסיפרתי לו שלילה קודם לכן התקיימה חתונת אותה בת עם בן של ראש כולל חסידי! רבנו שמח שמחה גדולה, ואמר לי "נו רואה אתה שזה כדאי!" ראיתי שזאת שעת כושר, ושאלתי את רבנו: "האם זאת היא באמת הנהגה שאני צריך תמיד לנהוג?" יש לי סמינר טוב אני צריך לקבל כל אחד מהנימוק שאת רבקה גם הייתי צריך לקבל.

רבנו הרצין מאוד, שתק כמה רגעים, ואמר: "שאת התשובה שקבלת אז!!!" הבנתי, שהוא מתכוון לומר, אלו שאלות, אף פעם אל תסמוך על עצמך, תשאל ותעשה לפי התשובה שתקבל.

קמו. לפני מספר שנים רציני להכניס במסגרת לימודי החינוך המיוחד לימודי העשרה מסוימים, שיטה שמאוד מסייעת בטיפול במתקשים, נכנסתי לרבנו יחד עם הגר"ח משקובסקי שליט"א והסברנו לו במה המדובר, על אף שהדברים היו בדוקים והכל היה נשמע גלאט, ביקש רבנו זצ"ל שהרב מ' שליט"א יבדוק את החומר והוא מבקש לשמוע ממנו. רק לאחר שהרב מ' הגיע עם תשובתו הסכים להכניס זאת.

קמוז. כשבקשה להתקבל לסמינר בת מהעיר אשקלון שאביה הינו אחד מהפעילים הגדולים של לב לאחים בעיר, ואנו שהיינו מחויבים לבנות אשדוד וכרגיל היה לחצים גדולים, לא קבלנו אותה מנימוק שעניי ערך קודמים. הגר"י יצחק לוינשטיין ז"ל שכידוע השקיע עמל רב בלסדר תלמידים ותלמידות במוסדות, זימן אותי לבית רבנו ז"ל, משנכנסתי שאלני רבנו האם העיר אשקלון צריכה את אותו פעיל? היות ושמשתי כר"מ בעיר הכרתיו ואמרתי לרבנו שאכן העיר זקוקה לו. ענה לי רבנו: "כבר רבנו הרב שך הורה שאם אדם פעיל בעיר ספר הוא למעשה שליח שלנו, אנו היינו מחויבים לעשות מה שהוא עושה, ולכן לא שייך כלפיו דין של עניי עירך"

קמוח. פעם אמר לי "מחנך טוב צריך 80% לא לראות!" שאלתי אותו: ואם אני רואה? ענה לי "אז אל תראה" המשכתי לשאול: ואם בכל זאת ראיתי? ענה לי "תחשוב שלא ראיתי!" חזרתי ושאלתי: התלמיד רואה שראיתי ואם אני לא יגיב אולי ילמדו מזה מדשתק משמע ניחא ליה?

רבנו הרצין ואמר: "אל תהיו כאלו בעלי גאוה, המחנכים צרכים להפסיק לחשוב שהם מנהלים את כל העולם, תנו להם להתמודד!"

עניתי ואמרתי, הראש ישיבה, תורה היא וללמוד אני צריך, ואז הסביר לי פנים והחל לומר: העולם מלא חיידיקים, אדם נדבק כל הזמן בהמון חיידיקים, מדוע

אינו נופל למשכב בכל יום עשרה פעמים? כי הקב"ה ברא מערכת חיסונית בגוף והיא מתגברת על רוב המחלות, כשאין ברירה והחיידיק היה חזק מדי צריך לקחת תרופה, אוי ואבוי לאדם שנזקק על כל חיידיק לקחת תרופה.

כמו במחלות הגוף, כך הם מחלות הנפש, כלומר ההתמודדות עם היצרים הרעים, יש יצר הרע, הוא קשה מנשוא אבל הקב"ה אינו מעמיד אדם בניסיון שאיננו יכול לעמוד בו, מתנסים, נופלים מתמודדים ומתרוומים, וככה צומחים, רק כך ניתן לגדול ולצמוח, תפקיד ההורים והמחנכים לתת כלים, במצבים מאוד קשים לתת משענת ועצה, פעמים להעמיד במקום, אבל אלו רק תרופות, או חיסונים, לפחות שמונים אחוז צריך הילד והנער להתמודד בכוחות עצמו, אחרת הוא יהיה נכה.

אני חייב להעיד, שבמשך למעלה מעשרים שנות עיסוק בחינוך אם הייתי מתייחס לכל מה שראיתי, ונותן להם את היחס המקובל, כיום רבים מתלמידי ותלמידותי היו יושבי קרנות! ההתעלמות הרבה שהתעלמתי ע"פ אותה הכוונה של רבנו ז"ל, נותנת לי כיום עונג עצום לראות את הבעלים של אותן בנות שהם מטובי האברכים בעיר, ורובם אומרים לי שמאחורי השטיגען שלהם עומדת רעייתם, ואני חושב בליבי אילו רק היה יודע אותו אברך מה עברה רעייתו בבחורות...!

קמט. כשנכנסתי פעם בקשר לבחור עמל גדול בתורה וסובל ממגרות קשות, הבעתי את חששי שאולי זה מלחץ לימודי גבוה, אמר לי רבנו: "אף אחד לא נהיה חולה מתורה!!!" רק צריך לראות שהוא באמת שמח בדרכו, אם הוא לחוץ ועושה זאת בגלל לחץ חברתי, הלחץ הזה מסוכן מאוד.

קנ. אלול תשע"ו התבקשתי ע"י בני הבית להיכנס אל רבנו לשמוע חוות דעתו בקשר לקבלת תלמידה מסוימת, תלמידה זו שהיתה קרובת משפחה של יהודי חשוב שהיה אליו מצד בית רבנו הכרת טובה גדולה, קבלתה היתה מלווה בהתנגדות מצד הוריי בנות אחרות עקב בעיות רוחניות בבית.

נכנסתי אל רבנו כשלצדו יושבים שניים מהגבאים המסורים שעשו הכל כדי שרבנו יורה לי לקבלה, אני מצדי גם אמרתי לרבנו שאינני זקוק להוראה ממנו די לי בגילוי דעת שלו שניתן לקבלה כדי שאקבל אותה לסמינר, ומכאן המעמד הפך לשמימי ממש.

משאמרתי לרבנו שמדובר בבת לאם שיש עליה שמועות לא טובות, לא הזכרנו אפילו ברמז על אלו שמועות מדובר, ורבנו נקש באצבעו על השולחן וזרק לעברנו פסוק מהתורה... ואלו בדיוק השמועות המדוברות, ומשהמשכנו לומר שההורים גרושים, שאל רבנו: "מה כתוב שם בגמ' בגיטין דף ו' למטה? נכדו ר' דוד שפירא שאלו אם כוונתו לגמ' "לעולם אל יטיל..." ורבנו מיד נענה כן, "לעולם אל יטיל אדם מורא יתירה בתוך ביתו". ויהי לפלא כי זה היה ממש רקע לסיפור הגירושין! משניסו בני הבית להבהיר לרבנו ז"ל שלא באים כאן לשאול האם להתגרש כי כבר היה גירושין, יש כאן שאלה על קבלת הבת. ורבנו שוב הסיט את הנושא לשאלות שונות ומשונות... משהמשיכו ללחוץ, אמר לי רבנו: "מה רוצים הרי כדי לענות על שאלה כזאת צריך לעבור על הש"ס כולו, אתה יכול לעבור על הש"ס כולו בלילה אחד?, עניתי "הלוואי!" חייך אלי רבנו ואמר "גם אני אומר הלוואי" ועד כמה שניסו להוציא ממנו הוראה לקבלה לא היה שייך הדבר.

קנא. לגבי קבלת תלמידות מבתים שההורים אינם מתאימים עצמם לתקנון הסמינר, אמר שאם אנו חוששים שהבת כשתגדל תלך בדרכה של אמה לא לקבלה! מששאלתי שבעיר אשדוד היות ויש רק סמינר אחד עבור הקהילה של בני התורה האשכנזים ואם בת לא מתקבלת אין לה איפה ללמוד וזקוקה להיטלטל לערים רחוקות, אמר רבנו: "וכי רק הסמינר אחראי על חינוך הבנות? ההורים אינם אחראים? אם ההורים רוצים את החינוך של הסמינר שיגלו נכונות לשנות את הבית, אם האם מוכנה לעשות צעדים ולשנות את לבושה, גם אם זה לא 100% אבל הם עושים צעדים לשנות אותה הוא שיש עם מי לעבוד ואם הבת בגילה נראת טובה שנקבל אותה.

אמנם במספר פעמים בהם מצד ההורים לא היה שייך שנקבל את הבת, אך כפי בירורינו הבת עצמה איננה בדרך הפשרנית של הבית, אמר רבנו: "מה אשמה הבת שהוריה לא בסדר?" ואמר שאדברה כדאי לקחת בנות כאלו ולתת להם כלים להתמודד ולהתעלות זה מוכיח שהם עצמם משנות את כל צורת הבית של ההורים"

קנב. אמר לי פעם: "צריך לזכור שהנער בגיל שבין ארבע עשרה לשבע עשרה השכל עדין לא הגיע לו, אולם היצר הרע כבר נמצא ופועל בקרבן חזק"

קנג. ר"מ באחד הישיבות קטנות באשדוד נכנס פעם אל רבנו ז"ל בקשר לבחור בעייתי מאוד והישיבה רצתה להרחיק אותו, רבנו אמר לו: "אתם בטח יושבים ישיבת רבנים סביב שולחן עגול ומחליטים בחור זה מיותר... מי נתן לכם רשות לפסוק ככה דיני נפשות!?"

סייעתא דשמיא עצומה על מעט עמל

קנד. שח הגרי"מ שליט"א: בחנוכה תש"נ אמר על הגמרא במסכת מגילה: "לא מאסתים שהעמדתם להם בימי כשדים את חנוניה מישאל ועזריה, ולא געלתם, שהעמדתם להם בימי יונים את שמעון הצדיק חשמונאי ובניו ומתתיהו כה"ג."

ושאל מהו שהעמדתי להם, ומהו ששתל צדיקים בכל דור ודור, הרי לכל בן אנוש יש בחירה אם להיות צדיק או רשע.

וביאר ואמר, שלכל דרגה ברוחניות צריך סייעתא דשמיא, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, אכן הנהגת שמים היא שעל כל עמל יש קצבה כמה סייעתא דשמיא יקבל האדם בתמורה, וכאשר הדור שפל וצריך להעמיד דרגה רוחנית גבוהה, הרי שעל כל טיפת עמל מקבלים הרבה יותר ס"ד, ואם פעם היה צריך הרבה עמל כדי לצאת רעק"א, כיום שהדור שפל, בהרבה פחות עמל ניתן להגיע לדרגות של רעק"א והאור שמח.

לפני שנים ספורות שאלתי אותו האם דבריו שייכים כעת יותר ממה שהיו שייכים בזמן שאמר אותם? והשיב שבוודאי כיום הדברים עוד יותר נכונים. (מתוך קו' הספדים תלמידיהו ותלמידי תלמידיהו)

ספרי קריאה

קנה. אמרתי שיש ב"ה בימינו הרבה ספרי קריאה לילדים הכתובים ע"י סופרים חרדים, דא עקא שהרבה מהם עיקרם ספרי הרפתקאות בעלמא אלא שעטופים ב"במעטה דק" של יראת שמים. כגון שבמקום שבספרות החילונית הקלוקלת שולף גיבור העלילה את האקדח ויורה, כאן הוא אומר קודם כל שמע ישראל ורק אח"כ יורה.

ואמר רבנו אה"נ בוודאי שיותר טוב להימנע מספרים כאלו, אבל קשה לאסור לגמרי, משהו הם צריכים לקרוא. צריך להשתדל שיהיה הרע במיעוטו [למעט כמה שאפשר בספרים מהסוג הזה].

סליחה

קנו. מלמד שקיבל עוגות מסיום לחלק, אמר שזה כזה עוגה טעימה ילדים שאלו אבל הרב"ה יחלק לנו, ולמעשה לא נתן ואחד הילדים התחצף והתנצל מאד וביקש סליחה, והמלמד אמר בקשת מיד סליחה קבלתי סלחתך, היו שטענו כזה דבר לא עוברים בשתיקה כזה מהה. רבנו מה רוצים סך הכל זה ילד טוב עשה שקיבל סליחתו.

עונש

קנו. כיצד להעניש בדורנו?

שאלו את רבנו האם הצדק עם האומרים שבימינו אין להעניש באמצעות מכות. השיב רבנו: "הם צודקים. מה היה בדור הקודם אינני יודע, אבל היום - מכות לא יעזרו".

"אם כן, כיצד יש להעניש תלמידים היום?" הוסיפו לשאלו.

הציע רבנו בחינך: "לתת להם להכין בכוחות עצמם קטע גדול של גמרא..."

עין הרע

קנה. כשגמר הבחור... את הש"ס בשיבת "אורחות תורה" בא להזמין את רבנו למסיבת הסיום. אמר לו רבנו: "בשבילך אני אבוא, שהרי זו סעודת מצוה, אבל אני מציע לך, לא כדאי לך לעשות, יש בזה עין הרע!" ("נר לשולחן שבת" מהרה"ג ש"ו)

קנט. שאלו לרבנו בדבר מסיבת חנוכה שעושים בת"ת עם כל ההורים ועושים מקהלה ובחרו את ילדו בגיל שמונה כי קולו יפה, מצד אחד זה יתן לו בטחון עצמי ומצד שני חושש מעין הרע, רבנו לא כדאי יצא שכרו בהפסדו.

עירוב

קס. שאלתי האם להתיר לבני נ"י [בן שבע] לטלטל בש"ק תמונות של רבנים או ממתקים [שנהגים לקבל לאחר אמירת תהלים וכדו'] [יש עירוב עירוני ושכונתי] ואמר רבנו שמעיקר הדין לצורך עצמו יכול קטן לטלטל אפי' באין עירוב כלל. וזה מצד דיני שבת. אבל דיני חינוך זה כבר ענין אחר. ואמנם יש מחמירים כהחזו"א שלא להתיר לקטנים לטלטל בשום ענין, ויש שמקילים. אולי כל עוד שהוא עדיין קטן [ולא ביאר רבנו בדיוק הגיל שמתכוון לענין זה] אפשר להקל.

עיתון

קסא. נשאל רבנו איך עיתון חרדי התייחס ולכתוב בנושאי חינוך והמסתעף כאשר לפעמים יכולה להיווצר תקלה בגין כך כאשר הילדים הקוראים את מאמרי החינוך יכולים הם להיחשף לבעיות חינוכיות שהעיתון מעורר.

רבנו שאל בתמיהה האם אירע פעם שילד טען טענה להורים בעקבות הכתבות החינוכיות שקרא בעיתון הרי זה דבר לא שכיח?

רבנו קובע בדבריו לאחר הרהור ודאי שראוי ואף חובה לכתוב דברים חינוכיים כעיתון וכמובן ע"י אנשים מוסמכים וראויים לכך כאשר על ידי כך התועלת גדולה ומרובה כשהורים ומחנכים רבים קוראים את המאמרים החשובים ומתפקחים בהרבה נושאים חשובים בתורת החינוך והדבר יכול ליעיל להם רבות בחיים כמובן אם נכתבו על ידי ברי סמכא, ולגבי החשש שעוררתם שילדים נחשפים

ולפעמים זה יכול לפגוע בילדים על זה נאמר אין לדבר סוף, ואל לנו לחשוש מכגון דא כי אלו דברים ממש נדירים רק לאור השאלה הזאת ודאי תפקידו של עיתון לבחור אנשים מוסמכים ומקצועיים בצירוף יראתם הקודמת לחכמתם שיכתבו כל דבר בטוב טעם ובעדינות כדרכה של תורה ואז בס"ד לא ייצא מכלול מתחת ידי הכותבים ה"ו.

עשירות

קסב. והרבה טועים וסבורים שעשירות היא דבר טוב ובאים ומבקשים ברכה שיהיה להם ממון רב ואני מברכם כבקשתם אבל אני סבור שאין בזה טובה, ובפרט לבני תורה דהרי עשירות מקשה על החינוך הכשר וכמו שרואים אנו שהרבה בני עשירים אינם הולכים בדרך הישר דהעושר גורם לנסיון קשה.

וידוע אני על יהודי עשיר א' שהוציא ממון רב לחינוך ילדיו ולימודם ולא הועיל לו מפני שהילדים "הריחו" את הכסף (ויש גם יוצאים מהכלל דהרי גם ליצחק אבינו שהיה עשיר היה בן כיעקב). וידוע שבעל ההפלאה בירך את אבי משפ' רוטשילד בעשירות ואחר כמה דורות לא היה להם דבר זה לברכה ומכל משפחתו של הברון רוטשילד לא נשארו צאצאים שלא התבוללו, ואמנם ההפלאה היה צדיק גדול אלא שמשמים סיבבו שיברך אותם בזה, וכן בארה"ב רואים שרוב בני העשירים מתבוללים רח"ל, ובא אלי א' שהתקרב מעט ליהדות ונעשה קצת בעל תשובה שאביו הינו "מיליארדר" גדול כבן שמונים וחמש ואינו מוכן לראותו כלל עם כיפה לראשו.

פה קדוש

קסג. שח הרה"ג ר' מנחם ל'. פעם שאלתי אותו מה עושים עם הבעיה של ניבול פה, איך מחנכים על כך. הוא ענה, שקודם כל צריך להיות ירא שמים, מי שלא נכשל אף פעם בדבר הזה. תפס לי את שתי הידיים ואמר כך: 'אומרים לילד: איך ילד יהודי, עם פה קדוש, שרוצה להיות תלמיד חכם ירא שמים, מדבר ככה? הדברים האלה נכנסים לתוך הלב של הילד!' כשהוא אמר את זה - עלי זה השפיע. מאוד".

שוב אנו חוזרים להבנה לנפש הילד בדור שלנו...

פרסום מיותר

קסד. משגיח באחת הישיבות הקדושות הגיע לשאול את רבנו מה לעשות בקבוצת בחורים שבוים שישו אחד לקראת סוף הזמן' יצאו לטיול ללא רשות ונתקעו.

"עלתה הצעה לסלק אותם מן הישיבה עד סוף הזמן' הנוכחי", הציג המשגיח את דעת הסגל החינוכי בישיבה.

"לא תפיקו מכך תועלת", השיבו רבנו. "הדבר רק יגרום לסיפור להתפרסם יותר מכפי שהוא מפורסם עתה, ויכניס את הרעיון בלבם של בחורים נוספים, בדומה למשל על אותו יהודי מכור לטיפה המרה שכשראה שיכור אחר מתגולל בקיאו הלום יין פנה אליו בהתפעלות ושאלו מניין השיג יין משובח כל כך..." במקרה אחר באו לשאול את רבנו בנוגע לבחור שהושעה מן הישיבה לשבוע ימים, האם מותר לפרסם את סיבת הדבר למען ישמעו וייראו, או שמא עוברים בכך על לשון הרע והלבנת פנים.

גם כאן הביע רבנו את דעתו שבין כה וכה לא תצמח מכך תועלת אלא להיפך, בחורים אחרים עלולים ללמוד ממנו.

פשוט

קסה. סיפרתי שבננו שיחי', שימלאו לו בקרוב י"ג שנה, מדבר מדי פעם על סוגים שונים של חליפות וכובעים, ונסתפקנו איזה סוג ראוי לקנות לו, הואיל ואצל ילדים אחרים בחיידר רואה כל מיני סוגים, ואמר רבנו לקחת תמיד את הכי פשוט.

צבא

קסו. [תמוז תשס"ו] נכנסנו עם הגר"מ ג. ר"י ד. ה. עם בחור שטען שאין לו טעם בלימוד כלל ואינו מצליח בישיבה גדולה ורצה ללכת לצבא.

אמר לו רבנו, אסור ללכת לצבא כי מתקלקלים שם, ואמר לו הבחור - כיום יש מסגרות שניתן לשמור תומ"צ גם במסגרת הצבא, וענה לו רבנו - אין דבר כזה, בצבא תמיד מתקלקלים, וכשניסה הבחור להתווכח מעט, אמר לו רבנו בעוז ודפק על שולחנו - "אני מבטיח לך שאם תלך לצבא, בכל מסגרת שהיא, אתה תצא גוי גמור..." הבחור נרתע וויתר על תכניותיו והמשיך ללמוד בישיבה וכיום הוא אברך ת"ח.

צניעות

קסז. שח הרה"ג ר"י צוקר: עם הקמת הסמינר באשדוד נכנסתי אל רבנו זי"ע יחד עם הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א למשך שעה ארוכה ללבן הנהגות

כלליות בקשר לצורת החינוך במוסד. בין הדברים הבאתי לו את תקנון הצניעות שיעבור על סעיפיו, וללבן עמו יחד את השאלות.

רבנו הפטיר מיד, עליך לדעת שלהחזיר צניעות בבנות זה הדבר החשוב ביותר, מעל לכל העניינים, זה העיקר!

משבקשתיו לעבור על סעיפי התקנון, הפטיר ואמר: "מה אני מבין בזה, המחנכות והמנהלות מבינות טוב מאוד מהו האסור והמותר בזה, וצריך לסמוך על דעתם" ורק כשאמרנו לו שישנם סעיפים שגם המורות מסתפקות ולכן אנו מבקשים ממנו שיעבור, נאות לעבור סעיף אחרי סעיף.

משהבעתי בפניו על סעיף מסוים שרווח בתקנונים של סמינרים רבים ובו אוסרים סוג מלבוש שכשנאסר מסתבר שהיה בזה שיקול דעת לא נכון, וכבר הגיעו למסקנה שהוא נכתב בחיפזון אך לא רוצים להוריד זאת, כי כבר נכתב, ושאלתי אם נכון הדבר.

ענה לי רבנו בכאב גדול: "האם יודעים אתם כמה נערות יכולות לצאת לרחוב רק בגלל שאוסרים עליהם דבר שהשכל הישר אומר שאינו אסור?!" ואז הוסיף ואמר: "ידוע בהלכה ש"כח דהתיארא עדיף" היינו שכדי להתיר צריך להיות בר סמכא גדול יותר בהלכה, בדורנו "כח דאיסורא עדיף" היינו שכדי לאסור דברים צריך להיות בר סמכא גדול יותר!"

ואכן בשנים האחרונות כשרבנו הגר"ש אלישיב ורבנו הגר"ש ואזנר זכר צדיקים לברכה הקימו את "ב"ד משמר התורה", והם כתבו תקנון השווה לכל נפש בו הוגדרו הכללים לכל נשות ישראל, רבנו הגר"ש ישב על המדוכה חודשים רבים! והוריד סעיפים ועידן אותם רק שהדבר יתאים לכולם.

קסח. במעמד הנ"ל, דיבר רבנו רבות על דרך החינוך שהעיקר הוא ע"י קרבה לתלמיד, וסיפר שכשבישיבת פוניבז' הגיע רבנו הגרא"א דסלר זי"ע לכהן כמשגיח ושיטתו היתה לקרב ולרומם דרך השיחות בעומק המחשבה, ולא בדרך של כח, היו שהתלוננו על כך שהוא אינו עושה מה שמשגיח צריך לעשות, הם הביעו זאת בפני רבנו החזון איש, והחזון איש השתמש ביסוד שלו בקניינים שמיכה גדולה מחזקה, ואמר שבחינוך "מישיכה גדולה מחזקה".

ואז פנה אלי רבנו ואמר צריך למנות משגיח גם בסמינה, אבל לא משגיח מה שנקרא היום משגיח, הרי הפכו את המטרה, בעבר מינו משגיח כדי שהבחור יוכל לדבר אתו על כל נושא שפחד שאר צוות הישיבה ידעו מזה, כיום יתכן שבחור מוכן לדבר עם כולם חוץ מהמשגיח. "אתה", אמר רבנו, "תראה למנות משגיח כמו שמשגיח צריך להיות".

ואגב, לאחר שהתמנית בין צוות המשגיחים בישיבת "תורה בתפארתה" כשניגשתי לרבנו להתברך אמר "צוקר איז זיס, מען דארף זיין אן זיסער משגיח" - "צוקר" (סוכר) זה מתוק, צריך להיות משגיח מתוק!

צעיר

קע. שאלתי אודות בתי תחי' שאם תעלה לכתה א' בשנה הבעל"ט תהיה שם בין הצעירות ביותר [נולדה בסוף מרחשון] ואמרת ששמעתי שיש דעות אם להכניסה לכתה א' כרגיל הואיל ואין לה בעיות מיוחדות או שעדיף מ"מ להשאירה עוד שנה בגן כדי שתהיה יותר "בשלה". ואמר רבנו אצל בניו זה יותר שאלה, שחוששים שיתקשו אח"כ בלימוד הגמ'. אבל אצל בנות אה"נ היא יכולה לעלות לכתה א'. אח"כ הוסיף לו יצויר שהיתה בארבעה חודשים יותר מבוגרת, מסתמא היתה הולכת לכתה א' כרגיל, ומשהשבת בחיוב חיך רבנו ואמר א"כ כל ההבדל זה ארבעה חודשים, אז היא יכולה ללכת לכתה א'.

קדושה

דיבור בעניני קדושה

קעא. ספרתי לרבנו שהרב וולבה דיבר בכנס רמי"ם שצריך יותר לדבר בעניני קדושה. והגרמ"ל אמר שמקובל מהחזו"א שלא לדבר. ואמר רבנו: אין שום טעם לדבר על זה, כי זה כמו רעב שנסביר לו שלא יהיה רעב. זה לא שייך. יש רק עצה אחת: לומר להסיח דעת. לא לחשוב על דברים לא טובים. וחויץ מזה - אין עצה. (הפנקס)

קטן

קעב. רבנו הזכיר את ריב"ז שהיה קטן תלמידי הלל הזקן. והביא רבנו את לשון הגמ' מסכת סוכה וז"ל:

תנו רבנן: שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן וכו', גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי. [סוכה דף כ"ח, ב"ב קל"ד ע"א].

ועמד רבנו על הנקודה שלומדים מאן, שלא לזלזל בשום תלמיד, ואפילו החלש ביותר, שהרי למעשה כל התורה שלנו עברה דרך אותו קטן התלמידים, דרך תלמידי ריב"ז: רבי אליעזר רבי יהושע, שהם העבירו לרבי עקיבא רבי מאיר וכו'.

קירוב

קעג. (כ"ח חשון תשע"ו) רבנו סבור שנוסעים לשבת לקירוב רחוקים עדיף לחלק הילדים במשפ' מאשר ללקחתם ויכולים לראות דברים שלא צריכים לראות.

קנאה

שו"ת עם רבנו בעניני קנאה

קעד. רגילים להגיד שקנאה רגילה זה למה יש לשני, וקנאת סופרים זה לא מה שמפריע לי השני אלא למה אני לא כמו השני גם אני הייתי רוצה להיות כמו השני וכי זה הפשט קנאת סופרים תרבה חכמה או שזה קנאה כמו כל הקנאות אבל קנאת סופרים זה משהו אחר שמותר. ת. קנאה רגילה זה שלשני לא יהי', כאן זה להיפך שאני רוצה גם להיות כמו השני.

וזה הפשט קנאת סופרים, אבל בקנאת סופרים כשמפריע לו למה השני הוא כך זה פסול?

ת. זה לא טוב.

אחד ביאר שביאור קנאת סופרים הוא שלפי שלכל אחד יש לו חלקו בתורה וא"כ בזה שהשני כך לכן אני לא כמו השני, זאת אומרת שהשני כאילו לקח את חלקי א"כ זה קנאה רגילה?

ת. זה לא קנאה טובה.

א"כ זה לא נכלל בקנאת סופרים.

תחרות חזקה בין בחורים בישיבה בכל ישיבה זה שייך גם בישיבה שלנו יכולים לעורר לתחרות יותר חזקה ולתחרות חלשה יותר כמו שאומר הרמב"ם... שתחרות עם קנאה הולך יחד, למלאכים אין קנאה ואין תחרות, לימות המשיח אין קנאה ואין תחרות, התחרות מביא קנאה מסתמא או שקנאה מביא תחרות. ת. דבר לא טוב לא יכול להביא דבר טוב, קנאה לא טובה שאינו יכול לסבול את מה שיש לשני היינו קנאה לא טובה, לקין גם הי' קנאה על הבל וזה הי' קנאה לא טובה.

ומה הי' אצל קין הקנאה על זה שהקרוב שלו לא יתקבל או על זה שהקרוב של הבל כן יתקבל.

ת. הי' לו צער למה של השני הי' טוב ולמה שלו לא טוב.

אבל אם הי' לו צער רק ע"ז שהקרוב שלו לא יתקבל האם זה הי' בסדר ת. שלך לא נתקבל כי אתה לא בסדר ומה אתה רוצה לכן הקרוב שלך לא נתקבל.

אם הי' חושב רק על עצמו למה שלו לא הי' בסדר?

ת. אם הי' חושב רק על עצמו שלא נתקבל מפני שהוא לא בסדר זה בסדר, אבל זה לא טוב שחושבים תמיד אני הרי בסדר, ולמה לא מפני שיש לו ויכוח עם הרבש"ע שהוא לא בסדר שהרי אני בסדר והוא לא בסדר.

זה כל הבעיני של קנאה?

זה מתחיל כך הרי אני בסדר ולמה הקב"ה לא נתן לי, סימן שהקב"ה לא בסדר, הרי יש לו טענות נגד הרבש"ע.

קנאת סופרים זה מה שהוא מתלונן על עצמו למה הוא לא הגיע לזה בגלל שהוא עצמו אשם בזה? ת. כן.

תחרות בישיבות בישיבה קטנה ובישיבה גדולה יש כאלו שמעוררים תחרות בין הבחורים ויש שאינם אווזים מזה מצד אחד תחרות מביא הרבה ברען בלימוד ומצד שני זה גורם להרבה קנאה. תחרות זה דבר טוב או לא?

ת. תחרות זה לא דבר טוב זה מחזק את המידות (רעות).

אחד מאנשי מקצוע שעובדים אצלנו ביקש לשאול מה לעשות בדבר שהוא מטפל בילד שגימגום ולא יכל לדבר כמעט ואחר כמה פעמים שהי' אצלו הרגיעו והתחיל לדבר, ואח"כ התחיל שוב לגמגום וכשנשאל מדוע אמר שמפחד מהמלמד בחידר שהוא מרביץ מאד חזק לילדים ושאל אותו אם הוא קיבל ממנו מכות אמר שלא אבל ראה איך שמכה אחרים מתפחד מזה, האם יש לדבר על זה עם המלמד להתערב או לא?

ת. זה יעזור?

מסתמא הוא יבהל שאם יכתבו מכתב בלי קטרוג אלא אין אנו יודעים והגיע אלינו תלונות אם יכתבו למנהל לא על מלמד מסויים אלא הגיע תלונות שמכים הרבה שיקח את זה לתשומת לבו.

ת. ומה הוא יעשה?

הוא ידבר עם המלמדים, החדרים מאד מפחדים שהם מקבלים ביקורת בפרט שיש תחרות בין החדרים הם מפחדים מאד מדבר כתוב, אנחנו נחתום את שם הארגון לא שם האיש מקצוע הגיע כמה פעמים טענות מאותו חידר השאלה אם לכתוב מכתב אישי למנהל בדרך כבוד?

האם יש גבול כמה מותר להרביץ ילדים בחידר?

ת. בזמן הגמ' היו מכים עד מות, בגמ' בבכורות מו עא כתוב ברש"י דאדריה רב אחא שלא ילמד עוד תינוקות. פשע בינוקי מלקה אותן ומתים כתוב שהכה עד מות, אוי בהרבה דורות הי' צרות מכל מיני מלמדים.

אבל היום אפשר לדבר איתם אם נותנים להם להבין שיש דרכים אחרים לשמור על שליטה בכתה?

ת. כאן ה' מלמד שמאד הרבה הרביץ ולא עזר שום דיבורים ואח"כ פיטרו את המלמד וזה מאד קשה שהמלמד בוכה שקיפחו פרנסתו ולהפך צד השני בוכה זה לא פשוט.

אבל הוא רוצה הרי להשתלט על הכיתה אפשר ללמד אותו דרכים אחרים לקנות שליטה.

ת. אי אפשר ללמד אותו כלום הוא ישאר רגזן.

זה בא ממדות?

הוא רגזן וכתוב בחז"ל ולא הקפדן מלמד וכבר חז"ל אמרו את זה לא הקפדן מלמד הם היו הורגים ילדים הורגים ילדים, יש בירושלם חידר הוא המנהל ובא אלי עם סיפור שמלמד לקח ילד וקשר לו ידיו ורגליו וסתם את פיו ולא נחה דעתו עד שהכניסו לפח הזבל ובא לשאול אמרתי לו שאני לא יודע איך אפשר להחזיק כזה מלמד, ומה שהי' כאן אתה לא יכול לתאר כל המלמדים של החידר באו להתלונן שהוא מלמד שאין כמותו מחנך מיוחד ואפילו מנהל דגול גם הוא בא לטובת המלמד הזה שהוא מחנך מצוי, ומה אם מה שהי', בסדר, אני לא מבין את האנשים האלו, כולם דברו לטובתו כבר יש מהסיפור הזה שנתים ואז כולם דברו לטובתו הוא טוב הוא טוב אין כמותו.

רבנו אמר אז אמר שההיזק הנפשי שיכול לעשות לילד הוא בלתי הפיך.

ת. בודאי זה יכול להיות בכיה לדורות, מצד שני אם המלמד מדאי טוב גם לא טוב. סיפורו לי על מלמד שהוא אברך יקר אבל הוא לא יכול להחזיק כנה במשמעת וכל הילדים קופצים לו על הראש הוא אברך טוב אבל הוא לא יכול.

יש הלא את שביל הזהב של הבינונים?

ת. זה קל לדבר אבל זה לא הולך כך הילדים מרגישים כשהוא לא מספיק חזק קופצים לו על הראש.

קצב. איך רבנו החזיק את הכתה?

ת. קושיא טובה.

ילדי פוניבז' הם לא ילדים שקטים, והרי רבנו לא הי' תקיף גדול, והם גם לא היו קופצים על הראש.

ת. ב"ה.

יש חדר בירושלם שהיו מרבים להכות שם ודברו עם המנהל ואמר שרוצים לשמוע דרך אחרת.

דרך אחרת שמה?

איך אפשר להחזיק את הכתה בדרך אחרת בלא להכות, והבאתי להם אחד מאנשינו שאמר להם שבצעירותו הי' מורה מילוי מקום בבי"ס של גויים בחו"ל בכתה שרובם היו כושים והילדים כבני עשר אחד עשרה וכולם היו גבוהים ממנו וכשנכנס הי' כזה רעש ומהומה שלא יכל לדבר וצעק עד שנהי' צרוך, ובכה כל הלילה וגמר בדעתו שהוא יותר לא ממשיך שם אולם פחד מהממשל שהרי התחיל אצלם, ולמחרת הלך לעבודה בלית ברירה ומרוב שהי' צרוך לא יכל לדבר לכן התחיל לדבר בשקט וכולם ישבו בדממה ואמר שראה שכאשר הוא צועק גם הם צועקים אבל ברוגע שהוא לא יכל לצעוק וממילא דיבר בשקט גם הם ישבו בשקט ואח"כ בכח זה הצליח להחזיק את הכתות הכי קשות הוא ג"כ לא חלש, וזה הדוגמא שהביא למלמדים שזה תלוי איך מתחילים, והוא שואל איך רבנו יכל להחזיק שיעור, הראש שיביה דיבר בשקט וזה משפיע על הציבור כמו שכתוב שדרך האדם להיות מושפע אחר אנשי מדינתו וזה נאמר גם על מידות. ולא רק בהשקפה.

בודאי, אם כולם צועקים נהי' צעקה גדולה, הכל מהשמים.

העולם אומר שאת הילדים הכי קשים היו מכניסים לשיעורו של רבנו.

נכון.

מה באמת הי' החכמה בזה והם הרי היו בסדר לא היו קופצים על הראש והם נהיו בני אדם?

אני מעולם לא פגעתי בילד באמצע ולא אמרתי מילה חריפה.

זה מה שצריך ללמד את המלמדים !!!

אני יגיד לכם יש לזה ג"כ טעם שני יש אדם שהקב"ה בירך אותו שיש לאחרים דרך ארץ ממנו יש יראת כבוד ממנו במדה מסוימת וזה מתנת אלקים מיוחדת ולא לכל א' היא ניתנת ויש כאלו שצריכים לילך בחוזק ויש כאלו שיש בפניהם יראת הכבוד וזה מתנת אלקים מיוחדת.

אולי זה מה שכתוב בחז"ל כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים שאינו צריך לצעוק, וכשהוא מפחד מפחדים ממנו.

אצל ר' ש. הייתי שלש ימים אחה"צ אמר שזה מאד קשה לו ומאד מפחד מהכתה לפי שלא ברור לו מה טיבם של הילדים ומפחד על חלק מהילדים שלא יושפעו לרעה ואמר שחושב שאולי צריך בחודש הראשון להתמסר רק על משמעת ולא כל כך להתיחס לעצם הלימוד.

זה ג"כ לא אמת שאם הוא מסביר טוב אז הוא מבין ויש לו הנאה ומזמן לזמן צריך להספיק גם הספק אבל אם לא מסביר טוב זה הפקר אם אחד לא מסביר טוב זה לא טוב.

ר' ש. יש לו הסברה טובה.

הוא מסביר טוב לכן יש להם ממנו קצת דרך ארץ, כמדומה שהחז"א אמר לי פעם שילד כשהוא מבין יש לו קצת סיפוק אבל אם הוא לא מבין ...

הוא אומר שביים ששי מגיע אחד לבחון את התלמידים והם יודעים טוב אבל המשמעת מאד קשה עכ"כ שיש לו אברך שמשגיח שהילדים לא יסתובבו בזמן השיעור ההורים דורשים את זה היות שיועדים שלר' ש. אין כח לרדוף אחר הילדים ביקשו שכן שלו יעמוד בחוץ להשגיח על הילדים.

זה לא יעזור כלום ללכת לריב עם הילדים זה לא שוה כלום, הדבר היחיד זה שאם מסבירים טוב הילדים נהנים ויש לו מזה משהוא ואם לא...

משה רבנו אמר שיעור לכל כלל ישראל מי יכול להגיד שיעור כזה אלא שמשה רבנו יכל ולמה כי הוא אמר שיעור עם כל הגישמק שזה הי' כל הטעמים ואפילו שהי' כזה ציבור גדול זה לא קושיא וכ"א הבין לפי מדרגתו.

כמש"כ כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל.

משה רבנו אמר שיעור לנשים ג"כ?

ואלא מי לימד אותם?

אני לא מבין דבר שכבר קשה לי הרבה זמן כתוב שלנשים יאמר בלשון רך ולאנשים יאמר בלשון קשה ואינני מבין איך הוא אמר לנשים אמר אתם יודעים שמי שיחלל שבת ייהרג בסקילה (בשקט) ולאנשים אמר שמי שיחלל שבת ייהרג (בקול גדול ובתקיפות) א"כ מהו ההבדל (לשון רך ולשון קשה), אם תאכלו חזיר תקבלו מלקות ברוגע ולגברים אמרו בתקיפות יתנו לכם מלקות, אני אף פעם לא הבנתי מה ההבדל בין לשון רך ללשון קשה הרי היו צריכים להגיד שיקבלו סקילה וא"כ מה ההבדל, היום כשאומרים דרשות בסמינרים שם באמת שונה קצת מדברים אחרת, אבל כשמדברים לבני ישיבות וכי אומרים יותר תקיף מאשר לנשים אין שום הבדל.

רבנו אמר קודם שכל אחד הבין את השיעור כפי מדרגתו א"כ אפשר שגם הנשים הבינו במדרגתם בלשון רכה.

אבל כתוב שלנשים אמר בלשון רכה ולאנשים קשה כגידיים איך הוא עשה את זה וכי אמר להם אותו השיעור אלא משמע שלא אמר אותו שיעור ולנשים אמר לשון רכה ולאנשים לשון קשה.

אברכים שואלים איך אפשר למנוע מילדים מלקנאות הלא א"א לומר לילדים אל תקנא אבל יש משפחות שרואים שקנאה בוערת בין הילדים, וכי יש עצה לזה?

ת. במאה אחוז אינני יודע אבל דבר אחד אני יודע יש משפחות שכאשר ילד אומר איזה דבר טוב צועקים בקול לרוממו הא! אמרת תירוף טוב, לילד עצמו זה טוב אבל לאחרים זה לא טוב והם מתחילים לקנאות אבל כשלא יעשה עסק גדול מזה יותר רגוע אבל במאה אחוז אינני יכול לומר שזה מועיל אבל זה המציאות שאם מגדילים את הילד שאמר תירוף טוב כל כך טוב כל כך טוב יתר הילדים מתחילים לקנאות אבל אם לא עושים מזה עסק רק אומרים לו שאמר טוב לא הי' קנאה.

זה נכנס באל ישנה בן בין הבנים אנשים חושבים שזה נאמר רק בכתנות פסים והוא לא משנה ואינו כן אלא הוא כן משנה.

כן ודאי.

לפעמים יש קנאה כזו שקונים לילד הגדול בגד חדש לפי שיש לו צורך בזה אבל לאחיו הצעיר אין צורך לפי שיש לו את בגדי אחיו המבוגר שכבר קטנו עליו והוא צועק מרה למה רק לאחיו קונים בגד חדש ולי נותנים ירושות? יש קנאה בלי זה ג"כ אבל חלק יש בזה שאם לא עושים כזה עסק זה יכול לעזור.

הוא שאל איך עושים כשיש צורך לקנות בגד חדש לילד גדול ואילו לאחיו הצעיר אין צורך בבגד לפי שיש לו מאחיו הגדול באמת אצל אבי הוא הי' קונה כל ערב פסח לכל הילדים בגד חדש אפילו שכאב לו ואמר שזה בל תשחית אבל כדי שלא יקנאו.

ומה היו עושים עם הישן?

לקטן הי' שני בגדים הישן והחדש ולמבוגרים הי' רק החדש.

הישן לא משפיע כלום.

האם באמת זה הדרך לנהוג שלקטן ג"כ צריך לקנות מפעם לפעם?

אם הוא יכול לא כל אבא יכול להרשות לעצמו כך לא כל אבא יש לו כסף לזה אבל יש כאלו שיש לו אפשרות רק השאלה בסדרי העדיפויות אם זה נחוץ הוא יעשה את זה.

זה ודאי שזה גורם קנאה שלשני יש בגד חדש.

מה באמת העצה?

א"א לתקן את כל המידות אם לילד יש מדה קשה יש ילדים עקשים וכל מיני ילדים.

אבל כמו שהראש ישיבה אמר לא לעשות עסק גדול מבן אחד מסתמא יש עוד דברים מה שנוגע לקנאה שזה נוגע לכולם שבוה קשורים אחד עם השני ואולי לקנות בגד לשני?

אין הכי נמי, בבגדים אצל הבנים זה עוד לא נורא כ"כ אבל אצל בנות אצלם הבגד הוא כל חייהם.

שו"ת

דברי רבנו

קעט. הזכירו שצריך להיות טופח ע"מ להטפח, וזה אני תמיד חוזר מה שהמגיד מדובנא שאל את הגר"א איך משפיעים איך אפשר להשפיע על הציבור ואמר לו משל לאחד שיש לו כוס כ"ז שאינו מלא לא ישפך מחוץ אחרי שהכוס מלא נשפך יורד גם לתחתית, היום אני לא יודע אם הכל מלא כמו שהגר"א מתכוון איני יודע אם הוא כ"כ מלא אבל כפי הדור שלנו אם יהי' מלא כלפי הדור שלנו ואז אפשר להשפיע ג"כ על משהו אחר וזה צריך להתחזק גם המלמד וגם המנהל, המנהל ג"כ צריך לחיזוק, ממילא זה העיקר הגדול שצריך להיות מלא ומסתמא מקוים שכ"א משתדל כפי יכולתו למלאות את עצמו ואז באמת הקב"ה יעזור שיהי' לתועלת לתלמידים שיעלו בתורה ויר"ש, הילדים הם עכשיו לב טהור עדיין לא יתלכלך ועדיין אפשר לעשות מהם שיצאו ממש הכי טובים אבל זה צריך שהמלמד לא יקלקל ח"ו שאם לא ישפר שלא יקלקל אבל יש גדולה לדאבונינו הלב של הילדים הוא טהור ולא יתלכלך אע"פ שמצד אחד כתוב עולת קשורה בלב נהר אבל בכ"ז הוא טהור נקי ואפשר מאד ל שיהי' בסדר ממילא צריך מאד השגחה על הילדים שיגדלו ויהיו יר"ש יש אפשרות גדולה כ"ז שהלב עדיין טהור אפשר ואחרי שנתלכלך בחטא צריך לעמול קשה לכבס את הלב ואח"כ וצריך לנצל כ"ז שהילדים רכים הלב רך אפשר להשפיע עליהם לראות שהם יגדלו באמת בתורה ויר"ש במידות טובות והקב"ה יעזור שתצליחו באמת.

קפ. למנהלים יש תמיד ספק איך להתיחס כלפי המלמדים, כתוב בגמ' אמר אבבי האי צורבא מרבנן דרחמו עליה בני מאתיה דלא מוכח להו במילי דשמיא מצד א' מנהל רוצה לשמור על הצוות שיהי' ברוח טובה והרגשה טובה ומצד שני הוא צריך להיות תובע מצד א' הוא צריך להיות טוב לבריות ומצד שני הוא רע לשמים מה הדרך הישרה?

רבנו: השאלה היא כך אם א' מאחר כמה רגעים זה לא הכי גרוע אבל אם הוא זה יותר גרוע מאחר כמה רגעים מילא אבל בעיקר בזמן שהוא לומד שיהי' כמו שצריך.

קפא. מלמד שהוא מאחר כמה רגעים באופן קבוע אבל הוא מלמד מצוין? רבנו. ודאי צריך להשתדל להגיע בזמן אבל העיקר הוא שבזמן שמלמד שילמד טוב שיעור מסור לתלמידים קודם כל הוא צריך להתכונן טוב לשיעור ואחד שסומך על בטחון אפילו שהוא כבר לימד כמה פעמים הוא צריך להתכונן ואם הוא לא מתכונן זה לא טוב כשהוא מתכונן טוב הילדים יקשיבו.

קפב. ישנם תתי"ם שעושים שבתות עם המלמדים בבתי מלון? רבנו. לא שמענו ולא ראינו כן מאבות אבותינו.

קפג. האם ראוי להרשות לילדים להגיע עם אופנים לחדר ועי"ז יחסכו להורים בהוצאות הנסיעה? רבנו. אם זה לא סכנה, זה יכול להיות סכנה, וזה סכנה כל הזמן לא רק בנוגע לחדר

קפד. יש כאן גם ענין של קנאה! אין סכנה רוחנית באופנים? רבנו. אה"נ כבר אמרנו שאפילו אם ובעצם היום זה ודאי לא טוב ולמעשה זה דבר שא"א לבטל אם זה לא עכשיו זה יהי' בעוד שנה היום יש ילד או בחור שלא יודע לנסוע על אופנים יש כזה דבר אין כזה דבר א"כ בהכרח שיהי' רק מה צריך לצמצם עד כמה שאפשר

קפה. מה עיקר התפקיד לימוד תורה או הקנאת יראת שמים?

כתוב ראשית חכמה יראת ה' כבר אמרנו כמו שהגר"א אומר שצריך להיות לא ישפיע, דבר ראשון צריך לעבוד על עצמו אם יעבוד על הילדים א"א להגיע לידי יראת שמים קודם יעבוד על עצמו אז יגיע לידי יראת שמים.

קפו. הגמ' אומרת שיש ילד שהוא לא כ"כ מתאים לחדר ובכ"ז מכניסים אותו כדי שיהי' צוותא לחברי ולכאו' זה לטבת הילד אבל זה על חשבון הכתה והמלמד עד כמה צריך לסבול בשביל זה

עד כמה חיוב המנהלים לחזיק ילדים כאלו בכתה ולהשקיע בהם מאמצים מעל ומעבר יותר ממה שצריך להשקיע בילד רגיל כדי לקיים את הצותא לחברי? הגמ' אומר שרק צוותא יש אחד בכתה של שלושים אם כל הילדים צותא ואם מפריע לכתה זה לא צוותא.

א"כ מה עושים אתו שולחים אותו לרחוב?

אם לאב יש בכוחו לשכור לו מלמד פרטי חוץ ממה לומדים בכתה אחרת במשך הזמן הוא לא מתאים לגמרי בכל הדורות היו כאלו וסבלו מהם

איך חדר צריך לנהוג אם לעודד את הילדים לקרוא ספרי קריאה?

לעודד? הלאי שלא יותר ממאה אחוז ע"ז יש להם תאוה גדולה סתם סיפור

קפז. בלימוד חומש צריך להתמקד בביאור הפשט או גם ברש"י?

רש"י זה לא הפשט? ואם רש"י מזכיר מדרש אגדה זה לא הפשט? רש"י אומר פשט.

קפח. כשלומדים הגדה של פסח צריך ללמוד רק פשט או גם להוסיף וארטיים?

מספרים על זקנה אחת (מעשה שהי' אני יודע על מי זה מסופר) ששכבה לפני מותה ורצו לשמחה קצת ולא יכלה לראות והביאו לה תמונות ישנות שלה ואמרו לה שיש תמונה איך שהיא עומדת ליד פלונית ופלונית דבר אחד ענין אותה איזה בגד היא לבשה אז בזמן התמונה.

נכון.

כן כן, לכתחילה בנוי על מידות הכל על מידות מידות מידות.

הרמב"ם ביד החזקה קורה לזה דעות ואילו במורה נבוכים ובחז"ל זה נקרא מידות?

הרמב"ם את המשנה תורה הוא כתב אבל המורה נבוכים והפירוש המשנות הכל נכתב בערבית וזה תרגום.

אבל למה הרמב"ם שינה שקורא לזה דעות ובחז"ל זה קרוי מדות?

לפי שבערבית יש לזה משמעות אחרת ויש הרבה דברים שמשתנים בשינוי לשון לדוגמא באידיש אומרים איך בין גיקומען אין אמריקה בעברית אי אפשר להגיד אני אומרים אני הייתי או הזדמנתי או משהוא אחר .

רצייתי לשאול עוד פרט אם יש קנאה שאני מקנאה בשני אבל כזה סוג קנאה שמפריע לי למה לי לא כמו אם אני רואה שהשני מצליח אני מחשב שההוא מצליח מפני שלמד טוב ומפריע לי למה אני לא למדתי טוב והייתי גם מצליח האם זה קנאה המותרת או שאין הבדל?

אין כזה דבר, העיקר מפריע לי למה אני לא והוא כן לולא ההוא כן לא הי' מפריע לו אלא שמפריע לו למה הוא כן.

בקנאת סופרים רבנו הסביר שמפריע לי למה אני לא למדתי.

כן זה מדרגה מסוימת בדרך כלל כואב לו למה לשני כן.

אם זה לא רוחניות אזי כואב לו למה לשני כן.

קפיצה

קעה. (כ"א חשון תשע"ו) בחור בכיתה ח' החליט שלא מספיק לו החיידר ורוצה לקפוץ לישב"ק, רבנו יש אמנם יחידים כאלה, אבל עפ"ר לא מצליחים בלקפוץ, [היה אחד שתמיד רצה לקפוץ משפ' של בעלי גאווה, לבסוף לא יצא ממנו רשכבה"ג].

היה פעם שהרב בא לבחון עם הגבאי של החיידר והיה ילד אחד שאביו היה ספר, היה בעל כשרון ובסוף התחתן בגיל שבע עשרה לא יצא ממנו, לא צריך לקפוץ, [הוא לא הי' בסדר]

ילד מוכשר בן 4 בגן ת"ת מבחינת לימודית הוא יותר מוכשר מבני גילו, קצת תינוקי וכו' ההורים רוצים להקפיצו בקיץ למכינה, הגנת טוענת שבשאר הדברים הוא רגיל וכו' השיב רבנו יהי' ת"ח במשך השנים גם אם לא יקפוץ.

ראיה

קעו. (תשרי תשע"ו) שאלו לרבנו שהיה גר בדירה ברחוב ראשי עם חזית וכן הילדים יכלו לראות, ועכשיו צריכים לקנות דירה אחרת ברחוב אחר שזה דירה עורפית ואין חזית לרחוב, ויקשה על הילדים. השיב רבנו אז יראו פחות יצר הרע.

רצון

קעז. שאלתי האם זה כבר זמן שצריך לחשוב ולהשתדל בענין רישום לישיבה ואמר רבנו כדאי לדבר עם מנהל החיידר ואולי גם עם המלמד.

התייעצתי עם רבנו לענין ישיבה לבני נ"י, ובתחילה אמר לשאול את המחנך והמנהל בת"ת. ולאחר ששמע דעתם [הם הדגישו שצריך לשאול את הילד מה הוא רוצה] אמר שאפשר להירשם בישיבה שהילד רוצה ואפשר להירשם בעוד שתים או שלוש ישיבות ולהחליט אח"כ. עוד שאלתי לענין מה ששמעתי אודות ישיבת פוניבז' [הקטנה] שצריך "מרפקים" בשביל להצליח שם, ובני נ"י איננו כזה, וחייך רבנו ואמר אפשר להסתדר שם גם בלי מרפקים.

רש"י ותוס'

קעה. שח הגר"א מן: הנה בחור שאל את פי הגר"א"ל בנוכחותי: בשעות בין הסדרים יש לו ב' ברירות או ללמוד גמ' רש"י ואז יספיק הרבה, או גמ' רש"י ותוס' ואז ההספק יהיה פחות, הגר"א"ל אמר לו - שילמד גמ' ורש"י, והביא על זה מש"כ ב'כתרו ראש' תלמוד תורה ס"ק מ"ט - ולא לעיכובא ללמוד כל התוס', וכן מה שכתב ב'מעשה רב' - לימוד גמ' רש"י.

והוסיף הגר"א"ל לומר לו היה אחד גאר הגרויסער שאמר על עצמו - בגיל 18 ידעתי הש"ס גמ' רש"י (מפי השמועה שהכוונה לאחד מגדולי הדור האחרון) האם אח"כ הוא ידע גם עם התוס' אינני יודע, ע"כ דברי רבנו הגר"א"ל. אך כאשר שאלתי כנ"ל את פ"ק דרבנו, והוא אמר: אם לומדים עם התוס' זה נשאר יותר [נחקק יותר] ולכן כדאי יותר עם התוס'. (כל משאלותי)

אם זה מכניס בהם קצת חיות אפשר להוסיף.

קפט. כמה רצוי שיהי' תלמידים בכתה?

בגמ' כתוב עשרים וחמש ועל יותר כתוב שצריך לקחת עוזר.

הגאון רבי שלמה איגר מביא שהיום 12 וא"כ צריך וכו' מה הכונה היום?
הגמ' אומרת עשרים וחמש. ה' רצוי לקבל 12.

קצ. איך אפשר היום לשכנע אברכים שיהיו מלמדים כדי שלא יראו בזה פחיתות כבוד?

ת. אם ילבישו לכ"א פראק הם ירגישו בזה כבוד

שינוי הלימוד

קצא. מנהל התלמוד תורה בקהילה גדולה באמריקה שואל, יש אצלו בת"ת מלמדים מומחים, כגון מלמד מומחה לתחילת לימוד הגמרא אלו מציאות, ואחריו מלמד לגיל יותר מבוגר - לפרק 'המפקיד', וכבר שנים רבות שכל אחד מלמד את אותם דפים ואותם פרקי הגמרא, וחושב אולי לשנות, כדי שיהיה למלמדים - התחדשות בכך שילמדו דברים אחרים. ושאל את פ"ק של רבנו הגרא"ל. והגרא"ל התעניין: ומה אומרים המלמדים? השיב המנהל: הם לא מעוניינים בכך, כי זו עבודה נוספת ומאמץ נוסף. השיב רבנו הגרא"ל: עד שהם ילמדו היטב והפרקים החדשים יהיו רגילים על לשונם, זה הפסד לילדים, נכון, שאחרי כמה שנים כבר יהיה טוב, אבל התקופה היא הראשונה שאז הלימוד לא יהיה רגיל על לשונם, דבר זה לא כדאי (בשיקול הרווח מול ההפסד). ע"כ מדברי הגרא"ל. (כל משאלותיך)

שיעור

קצב. רבי אברהם בנדיקט מתלמידי רבנו בכפר סבא: בשיעור בכפר סבא הוא היה נותן לנו לקרוא תוס'. כל פעם הוא אמר מי יקרא, הבחור היה קורא ורבנו היה מבקש להסביר, אם הוא לא היה יודע היה עובר לבחור לידו, ואם לא ידע לזה שלידי, וכך לפעמים כל השיעור לא ידע עד שהוא עצמו הסביר, הוא רצה שנדע להכין תוס'. העיקר אצלו היה הפשט האמיתי בשיעור.

הנהגת שמאל דוחה או ימין מקרבת

קצג. סיפר ראש ישיבת תורת חסד אלעד הגאון רבי מאיר בן שלמה שליט"א: בערך בשנת תש"ס נשלחתי ע"י אימי שתחי' לרבנו ורבנו רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל לומר מסר לכנס מחנכות גדול שהיה אז, אמרו שניהם מסר דומה כל אחד בסגנון שלו:

רבנו בעל אילת השחר אמר: אם אתה נותן סטירה לילד אם אתה צודק - נו, אבל אם אתה לא צודק... ולאידך גיסא אם אתה נותן לטיפה לילד אם אתה צודק טוב מאוד, וגם אם אתה לא צודק [אז] מה קרה.

ורבנו הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל אמר: היום אין שמאל דוחה בכלל! רק ימין מקרבת כי היום אין כח במקבלים לשמאל דוחה.

ורבנו הוסיף ואמר: בהנהגת שמאל דוחה יש לעיתים תקלות שאי אפשר לתקנם.

תפילה איני יודע שם אמו

קצד. "אכן. פעם נכנסתי עם רבנו לרבנו. באנו לספר על בחור שעשה עוולה משמעותית, והשאלה הייתה האם להמשיך ולהחזיק אותו בישיבה. שאל אותנו רבנו: 'איך קוראים לאבא של הבחור?' לא ידענו. 'איך קוראים לאמא שלו?' גם את זה לא ידענו. אמר רבנו: 'איני לא מבין. אם אתם לא יודעים איך קוראים לאמא של הבחור, זאת אומרת שלא התפללתם עליו אף פעם. אז כבר לזרוק מהישיבה!'"

חינוך לתפילה

קצה. שח הגרי"מ שליט"א: באתי אליו פעם בבקשת עצה ביחס לילד שלא רוצה ללכת לבית כנסת. שאל אותי רבנו מה הבעיה? אמרתי לו, הרי הוא הגיע לגיל חינוך. אמר לי נו בסדר, אז אתה רוצה להכריח אותו? הרי להכריח זה לא לחנוך. אמרתי אולי אפשר להבטיח לו ממתק או פרס על כל פעם שיבוא לביכ"ס. אמר לי מצוין, ככה תמאס עליו את התפילה, אל תדאג הדבר הזה צריך סבלנות, ובסוף זה מגיע. (מתוך קו' הספדים תלמידיו ותלמידיהו)

שינה

קצו. עוד סיפרתי שבננו הנ"ל קם בבוקר בשעה שש, כי יש להם מסגרת שלומדים לפני התפילה, ועתה התחיל ללכת ל"מתמידים" הנמשך עד תשע בערב. ונסתפקנו האם אין זה עומס מדי גדול לילד שטרם מלאו לו י"ג, ואמר רבנו אה"נ צריך לראות שעכ"פ יישן שמונה שעות בלילה.

שליטה

מעשים בשליטה עצמית של המחנך

קצז. סיפר הגר"ח"י יעקובוביץ שליט"א ר"מ ישיב"ק פונביז': פ"א בחורים עשו

משמר בליל שישי ולמחרת לא נכנסו לשיעור. החלטתי שעונש ראוי יהיה שאומר להם: אתם לא באתם ביום ו', גם ביום א' לא תכנסו לשיעור.

אחרי שהחלטתי, לא היה ליבי שלם, היה לי ספק שאולי בגלל הרצון להגיב חשבתי כך [בדקתי את עצמי האם אכן ההחלטה היתה בשיקול דעת קר לחלוטין, או שמא בדקות-המחשבה השפיעה הפגיעה במחנך שישנה כתוצאה ממעשה זה על שיקול דעתי]. ומהאחריות שלא תצא תקלה תחת ידי, עליתי באותו ביום ו' אל המקום שממנו עיצה ותושיה - אל בית רבנו. ניגשתי לרבנו ואחרי שסיפרתי לו אמר: אל תגיב כלום - וכך עשיתי.

סופו של דבר ביום ה' שבע אח"כ אמרתי בשיעור: אתם יודעים שהיה משהו והלכתי למישהו, והבעיה נפתרה. השתיקה [שמצידי נבעה מהספק אם העונש הוא מהרצון להגיב ולא משיקול חינוכי טהור שהלכתי בגלל ספק זה לרבנו ופסק לי כך, אבל כלפי הבחורים גרמה אי הידיעה הברורה מדוע אני שותק מה עומד להגיב והפחד מזה] השפיע עליהם יותר מכל תגובה

להקרין שמחה

קצח. אברך שחי בדחקות נוראה, ואמרו לו שיש חשש שהילדים כשיראו דבר זה ימאסו בחיי תורה, ונפשו בשאלתו לדעת האמנם כן.

אמר רבנו שיבררו מה חושב כאשר הוא חוזר מהכולל. ביררו וענו שכאשר הוא חוזר - הוא שקוע בלימוד וחוזר בהרגשת שמחה.

אמר רבנו: אם כך אין חשש ושימשיך כך.

וביקשו לדעת מדוע עיקר הדבר נעוץ כאן? וביאר: אם אתה שקוע בלימוד אתה מקרין שמחה, וכשיראו זאת הילדים, יותר יהיה להם סיפוק ושמחה בזה שאתה שמח, מאופניים ושאר עניני העוה"ז.

עוד מעשה

קצט. על אברך השקוע בלימוד וחי חיי דחק, לדוגמא שבשבת יש לו או דגים או עוף אבל שניהם כאחד אין ידו משגת, והציעו לו לעבוד לקראת סוכות במכירת ד' מינים ובא לשאול את רבנו.

גם כאן שאל רבנו לגבי שמחתו, ושאל: האם הוא שמח בלימוד? וכאשר אמרו לו שהוא לומד בשמחה, אמר: תגידו לו שלא יזק ושימשיך כך, שחבל לו, כי לא תמיד יוכל לזכות למעלה העצומה של לימוד תורה מתוך הדחק.

ועברו שנים כבר מאותם מעשים, ושתי המשפחות האלו כבר זכו לחתן ולהעמיד משפחות לתפארת. וכשהזכירו לרבנו את המעשים האלו, שבהם הכריע שמתוך ששמחו בלימוד בכל מצב, וגם במצבים דחוקים, שימשיכו ללמוד, ואכן הצליחו הם ומשפחתם. אמר: וודאי, שהרי השמח בחלקו אחד ממ"ח קניינים שהתורה נקנית בהם.

שמירת הלשון

ה. זכורני איך שכל פעם שנכנסו אליו התעניין בדבר ארגון שמירת הלשון לבנות ישראל מידי שבת בשבתו שיהיה להם מסגרת מיוחדת לשעות נעלות אלה, ונתן את התמיכה והעידוד תמיד להמשיך בזה, ולא להתייחס לשום ענין שמפריע לזה, והוקיר והעריך אישית את כל מי שפעל למען ענין נעלה וחשוב זה.

שקר

חינוך להימנעות משקר

רא. תלמיד אחד שאל את רבנו האם עליו להתנהג עם בנו על פי מה שכתב הגר"א זצ"ל באיגרתו, שיש להכות על שקר ללא רחם. השיב לו רבנו: "אם תכהו כך, אזי משקר אחד ששיקר עד עתה, ישקר כמה שקרים...". והיינו, שלא בכל דור ולא בכל מצב אפשר לקיים את דברי הגר"א כפשוטם, שהלא הדברים נכתבו לבני משפחתו שהוא הכיר את דרגתם. ודאי שיש ליטול לעצמנו מוסר מאיגרת הגר"א, אבל לפעמים יש ליטול את גופן של דברים - שיש לחנוך היטב להתרחק מהשקר מאוד, כמו שהזהירה התורה "מדבר שקר תרחק" - אבל לא את עניין ההכאה ללא רחם.

פעם סיפר אחד לרבנו כי הוא מכה את בנו מכה רבה על דבר שקר. אמר לו רבנו: "וכי את כל מה שכתוב באיגרת הגר"א אתה מקיים? האם למשל אתה חוסם את פיך מדוברים אסורים כפי שכתוב שם?"

ופעם אמר רבנו כמשיח לפי תומו: "אב מכה את בנו ללא רחם על שקר, גם כאשר הוא עצמו שקרן גדול...".

ותדע לך שמעולם עוד לא נכשלתי !!

עוד סיפר מעשה נפלא: יום אחד מתקשר אלי אברך בשעה 12 בלילה, שיש לו שאלה דחופה לשאול ואין לו את מי, מי ער בשעה כזו? ומה השאלה: נודע לו כי בנו, ילד כבן 9 פשוט שיקר אותו באיזה ענין תקופה ארוכה, היה זה בדבר שהאבא התנה עם הבן שיעשה משהו והבן פשוט שיקר, והנה עוד מעט מגיע הבוקר, הילד מתעורר, ואני מוכרח לדעת כיצד ומה להגיב לו על זה. מה עושים. ויש השל"ה שאומר שעל שקר לא לוותר בכלל אלא להעניש חזק.

טוב, מי ער בשעה כזו, כמובן רבנו, הלכתי דפקתי והוא פותח, אמרתי לו את

כל השאלה, ואז הוא אומר לי: כולנו משקרים קצת. האבא לא משקר אף פעם? אם הבן משקר כנראה למד קצת מהאבא... ולמעשה שלא עיניש אותך, אלא יראה לו שהוא תפס אותך בשקר – כדי שהבן יראה שלא משתלם לבן לשקר, ויזהיר אותו על להבא. הדור שלנו הוא לא דור כמו השל"ה. זה היה הפיקחות שלו.

תורה לשמה

רב. "שאלתי פעם את הרבנית, למה רבנו מתייחס בכל כך הרבה כבוד למלמד תינוקות, והיא אמרה שהיא עצמה שאלה את רבנו על כך. הוא ענה, **שמלמדי תינוקות של בית רבן זו תורה לשמה**, כי ההורים מאשימים אותם בכל הבעיות שיש עם הילדים ובכל זאת הם נשארים ללמד – זו תורה לשמה".

תינוקות של בית רבן

רג. תכננתי הספק של... לשבוע זה קשה היות והבחורים מעיינים הרבה, אבל רמ"ם אחרים מספיקים... וע"ז התשובה: "וכי אתה רוצה להפסיד את הבחורים", אל תהיה בלחץ תאמר כמו בישיבה גדולה... [מי מפריע לך לומר גם חבורות...]. לאחר תקופה של הגדת שיעורים בישיבה באתי וטענתי שיש לי חלישות הדעת מהבחורים: הנה אני עמל רבות בלילה להכנת השיעור, ולמחרת מתחיל לומר את הקושיות והנידונים ותוך כרבע שעה הכל מסתדר זה אומר כך וזה כך והכל ברור בקלות. תשובת רבנו: "נייר חלק" זה אחרת [באידיש]. לאחר עוד זמן מה חזרתי לשאול את אותה השאלה, וכך באה התשובה "הנוקבת": הם עדיין לא חטאו! [באידיש].

רד. כאשר עלתה ההצעה לאמירת שיעור ההלכה לאחר תפילת שחרית בישיבה [רבנו הגרמ"ל היה רגיל בזאת ולימד בס' חיי אדם, ואחר שהפסיק דנו אם להמשיך] ובאתי לקבל תגובתו: תלמד בספר משנה ברורה! שאלתי: קשה לי האחריות של לימוד הלכה למעשה ברבים? השיב: אם אומרים את מה שכתוב אין לך לפחד. [לאחמ"כ שאלתי לרבנו הגרמ"ל שליט"א ככל הנ"ל, והשיב אותם דברים כאילו מילה במילה].

הייתי רגיל בתפילה כותיקין אך היות ובין כה וכה בגמר התפילה הגעתי לישיבה ללימוד ההלכה כנ"ל, שאלתי אולי לשנות ולהתחיל להתפלל בישיבה [לא נתנני לסיים השאלה]... **זיכוי הרבים, זיכוי הרבים.**

תפילה

רה. לפני שנים רבות מאוד בישיב"ק פוניבז' באמצע השיעור שני בחורים השתעממו, הלכו ושיחקו בגנרטור. פרצה שריפה גדולה וכל השיעורים היו צריכים להפסיק באמצע בגלל השריפה, והיה רעש עצום מדבר זה.

כולם חיכו לראות מה יהיה איתם, ולא עשו עמם דבר והיה הדבר לפלא. שנים אח"כ סיפר הרה"ג ליפא י. שליט"א שפעם אחת שאל את הרבנית ע"ה על זה ועל דבר חמור נוסף שהיה אז, ואמר לה בחורים עושים דברים חמורים איך לא זורקים אותם? אמרה לו. **אם היית יודע כמה תפילות וכמה דמעות מוריד בעלי על הבחורים שלקח אחריות לא לזרוק, לא היית אומר מה שאמרתי!** והמשיך הרה"ג ליפא י. שליט"א וסיפר ששנים אח"כ אחרי פטירת הרבנית ע"ה, היתה לי תורנות מדי פעם לקחת את רבנו לטיול, ופ"א כשחזרו הזכרתי לרבנו את המעשה הנז', והתרגש רבנו מאוד מזה עד דמעות, ואמר לא ידעתי שכל כך הבינה את דרכי.

תפילה

רו. [ט' תמוז תשנ"ה] – סיפורי שאחד אמר לי שכשבניו הגיעו לגיל חינוך הפסיק מלהתפלל בשבת כוותיקין כדי שיוכל לילך עמהם לביהכ"נ [היה קשה להם להשכים כ"כ] והוסיף ואמר תפילה זה דרבנן וחינוך זה דאורייתא. ושאלתי את רבנו אם נכון בשבילי לעשות כן [בני הבכור שיחי' בן עשר עתה ובדר"כ בא עמי לביהכ"נ, אך הבן השני שיחי' שהוא בן שמונה בדר"כ אינו רוצה לקום בשעה כה מוקדמת] ושאל רבנו מי אמר שזה דאורייתא? ואח"כ אמר נדמה לי שזה משנה מפורשת בברכות [א"ה דף כ.] שקטנים פטורים מק"ש, והטעם שהקטן אינו מצוי אצל אביו בשעה זו, והלא המשנה מדברת על חינוך, דמדאורייתא ודאי שפטור הקטן עצמו. [א"ה קצ"ע דהלא כ' הפוסקים בסי' ע' דרואי להחמיר כר"ת, ושמואל רצה רבנו עכ"פ להקיש משם שמ"מ א"צ לדקדק בזה, בפרט שסיפורי שהם קוראים ק"ש ומתפללים, רק שפעמים שעושים כן בבית ולא בביהכ"נ.] ושאלתי בכל זאת מה עם חינוך לתפילה בציבור והניף רבנו ידו בתנועת ביטול ואמר הלאו שירצו להתפלל בציבור כשיהיו גדולים.

רז. שח הגר"ז ברלין: ומה נגיד אנחנו בני הישיבה הק' יש לנו אב זקן הוא האבא שלנו שדואג לנו לכל הצרכים אני לא יודע אם בחורים יודעים אבל כשהיינו מגיעים אליו על כל בחור שיש לו קצת ירידה ברוחניות בירא"ש היה מתפלל עליו, וכשפעם אחת באתי אמרתי לו שהבחור הזה קוראים לו פלוני בן פלונית הוא זכר את שמו ושם אמו אעפ"י שעברו שבועיים הוא חולה' על כל אחד ואחד מבני הישיבה הוא מתפלל על כולם כל מה שיש לנו זכות קיום הוא בזכותו.

רח. סיפר גאון אחד שליט"א מארה"ב שלפני שנים ביקר בארץ ישראל עם אחד מבניו, שהיה אז עוד לפני הבר מצוה, והילד ידע אז בעל פה כמה וכמה פרקי משניות, ולקח אותו אל רבנו. כשנכנסו אל רבנו ביקש ממנו לבחון את הילד – והוא נתן להילד תשומת לב מיוחדת – בחן אותו עודדו ושיבח אותו וחיזק אותו.

מספר הנ"ל שבעת שבחן את בנו, הבחין שבחדר הסמוך לחדר בו שהה אז רבנו היה סטנדר בו השתמש רבנו, וראה על הסטנדר שיש שם סידור ישן שהיה דבוק עם דבק וחשק מאוד לקבל את הסידור הזה

וניגש אל רבנו ושאל אותו באם הוא יקנה לו סידור חדש בדיוק כמו הסידור ההוא, אם הוא יוכל לקחת לעצמו את הסידור הזה – הישן, שאל אותו רבנו למה אתם צריכים את זה, אמר לו הנ"ל "אני רוצה מזכרת להבן שלי", ואמר לו רבנו 'אתם יכולים לקחת אותו' מיד התקשר הנ"ל אל אחד ממקורביו, וביקש ממנו ללכת לחנות ספרים ולקנות כזה סידור בדיוק, ולהביאו מיד אל בית רבנו. כשהלה הביא את הסידור החדש, נכנס הנ"ל אל החדר והניח את הסידור החדש על הסטנדר, והחל לקחת את הסידור הישן לעצמו, אך באותו רגע נכנס במקרה אחד מנכדי רבנו וראה איך שהוא לוקח את הסידור והתחיל לצעוק עליו, המה אתה עושה, והנ"ל אמר לו שהרב אמר לו שהוא יכול לקחת את זה, ואמר לו נכדו לא יכול להיות כזה דבר – אתה שקרן – הסבא שלי לא אמר מעולם שאתה יכול לקחת את הסידור, אמר לו הנ"ל הלא הרב אמר לי מקודם שאני יכול לקחת את הסידור, ולמה אתה אומר שאני משקר, אמר לו הנכד הלא בשבוע שעבר נכנס לכאן הרה"ג רבי שלום בער סורוצקין שליט"א ואמר לסבא שיש נגיד אחד בפלטבוש שמוכן לתרום רבע מליון דולר [!!] עבור הכוללים, בתנאי שהוא יקבל את הסידור הישן של רבנו ומיד הגיב הסבא בחריפות למה הוא צריך את הסידור שלי – זה עבודה זרה – ולא הסכים בשום אופן לתת את הסידור, ואיך יכול להיות שלך הוא כן הרשה לקחת את הסידור?!

אמר לו הגאון הנ"ל בוא עמי וניכנס אל הרב ונשמע מפיו. נכנסו שניהם אל רבנו ושאל הנכד האם זה נכון שהסבא הרשה לו לקחת את הסידור שאל הרב שוב את הנ"ל למה אתם צריכים את זה, ענה לו אני פשוט רוצה איזה מזכרת לבני, אמר לו רבנו, אתם יכולים לקחת אותו... (נועם שיח)

תקיפות

רט. על הנושא של תגובה בתקיפות עם תלמיד עם תלמיד או ילד סיפר הג"ר **תנחום פישהוף שליט"א ר"מ ישב"ק פוניבז'**: פ"א באתי לרבנו וסיפרתי לו: אביו של בחור מסויים [שבנו החל "לפזול".... ולשנות את חיצוניותו וכו' וכו'] אומר ששאל לרבנו ורבנו השיבו להיות תקיף. **הגיב ע"ז רבנו מי שיאמר בשמי שאמרתי "תקיפות" משקר!**

תשובה

רי. להבחור היקר רב שלו' וברכה.

מכתלי מכתבך ניכר שאתה שאפת מאד לעלי' בתו"ש, ואין להמבקש עליה להתאונן ולבזוז הרבה מחשבה על העבר, רק להתבונן על האפשרות הגדולה שיש עדיין לך לעלות בהווה ובעתיד, ותהי' איתן ברוחך לחדש נעוריד לעבודת הקודש, כה תעשה וכה תוסיף ובס"ד תצליח. כ"ט מרחשון תשנ"ו. בני ברק יצ"ו

שור"ת

ריא. שיחה עם פסיכולוג מחו"ל מוצש"ק פר' שמות כ"א טבת תשס"ו ישבתי באסיפת מחנכים במונסי והראש ישיבה אמר שאין היום חוצפה.

רבנו: היום חצוף זה המורה. [ובמשך שבועות דיברו ע"ז אבל לא הבינו בדיוק למה הראש ישיבה התכוון]

רבנו: על פי רוב הוא (המורה) לוחץ את הילד יותר מדאי אז הוא אומר איזה דבר מתוך לחץ אבל לא בגלל שהוא רוצה להתחצף אין דבר כזה כל ילד שהולך לבית הספר הוא רוצה להיות טוב אין כזה דבר שהולך בשביל להיות רע, ילד הולך בשביל להיות טוב, רק לפעמים הוא מלחיץ יותר מדאי ואז הוא אומר איזה ביטוי שההוא נפגע מזה ובאמת הוא אשם למה הוא לחץ את הילד כ"כ, ואפילו א"כ לא צריך להיות נפגע הוא ילד הוא לא רוצה להיות רע רק הוא חושב שזה רע ממילא הוא נפגע הילד צריך לתת לו כבוד? מה זה הוא צריך כבוד. **האם הורים זה אותו הדבר?**

רבנו: ג"כ אם בנ"א לא חושב את האנוכי אז הכל בסדר כ"ז בגלל שאדם חושב על מגיע, לא מגיע לך כלום! האב צריך לתת לילד אתה צריך לגדל את הילד ואין אני אני זה הקב"ה אנוכי ה' אלקיך

אם תלמיד אומר בכתה או בבית לא אני לא רוצה?

רבנו: וכי ילד כל מה שאומרים לו הוא חייב לעשות ודאי אם הוא עושה זה טוב מאד זה רק קורה ע"פ רוב עם ילד טמבל שאין לו שכל עצמי אבל אם יש לו שכל רק מה צריך להדריך אותו שזה טוב אבל אם תגיד לו אני רוצה שיהי' כך זה לא גזירת הכתוב.

כיבוד אב זה לא גזירת הכתוב?

מאד משפיעים.
הכל ע"פ רוב יותר טוב לו בכפיה ואם יעשה בכפיה הוא לא יקבל את זה הטבע של בנ"א שהוא לא מקבל בכפיה ואם הוא מוכרח הוא עושה ואם לא לא.
האם זה רק בזמנינו או גם לפני?
רבנו: מסתמא גם קודם
א"כ מה החוסך שבטו של ימינו?

רבנו: כתוב תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה (משלי י"ז) הוא יכול להכות מאה ולא יועיל ואילו גערה במבין יועיל ודאי שיש לפעמים שצריך להכות קצת אבל אם אדם עושה את זה בתקיפות אז הוא לומד לפעמים צועקים על ילד זה בסדר צריך לפעמים להגיד בתקיפות אבל אם הוא עושה תמיד כך אז הוא מתרגל שתמיד הוא עושה כך ודאי למעשה כך חינוך זה כזה דבר שא"א להיות בטוח למשל ה' איזה גוי שכל דבר שהי' אומר לילד הילד ה' עושה האבא חשב הנה אני מחנך טוב אבל הילד השני כבר לא ה' כ"כ והילד השלישי כבר צפצץ עליו אז הוא ראה שהוא לא מחנך רק יש ילד כזה ויש ילד כזה ואני מכיר הרבה משיגחים ומהם המשיגחים הכי טובים ועם הילדים שלהם ה' להם בעיות ואיך הוא מחנך קשה מאד לחנך.

האם יש סיבה לזה או שזה קשה?

רבנו: קצת הוא חושב היות ויש לו בטחון עצמי יותר מדאי מה שהוא חושב הוא אומה.

מסיים רבנו בברכה: שתחנך או שתיעץ שיצאו ת"ח המקור לכל הדברים הם מדות וכך כתוב בספר שער הקדושה לר' חיים ויטאל שהכל מתחיל עם מדות ובאמת אם המדות הם בסדר יש לקוות אבל אם המדות לא טובות אזי לא יעזור שום דבר ועל המדות זה עבודה וכתוב בשם הגר"א שעיקר חיי האדם הוא שבירת המידות ואם לאו למה לו חיים ומי שובר את המידות הגויים בטח לא, היהודים החילונים גם לא, והלואי שהחידים א"כ מי נשאר יחידים.

דברים שהגיעו לקראת סוף הדפסה

מכתבי הרה"ג ר' גדליה הוניסבורג שליט"א

חינוך

ריב. (ליל שבת קודש צו תשע"ה) סיפר רבינו בישיבה בכפר סבא גרו בסמוך אנשים שאינם חרדים, ואצלם בבית הספר של המזרחי המורה והתלמידים שנאו זה את זה, ואני הלכתי עם התלמידים של הישיבה, ונתתי להם יד בחיבה, ואנשים הללו קינאו לראות את האהבה בינינו, קינאו מאהבה שהיה בין התלמידים לרבותיהם.

אמר רבינו, שמעתי מהחזו"א שהחת"ס הסתיר כלפי חוץ את גודל אהבתו לתלמידים כדי שהבעה"ב שלחמו נגדו, לא יתקמו בתלמידים שלו, החזו"א רצה לומר לי בזה גודל אהבה שצריך להיות מרב לתלמידיו, אמר זה בביקורת על אחד שאינו מראה מספיק אהבה לתלמידיו.

ריג. שאלו לרבינו בדבר ת"ת (באחד מערי הארץ) שיש שם שתי כיתות, וביניהם גם ילדים מבתי מודרניים, ויש מהם השפעה לא טובה על שאר הילדים, ועלה בדעתם לפתוח שתי כיתות אחד לילדים מצויינים, והשניה לילדים אלו, השיב רבינו נחרצות בשום אופן לא לעשות דבר כזה, מפני שהילדים המצויינים יהיו מצויינים, אבל לשאר הילדים לא יהי' שום תקוה.

ריז. שמעתי מתלמידי רבינו בישוב"ק שקרה פעם שהיו לפעמים הפרעות בשיעור וכדו' ורבינו לא הגביה את עיניו להסתכל, אבל באם ראה שהפרעות גברו ועברו הגבול, הגביה לפתע עיניו אף לרגע אחד [ללא אומר ודברים] ומיד הענין השתתק, מחמת מורא הגדול שהיה מרבינו.

רטו. שמעתי מתלמידי שהיו פעם בחורים בישיבה שניסו בכח להוציא את רבינו משלוותו, לפתע רבינו הגביה ראשו ואמר להם "אף פעם לא כעסתי", ובוהו הסתיים הענין הנ"ל.

רטז. אמר רבינו, מנהגי היה, שאף פעם לא גערתי על בחורים, ואף שדיברו באמצע השיעור, ובכל זאת מצבי לא ה' גרוע ממגידי שיעורים אחרים, ואולי אף יותר טוב.

ריז. בחור שלא כל כך הקשיב הייתי שואל בשיעור מה דיברו עכשיו? הבחור ה' מתבייש, אבל אני לא ביישתי אותו, הוא התבייש מעצמו.

ריח. שמעתי מאחד מתלמידי רבינו שהיה שנה אחת שהיו בחורים עם מרץ רב והפריעו רבות בשיעור, אמר להם רבינו "למה אתם רוצים שאני אעשה דבר שאף פעם לא עשיתי ואני יצעק עליכם".

ריט. שמעתי מאחד מתלמידי רבינו כשלמד אצל רבינו בישוב"ק לפני כשלושים שנה, היה אחד הבחורים שהתקשה מאד בדיבורו, עד שהיה לו קשה לדבר עם חבריו, יום אחד ניגש אליו רבינו ואמר לו תבא לביתי בשעת הצהרים לאחר שתסיים לאכול, ורבינו הושיבו על שרפף לידו ואמר לו תאמר אחרי באיטיות

רבנו: כיבוד אב ואם זה אחרי שבנ"א מתנהג כמו שצריך יש לילד דרך ארץ מהאבא אבל אם האבא לא מתנהג כמו שצריך אזי אין לו דר"א מהאבא? למשל יש ילדים שאומרים לאביהם חמור הוא באמת חמור אם ה' מתנהג כמו שצריך הוא לא ה' חמור והילד לא ה' קורה לו חמור בנ"א שמתנהג כמו שצריך הילד לא יגיד לו דבר מגונה ולמה הוא עושה בגלל שהוא האב לא מתנהג כמו שצריך, רבנו: אם אחד מתחצץ לילד מה לומד הילד ג"כ להתחצץ אם אחד ירביץ לילד יותר מדאי, אם יתן לו פעם סתירה קטנה לא נורא אבל אם הוא מרביץ לילד אז מה הוא לומד להרביץ הוא לומד את הדברים האלה.

א"כ אם יש רבי שמתנהג בדרכים לא יפים מה ההורים צריכים לעשות בנוגע לכבוד הרב למשל אם הילד בא ואומר להורים הרבי זקק אותי מהמדרגות מה אומרים לילד?

רבנו: כזה רבי זה לא טוב הוא לא משפיע טוב הוא משפיע רע הרבי צריך להיות דוגמא והביאו דוגמה לא טובה ואם הוא כועס ועל כל דבר הוא מרביץ הילד ג"כ לומד להיות כך

א"כ צריך להגיד להילד שזה לא טוב?

רבנו: לבן א"א שאם תגיד לילד איזה טיפת דרך ארץ גם את זה לא יהי' לו עכשיו אם יכולים לתקן אותו ה' טוב אבל א"א לתקן בנ"א שהוא כבר בגיל 40 - 30 הוא לא מקבל מרות וא"א ללמד אותו והוא חושב שהוא ילמד את הילד והילד לא יכול ללמוד ממורה כזה.

השאלה מה ההורים יכולים להגיד ע"ז ולמשל הרבי נכנס לחדר וראה שקרא משהו ותפס ילד אחד ואומר לו אתה תצא הילד בא ואומר שהוא לא עשה את זה.
רבנו: ההורים לא יכולים לעשות במצב כזה שום דבר רק להוציאו מביה"ס או לא, אותו ללמד א"א הוא לא יקבל לפי שאח"כ קשה לו להודות על האמת שהוא טעה כי מזה בנ"א שמודה על האמת זה מדרגה והוא לא יודה רק הוא יגיד כל מיני דברים ויסתבך עוד יותר.

א"כ מה לומר לילד?

רבנו: הוא יכול להגיד מסתמא הוא טעה וצריך לדון לכף זכות הוא יכול להגיד שהוא טועה והוא מסכן.

וא"כ אפשר להגיד שמסתמא הרבי צודק?

רבנו: אתה יכול להגיד שהוא טעה והוא מסכן ולדון לכף זכות.

ואם יודעים בבירור שהרבי עשה לא בסדר למשל שבעת כעסו הוא אמר מילה לא יפה?

רבנו: מסתמא בעת כעסו הוא טעה וצריך לדון לכף זכות אני לא זוכר שקבלתי סתירה כשהייתי ילד חוץ מפעם אחת כשהייתי ילד פחות מבן 10 ולמדו איזהו נשך כמדומני תוס' בדף ע' ע"ב ואז כנראה שלא ידעתי ואיזהו נשך הוא הלא פרק קשה וכנראה שהוא אמר לי משהו ולא עניתי לו וקבלתי סתירה ע"ז.

והרב מבריסק סיפר שהוא קיבל פעם סתירה מאביו כשהי' בגיל בר מצוה בגלל שהוא אמר דבר שלא כמו הסבא שלו וזה חוצפה שהוא אמר שלא כמו הסבא שלו על הח"ח - מספר בנו ר' לייב - שאמר תירוצו על השאגת אר"י ואח"כ אמר ה' יעזור שאני יוכל לתרץ את כל הקושיות של השאגת אר"י והח"ח אמר לו זה חוצפה כבר לו תהי' ת"ח והוספי' ר' לייב שזה נתקיים בו שהוא לא נהי' ת"ח.

ומסופר על הח"ח שלא ה' יושב בראש השולחן ואף שהוא ראש המשפחה לא ה' יושב בראש והוא לא יתנהג שום דבר עם הילדים שלו שהוא האבא וצריך לשלוט ואם מתנהגים כך יהי' לילדים דרך ארץ אבל אנשים חושבים אחרת שאם אבא אומר כל דבר אני אני ואז באמת אין לילד דרך ארץ כי אם הוא מתנהג כך באמת לא צריך לתת לו דרך ארץ ואם הוא מתנהג כמו חמור באמת קוראים לו חמור.

מה הביאור שסמכות זה לא דבר שהולך בכח?

רבנו: תראה יש חינוך ויש צבא צבא גם מחנכים ומה יוצאים אחרי צבא יוצאים מחונכים? לא! יוצאים רודן דקטטור וכי זה חינוך זה לא חינוך חינוך צריך להיות מאהבה ברקות החזו"א ה' אומר שיש קנין משיכה ויש קנין חזקה, משיכה זה יותר טוב מחזקה, והיינו דמשיכה הוא דבר שמושך וחזקה היינו בכח וא"כ משיכה יותר טוב מחזקה.

ויש גם במשיכה מיני משיכה יש משיכה חזקה ויש משיכה קלה.

רבנו: משיכה חזקה זהו חזקה.

האב צריך להתנהג עם הילדים כמו חבר?

רבנו: כמעט לא צריך להגיד לילד שהוא חבר שלא אבל עצם זה שהוא לא מראה שהוא שלטן זה מספיק ודאי שאם הילד עושה דברים רעים צריך להוכיח אותו אבל בדר"כ מה שכואב לבנ"א זה מה שהוא פוגע בו הכבוד שלו זה לא נכון כי אם הוא דואג לכבוד שלו הבן גם דואג לכבוד שלו.

אם בן בבית אומר דבר שחושבים שזה חוצפה?

רבנו: ע"פ רוב הוא גרם לזה, יש לפעמים ילד שלומד כן מחברים וחברים רעים זה יותר גרוע מהכל בנ"א לומד מחברים יותר מהאבא ויותר מהרבי החברים

2. א.ה. כן אי' בשו"ע ה' כיבוד אב ואם (יו"ד סי' ר"מ סעיף י"ט) אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול אלא ימחול ויעלים עיניו מהם שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול.

א.ב.א.א.מ.א, וכך הבחור הופיע בבית רבינו שלשה פעמים בשבוע ורבינו לימדו כיצד לדבר להקל עליו הדיבור, [לאחר זמן אמר עמו מילים של גמ' באיטיות] רבינו הקדיש מזמן מנוחת הצהרים כדי להחיות בחור.

רכ. שמעתי מרצ"ג נ"י שאשתו מורה בבית ספר בת"א, שהיו שתי בנות שלא התקבלו בסמינר, וכל השתדלות שעשו לא הועיל, להיכן פונים, לרבינו, אמר רבינו מה נקרא הדבר שאין מקום, שאין מספיק כסאות, שיטלו כסאות מביתי ויניחו בסמינר ויהי מקום, למעשה לבסוף רבינו פנה לאחד ממנהלי הסמינר וביקש ממנו שיקבל הבנות, השיב לו המנהל שכבר עשה כל מה ששייך, ולא שייך בשום אופן לקבלם שזה יפריע לכל בנין הסמינר, אם רבינו סבור שצריך לקבלם אני מניח המפתחות על השלחן וחוזר מחר לכולל, רבינו שמע הדברים, ושאלו אתה בטוח שמחר בבוקר תקום? המנהל נחרד לדברי רבינו, הסביר לו רבינו שאין כוונתו חלילה וחס לקלול, אלא שהיתה מנהלת סמינר שבוים שהתפטרה מלנהל את הסמינר לא קמה בבוקר למה אין אנו יודעים חשבונות שמים, אבל יתכן שזה היעוד שלה משמים, וברגע שנגמר יעודה כאן בעולם נפטרה, א"כ מנין לך שתפקידך לחזור לכולל, אולי היעוד שלך לחנך בנות ישראל, וזה זכות קיומך, למשמע הדברים התקשר מיד המנהל להנ"ל ואמר לו תביא מיד את הבנות לסמינר, שאלו מה קרה בכזה בהילות, אמר לו אני כבר יסביר מה קרה שיבואו מיד לסמינר, סיפר הנ"ל ש"ה עקבו אחריהם והקימו בתים מאד יפים של תורה.

רכא. שמעתי מת"ח שמתגורר בעיר רכסים שזכה שם באפשרות לדירה יותר גדולה וחשש מהדבר מפני שסבר שבדירה שגרים עכשיו הילדים לא התרגלו לחיי רווחה, אלא חיו בצניעות ובפשטות, השיב לו רבינו שיכול לעבור להתגורר בדירה יותר גדולה, רק שיהי' בית פשוט ולא יעשה שם בבית דברים מיוחדים, וכן לאחר שייכנסו לגור בבית החדש, שלש שנים הראשונות שלא יעשו שום דבר בבית, ואכן באמת בתקופה הקרובה שנכנסו היה נראה שצריך לעשות דבר זה וזה והדבר לא היה נגמר, ובזכות עצתו של רבינו שלש שנים הראשונות לא לעשות שום דבר, זו עמדה להם.

רכג. שמעתי מילדי השכנים בבנין שהיו משחקים בשבת בחצר סמוך לחלון בית רבינו היכן שישב ולמד, והיה להם עונג מיוחד לראותו יושב ולומד, ולא פעם שהיו מרעישים והיה מפריע לו הרעש, היה סוגר החלון וממשיך ללמוד בחדר, [אף אם זה היה בימות הקיץ החמים] והיה לפלא בעיניהם שאף פעם לא העיר להם תלכו לשחק במקום אחר, אלא סגר החלון.

רכד. שמעתי מאברך שסבו ת"ח היה חברותא עם רבינו, והיה מרבה לעשן, והדבר הפריע לרבינו, כשהיה מעשן היה רבינו פותח החלונות, אבל מעולם לא העיר לו על כך, ולימים שאמרו לו דברים שרבינו אמר בעניני ציבור וכדו', התפלא מתי אמר הרי מעולם לא דיבר אף מילה.

רכה. עוד סיפר הנ"ל שהיה בחור שלמד טוב, ויצרו גבר עליו והחליט בהתרתה לעזוב את ספסלי הלימודים, והחליט שבזה יכה את כולם, והלכו עמו לגדולי ישראל, אחד אמר לו מוסר ולא השפיע עליו, והשני בכה לשמוע הדבר מרוב צער, אמר בלבו שלזה חיכה שיבכו ויגרום צער לכולם, הביאו אותו לרבינו, ורבינו קבלו באדישות ואמר לו מה אתה חושב שאתה מכה את משהו, אתה מכה רק את עצמך, אם אתה רוצה תלך, וסיפר הבחור הנ"ל המילים האלו דקרו לו כל הזמן בלבו הוא סבר שנוקם בכולם, ולבסוף רבינו אמר לו שהוא שרק מפסיד לעצמו, ואכן לאחר תקופה לבסוף חזר לספסלי הלימודים, מפני מילים אלו שחדרו ללבו.

רכו. שמעתי מתלמיד ישיבת גאון יעקב, מלפני עשרות בשנים אמר לרבינו יום אחד לפני השיעור שאינו מבין שפת האידיש, כבר באותו יום החל רבינו לומר השיעור בלשון הקודש.

רכז. היה פעם שפתחו מסגרת ישתית עם לימודי חול, ורצו לקבל גיבוי מרבינו בטענה שזה עשוי לבני חו"ל כאלה שממילא היו לומדים בכזו מסגרת בחו"ל, אמר להם רבינו במקום להביא את חו"ל כאן לא"י, תעשו הפוך תביאו את א"י לחו"ל ולפתוח שם ישיבות על טהרת הקודש, ולא להפך, והוסיף רבינו למעשה צריך לצאת ולמחות נגד מוסד זה, אבל בודאי לא לתת לכם גיבוי.

רכח. סיפר בעלה של גננת בגן ילדים בקטמון, שאשתו מצליחה להשפיע על ההורים מידי פעם לשלוח את ילדיהם למקום טובים, באחד הפעמים שהצליחה להשפיע על ההורים לשלוח ילדיהם לת"ת טוב, לאחר כמה ימים נכנס האבא לת"ת וראה שזה ממש מקום חרדי, ועד כדי כך לא חשב לשלוח ורצה להעבירו למקום אחר פחות חרדי, והילד לא הסכים בשום אופן, ואמר שיודע שרק כאן יהי' תלמיד חכם, ובמקום השני לא, לא היה ברירה לאבא והשאירו שם בת"ת והיום ב"ה גדל לחרדי גמור, סיפר הנ"ל שאותו אבא הי' גר בעבר בגבול ר"ג - ב"ב והיה לו חברותא מ'לב לאחים' כשנולד הילד הציע לו שרבינו יהי' הסנדק, והאבא התרצה לכך, ורבינו ברכו בברית שהתינוק יהי' ת"ח ובכך זכה הילד לגדול ת"ח.

רכט. חולין ק"ז ב' ת"ש דאבוא דשמואל אשכחיה לשמואל דקא בכי אמר ליה אמאי קא בכית דמחין רבאי אמאי דאמד לי קא ספית לבראי ולא משית ידיה ואמאי לא משית א"ל הוא אכיל ואנא משינא א"ל לא מיסתייה דלא גמיר

מימחא נמי מחי. העירו לרבינו לכאו' מדרכי החינוך למה אמר לבנו כך על רבו, הא לכאו' לא מדרכי החינוך כך להשיב, ביאר רבינו כיון שעשה דבר שלא כהלכה לכך אבוא דשמואל היה מוכרח לומר כך על המלמד.

רל. שאלו לרבינו האם יש ענין שבנות ילמדו ספרים כהרמב"ן על התורה וכדו', השיב רבינו שהרב וולף היה אומר עדיף שהראש יהי' מלא בדברים אלו, מאשר דברים לא טובים.

רלא. (יום א' ח' אלול תשע"ב) בנוהג שבעולם את הבעייתים זורקים על אחרים, ואילו אצל עזרא הסופר מצינו להפך שלקח את כל הבעייתים עמו.

חרב גדולה וחזקה

רלב. שח הגרי"מ שליט"א: פעם שאל: יש לך חרב גדולה וחזקה, אבל ממש גדולה? חרב בשביל להרוג את היצר הרע? אין דבר כזה! לא מוכרים את זה בחנויות! ולכן גם לא היה נבהל מחולשות.

היו באים הורים ומחנכים של בחורים ואומרים ובוכים ומתנים על מצבם הרוחני שהוא מתחת לכל ביקורת, והוא לא נבהל. והיה אומר שזה רק תקופה, והיצה"ר הרי עושה לכולם את המוות, ועליו הוא הצליח תקופה. (מתוך קו' הספדים תלמידיהו ותלמידי תלמידיהו)

רלג. בס"ד לאחינו בני ישראל תושבי צרפת המתעתדים לעלות לארץ ישראל ה' עליהם יחי'

עתיד ילדיכם תלוי במקומות חינוך מתאימים. ובא"י קיימים הרבה סוגי בתי ספר, וכידוע גם מתוך בתי הספר שאינם חילוניים במוצהר, הרבה מהם אינם מחנכים מספיק ליראת שמים וקיום תורה ומצוות, והתוצאות ניכרות מאד אצל חניכיהם, ובפרט לטווח ארוך.

בחינוך החרדי לעומת זאת, מושם דגש מיוחד על יראת שמים, קיום ודקדוק במצוות, דרך ארץ וכיבוד הורים.

לכן מוטל עליכם חיוב לדאוג עוד בחו"ל למקומות חינוך חרדיים לילדיכם. ולהשומעים יונעם ויזכו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות ויתברכו בברכת ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

א.ל. שטיינמן
י' מרחשוון תשס"ז לפ"ק
בני ברק יצ"ו

רלד. כנס לב לאחים בבהכ"ס דברי שיר ב"ב

עצם הדבר שהתאספו אנשים ורוצים לחזק את אלה האנשים שהם צריכים חיזוק כדי שיוכלו להתחזק ביראת שמים ובתורה כ'י אנשים אלה כמו שאמרו הם תינוקות שנשבו וצריכים חיזוק, עצם הכינוס לשם שמים הזה זה עושה קידוש שם שמים שבזכות הזה ג"כ הרבה גורם שאחרי זה העבודה תהיה יותר קלה, כי מה שיש יותר זכויות בעולם זה כבר גורם שאפשר יותר לקרב את אלה שהתרחקו ממילא זה הדבר עצמו מה שעושים כינוס לשם שמים ומחפשים עצות האיך לקרב את אלה שהתרחקו משום איזה סיבה שיהיה, וגם אלה שאפי' לא התרחקו אבל הם צריכים עכ"פ קירוב זה עצמו כבר זכות גדולה מאד, ומקוים שהזכות הזו תועיל שבאמת אח"כ מה שיעשו הפעילים כל אלה שיעשו בבתים למשפחות בודאי יהיה סיעתא דשמיא גדולה לכל אחד שירתם לזה ויעשה את זה לשם שמים יהיה לו הצלחה גדולה ויהיה נזקף לזכותו הצלת נפשות ממש, כי חז"ל הרי אומרים גדול המחטיאו יותר מן ההורגו, ולהיפך מה שמציל אפי' יהודי אחד אין לתאר איזה זכות שיש לו, והזכות הזו באמת תלויה את כולכם כל האנשים שנמצאים כאן שהם באים כדי לחזק ה' יעזור להם שיצליחו במפעלם הזה ויצליחו לקרב את הלבבות לאבינו שבשמים, ובזכות זה הקב"ה יעזור להם ולמשפחותיהם בכל מקומות, שהקב"ה יעזור שיהיה להם טוב ולכל יוצאי הצליחה והקב"ה, יעזור להם בכל העניינים

רלה. (י"א טבת ע"ו) רבנו אמר לי שמשכיבים את הילדים לישון ואמרו להם לישון לא כדאי ללכת בחזקה ובתקיפות ובצעקות שילכו לישון, אלא פשוט להעלים עין.

ושאלתי לרבנו האם זה מצד דברי הגמ' בגיטין הלכך למרמרניהו בניחותא שיקבלו מיניה, רבנו באמת זה כך אם מדברים בתקיפות לא מתקבל.

רלו. נשאל רבנו מא' שבנו לודמ בת"ת שמתחילים ללמוד גמרא בכיתה ה' ובנו בכתה ג' ורוצה להתחיל ללמוד עם בנו כבר גמרא האם יכול. ואמר לו רבנו: שילמד איתו אבל לא הרבה זמן.

רלז. דברי חיזוק למלמדים ב"תורה אמת" כ"ב כסליו תשנ"ז

חז"ל אומרים ארבעה דברים צריכים חיזוק, ואחד מהם זה תורה. ובודאי אין הכונה רק על לימוד התורה אלא כל מה שנוגע לתורה צריך חיזוק, ואם על לימוד תורה בעצמו צריך חיזוק, בודאי שללמד לתלמידים זה לא פחות מזה, וצריך מאד חיזוק!

והרבה סיעתא דשמיא צריך כדי ללמד, כמו שרואים בחוש שלא כל מלמד

מצליח, וגם לא עם כל תלמיד מצליחים... אמנם חוץ מהסייעתא דשמיא, גם האדם צריך לעשות משהו.

והנה לא כל העבודות שאנשים עוסקים בהם שווים, יש עבודות קשות, ויש עבודות קלות יותר. וצריך לדעת, שהעבודה של חינוך, ללמד תלמידים, היא עבודה קשה! ולא רק מחמת שזה דורש הרבה כח גופני, אף שגם זה צריך, אלא בעיקר צריך שהאדם ישקיע בזה את כל כוחו. וזה לא דומה לדברים אחרים, שמספיק מה שהגוף עובד, אלא בזה צריך שישקיע המלמד, את כל כוחות הנפש שלו.

ומה שהאדם משקיע יותר כוחות הנפש, הוא מצליח יותר. כי התלמיד מרגיש יותר מכל אחר, ואם ההתמסרות פחותה מצד המלמד, זה כבר משפיע פחות. ואין לזה כל הסבר, אבל זו היא המציאות, שהתלמיד מרגיש אם זה נמסר עם כל הלב, ועם כל המחשבה, או שזה נמסר סתם, וצריך כל אחד לדעת דבר זה.

רלח. והנה בדרך כלל כל אדם יש בו ממת העצלות, ואי"ז עצלות רק לדברים גופניים, אלא גם לדברים רוחניים, ובדרך כלל לדברים רוחניים יש עוד יותר עצלות. וגם בתלמידים רואים את זה, יש תלמיד שעצל לחשוב ואינו רוצה להתרכז ולא להבין, ורואים הרבה פעמים שאומרים המלמדים על ילדים שאינם מצליחים, כי הם עצלים במחשבה. וכמו שיש עצלן בתלמידים, כך יש עצלות במלמד, דהיינו שאינו מרוכז כל כך בשעת הלימוד.

והאמת היא שיש הרבה סיבות שמפריעות למלמד להיות מרוכז בלימוד, כי יש עליו עול פרנסה, ועול הבית, וזה מפריע לו להתרכז בלימוד. ולפעמים כאשר בא ללמד ראשו רחוק מאד מלהיות מרוכז כל צרכו, בכדי להעניק לתלמיד את כל מה שהוא צריך.

וכל אחד יודע בעצמו שיש הרבה מצבים קשים, וכדי להשתחרר מכל זה ולהיות במצב של התמסרות, קשה מאד. והפסוק אומר "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", קוצר רוח זה דבר שמקשה מאד על האדם להתרכז ולהיות בדרגה כזאת שיוכל להעניק לתלמיד. וזה מה שדורשים מהמלמד, שאף על פי כן יתמסר ויתגבר על קושי הריכוז, וזוהי באמת עבודה קשה.

רלט. הנה בב"ק (דף ס"ב ע"א) "אמר רבא הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה זההרי בו של כסף הוא, הזיקתו, משלמת דינר זהב. משום דאמר לה, מאי הוה לך גביה דאזיקתיה. פשעה בו, משלמת של כסף דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילי עלי, נטירותא דדהבא לא קבילי עלי". ונצייר דבר זה לעצמנו במי שנתנו לו סכום מעות, ואמרו לו תשמור שזה עשרת אלפים דולה, ולבסוף נתברר שזה מאה אלף דולה, יוכל אח"כ לטעון קבלתי עלי לשמור רק עשרת אלפים ולא מאה אלף, ואע"פ שבדין שמירה אין כל חילוק בזה, שהרי יש רק שומר חנם ושומר שכר, שומר חנם חייב פחות בשמירה ושומר שכר חייב יותר. אבל בשווי הפיקדון אין חילוק, ומחוייב לשמור עשרת אלפים כמו מאה אלף, וא"כ מה הטענה בזה. ואעפ"כ אומר רבא שיוכל לטעון טענה זו.

ויש לנו לראות מזה כי הגם שבדין אין חילוק, מ"מ דעת האדם הוא כן, שכשאנו יודע את גודל ערך הדבר ומה היא חשיבותו, אינו שומרו כל כך כפי ערכו. וכך הוא טבע האדם, שמטבע של כסף הוא שומר פחות מזהב, וכן בעשרת אלפים דולר הוא נזהר פחות מאשר מאה אלף דולר.

וכמו כן כשאדם לומד עם ילדים, כמדומני שכל אחד מאתנו אינו מבין מספיק מה הוא צריך עכשיו לשמור, ומה הוא צריך עכשיו ללמד. ובדעתו הוא סבור שזה כמו כסף ולא כמו זהב, ואינו יודע במה הוא עוסק. הוא עוסק בנשמות קדושות! נשמות קדושות של כלל ישראל! בפרט בימינו שכלל ישראל נשאר מעט מאד, כי חלק גדול לדאבוננו, רחוק לגמרי ואין לו כל שייכות עם יידישקייט, והם החלק הגדול ביותר, ממש מליונים בכל הארצות, נטמעו ממש בין הגויים עם נישואי תערובת, ואינם יודעים שום דבר. וחלק קטן נשאר שיש להם עדיין שייכות עם יהדות, ומתוכם החרדים, ומהם אלו שרוצים ממש ללמד את בניהם תורה בקדושה ובטהרה, הרי זה מעט מאד! והם ממש הנשמות היחידות מה שיש בכלל ישראל. וכל אחד אם היה עושה חשבון כזה היה צריך לחשוב, כי אי"ז עבודה סתם מה שהוא עושה. כי האדם הוא רגיל מתוך השיגרה וחושב שהוא עושה עבודה, וכמו שיש שאר עבודות כך יש עבודת "מלמדות" וזה גם עבודה, הוא "מלמד". [וכשואלים אנשים מה הם עושים, אומר אחד אני יושב כולל והשני שהוא מלמד, עונה "אני עובד"].

אך אינו כן, כי דבר זה הוא התמסרות לנשמות הכי טהורות שבכלל ישראל, ומזה צריך להבנות כלל ישראל, הדור הבא. הרי מי יהיה הדור הבא? הילדים האלו הם העתיד של הדור הבא.

רמ. והנה אדם הרבה פעמים שוכח מזה, ואינו נזהר בדיבור כ"כ, ופעמים מתוך כעס הוא מדבר איזה דבור שאינו הגון כלפי ילד, וזה פוגם! [ואין הכונה לדיבור מגונה אלא איזה זלזול בילד] ובהוה הוא יכול לאבד את הילד, ואינו יודע מה שהוא מאבד עי"ז. ואינו בא בטענות חלילה, אלא כל אחד יודע בעצמו, וצריך כל אחד ואחד מאד להתחזק בזה ולדעת במה עוסקים "ביסוד של כלל ישראל". ובפרט הילדים שיש כאן בחדרים, הם כמעט העידי עידיית של כלל ישראל. כל ילד הוא ממש נשמה קדושה! וצריך לטפל בזה בכל כך עדינות וכל כך התמסרות. ואינו בא בטענות אל אחרים אך צריך להתחזק בזה, ואז ההרגשה היא אחרת.

רמא. וצריך לדעת להזהר בכמה דברים. ראשית זה דבר ברור שכל אחד צריך להיות מסודר ומוכן מראש את מה שהוא צריך ללמד. וצריך לזה הרבה הכנה, הן עצם הלימוד צריך להיות שגור ומוסבר לו עצמו היטב, וגם להסביר את הדברים היטב, וכל זמן שאצלו זה לא מוסבר טוב, אינו יכול להסביר את הדברים היטב, לכן ממילא צריך מאד מאד להתכונן היטב כדי שיוכל להסביר. ואפ"י אם כבר למד את הדברים כמה פעמים, אעפ"כ צריך כל פעם לחזור ולשנן פעם אחר פעם, לסדר לעצמו האיך להסביר.

רמב. וחוזי מזה צריך ג"כ לעבוד על עצמו שבשעה שהוא מלמד יהיה קצת מרומם יותר מסתם בן אדם, שלא יהיה כל כך רגיש, כי אם הוא יכול להתרגז על כל דבר וכדו', הוא לא יוכל להיות מוסר התורה לדור הבא... ואם כל אחד ירגיש את זה, יש לקוות שבעזרת ה' נוכל להכין את הדור של הגאולה, שיעזרונו ה' שנגאל בקרוב.

רמג. ועוד צריך להתחזק וזה העיקר, שיהיה הלב שלו מסור, להרגיש שהוא עושה עכשיו "מלאכת שמים", וכשיועד שעושה מלאכת שמים זה כבר דבר אחר לגמרי. וגם בגלל זה יעלה האדם עצמו וכשהאדם מעלה את עצמו ממילא יתעלו גם הילדים אחריו. ויעזור ה' שיגדלו הנערים להיות יראי שמים תלמידי חכמים, ויגדלו למה שרוצה מהם הקב"ה, ויהיה המשך של התורה לכל הדורות כמו שרוצה הקב"ה, שלא תשכח מפי זרעו.

והקב"ה יעזור לכולכם שאתם בודאי מסורים לזה, ומ"מ צריך חיזוק כמשאחז"ל, וכל מה שנתחזק בזה בודאי יעזור הקב"ה שנזכה באמת לגדל תלמידים יראי שמים תלמידי חכמים כרצון הקב"ה.

רמד. שאלו על איזה נקודה בחינוך כדאי לעמוד יותר חזק, בודאי כל דבר צריך לעמוד עליו, אך קודם כל בין אדם לחברו, שזה פוגע בכל האדם, כי כשבין אדם לחברו מתוקן - יש יותר סיכויים גם על בין אדם למקום. אך אם בין אדם לחברו אינו בסדר, גם בין אדם למקום אינו בסדר.

רמה. באחד הערים בארץ היו מסובבים בלילות שבת נערים שונים, ובא לשאול את רבנו מה לעשות, והציע להם שיעשו להם עונג שבת, אבל שיארגנו חמש בחורים בכל בית ולא יותר שע"ז יוכל לשלוט עליהם ולא ייווצר שהנערים ישלטו על האומר.

רמו. דברים שנמסרו כדי להקריא בכנס מחנכים בצפון שלהי ניסן תשס"ג. [בסוף זכו לשמוע מפה קדוש בעצמון]

כנס זה של מחנכים להתייעץ ולמצוא דרכים איך להשפיע על ילדים ותלמידים שלא יצא תקלה ע"י הזנחה של אלה שצריך מאד להשפיע עליהם. ודאי זה דבר ראוי וצורך גדול לעשות את זה ויה"ר שיהא בסייעתא דשמיא בהצלחה גדולה, שמכנס זה יהיה תועלת גדולה לחינוך התורני, ויתגדל שם שמים ע"י זה, ויהיה לרצון לפניו ית"ש, ונזכה לראות בהרמת קרן התורה והיראה במהרה בימינו אמן סלה.

רמז. הרה"ג ר' יצחק לויינשטיין זצ"ל שאל את רבנו שביטו מבקשת שילמד איתה, מה הוא יכול ללמוד איתה, ואמר לו 'ארחות צדיקים'.

ליב"ה

רמח. בשילהי תשרי תשס"ה התקיים כינוס מועצת גדולי התורה של דגל התורה במעונו של מרן הגרא"ל זצ"ל על גזירות החינוך (כינוס זה היה יוצא דופן במיוחד באשר חוץ מכינוסי ערב בחירות וטרנס כניסה לקואליציה אחר הבחירות לא התקיימו כינוסים כלל על פי הנחייתו של מרן הגרא"ל) ומכיון שבדרך כלל מהחלטות והדינים התבצעו לפני הכינוס על ידי הרב אברהם רובינשטיין שליט"א - מזכיר המועצת הכתיב לו הגרמ"ל את סעיף ה' מהחלטות המועצה שם. פונים למנהלי התתי"ם - מוסדות הפטור ובהוראה חד משמעית אוסרים עליהם לעבור משינוי מעמדם זה ולהיות במסגרת 'מוכר שאינו רשמי'. באותו יום הגרמ"ל כבר החל את הזמן בישיבה והמתין בצהרים לאחר השיעור עד שהרב רובינשטיין הגיע ושמע את הדברים והלך למרן הגרא"ל וחזר לרבנו עם הסכמה ממרן הגרא"ל לסעיף זה, ורק אז פנה לנוח, באומרו שסעיף זה הוא המשמעותי ביותר מכל הסעיפים שהוחלטו בכינוס, כי הרוח החלה לנשוב בין המנהלים שלאור הקשיים העומדים עליהם ממשד החינוך והקיצוצים בתקציבים כדאי לעבור למוכר שאינו רשמי, במיוחד שיש כבר מוסדות מפוארים שנמצאים במסגרת זו גם בהוראת היתר ממרן הגרא"מ שך זצ"ל, וכן ממוסדות של חסידיות מפוארות, גזירת הליב"ה הכריחה ואילצה את אותם מוסדות להתפטר ולהכניס יותר לימודי חול ובפיקוח, ולכן חשש הגרמ"ל מכן. ואכן החלטה זו התפרסמה והיו לה הדים רבים. על נחרצות העמידה במשמר החינוך הטהור.

שבועיים לאחר מכן במוצש"ק וירא קיים רבנו במעונו אסיפה לכל מנהלי התתי"ם בארץ הקודש - המשתייכים לזרם דגל התורה, הגרמ"ל שלח לרבנו הגר"ח קניבסקי שליט"א לבקש את השתתפותו ואכן הוא ישב לצד רבנו בראשות האסיפה. מרן הגרא"ל זצ"ל שהה באותם ימים במסע חיזוק בארצות הברית, ובעש"ק עמדתי בקשר עם הרה"ג ר' יצחק לוינשטיין שהיה עמו שם. לבקש שמרן הגרא"ל ישלח את דברו בכתב לכינוס זה, ואכן ביום שב"ק כאן בא"י

אלו שזרקו אותו לכבשן גם נכוו ומתו. והוא ניצל בנס, ניסי ניסים שאין לתאר, נכנס בשלום ויצא בשלום.

אם כן, שהייתה כזו מסירות נפש, מדוע התורה כתבה כי ידעתי וגו', היה צריך לומר כי ידעתי על זה שמסר נפשו ונכנס לתוך כבשן האש, מסר נפשו למות הכל בשביל הקב"ה, ובכל זאת לא כתוב, אלא, כי ידעתי למען אשר יצווה את בניו וכו', כלומר, הוא חייך את בניו לשמור את דרך ה'.

כוונת הבריאה להיטיב עם האדם

ידוע שמה שהקב"ה ברא את העולם אין לו בזה שום צורך, הקב"ה לא צריך שום דבר, לא כבוד ולא שום דבר. מה הקב"ה רוצה? להיטיב עם בראויו, שהאדם יעבוד את ה'. הקב"ה צריך את העבודה של האדם? הוא צריך את זה? לא! הוא רוצה להיטיב, ומה שזוכים אין לתאר.

הגמרא אומרת, השכר שהקב"ה ייתן לצדיקים לעתיד לבוא עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו. אי אפשר לתאר איזה עונג, איזה טוב. בן אדם כל זמן שלא טעם את זה לא שייך לומר איזה טעם. אדם מבין גשמיות, אוכל טוב, שתייה טובה ועוד דברים טובים, ולא מבין מה זה השכר לעתיד לבוא, תענוג שאי אפשר לשער.

אנשים יכולים לחשוב, האם הקב"ה ברא את העולם להכניס אותם לגיהנום? וכי בשביל זה הקב"ה ברא את האדם? רוב האנשים הולכים לגיהנום. גויים ודאי הולכים לגיהנום, מה שיש חסידי אומות העולם הם יחידים מאוד. כלל ישראל, לדאבונו, חלק הכי גדול, חילוניים, הולכים לגיהנום.

על כרחך, מוכרח לומר שהקב"ה רוצה לעשות טוב וכדאי לו להביא עולם שכל כך הרבה רשעים ילכו לגיהנום כדי שיהיו אנשים יחידים, בודדים, יחידים סגולה מכל הדורות שיזכו לטוב האמיתי שהקב"ה רוצה להיטיב עימם.

השתלשלות הדורות - לזכות לטוב האמיתי

כמו שהקב"ה ברא את העולם הרבה דורות. למה צריך הרבה דורות, שיביא לעולם רק דור אחד. כמה אנשים שיש בכל הדורות, בכל ששת אלפי שנות קיום העולם, נניח מאות מיליארד אנשים, שיביא את כולם בדור אחד וזהו, ולשם מה השתלשלות כל הדורות.

אלא, היות ויש אנשים שלא יזכו והקב"ה רוצה מה שיותר אנשים שיזכו לטוב האמיתי, הרי שדור אחד מת, בא הדור השני ומתקן אותו, אומר קדיש, לומד משניות ועוד דברים, וכן הבן מתקן את אביו, וכשהוא מת, בא בנו אחריו ומתקן גם אותו, לכן הקב"ה ברא דור אחר דור שדור הבא יתקן את הדור שלפניו, כדי שיהיה מקסימום אפשרות שיהיה טוב, הקב"ה רוצה רק טוב, לא רוצה גיהנום, רוצה אנשים שיזכו לטוב האמיתי.

ממילא מכיוון שכל מטרת הבריאה לתיקון הדורות, אם לא יחנך את בניו שיגדלו כראוי, הרי שאין קיום ותכלית לבריאה. ממילא הקב"ה משבח את מה שעשה אברהם אבינו בחינוך הדורות הבאים, למען אשר יצווה וכו'.

תכלית החינוך - להגיע לתורה ויראת שמים

זה גם כן כלל ישראל זכו על ידי החינוך, אצל הגויים אין חינוך, אצל חילוניים לדאבונו גם כן אין חינוך. ב"ה שאנחנו, למרות שזה קצת, הקב"ה כדאי לו הרבה הרבה, ח"ו, לא טוב, כדי שאנשים יזכו לטוב על ידי שיתחנכו כמו שצריך ויזכו לגדל דורות על דורות, דור הולך ודור בא, הכל כדי להגיע לטוב שהקב"ה רוצה.

אדם שמחנך שידע, התכלית שכל הדורות הבאים יהיה טוב, ומה הטוב - אין טוב אלא תורה, אין טוב אלא יראת שמים, כל הדברים האלה יזכו ולזה צריך לחנך, שלדורות יהיה טוב עד הטוב האמיתי שכל הבריאה כולה מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

בזמן מתן תורה כתוב ההרים רקדו כאילים, זה לא הולך על יציאת מצרים, אלא, על מתן תורה. אומרים חז"ל, וכי הר יכול לרקוד? כן, בזמן שהקב"ה עשה מתן תורה הוא עשה שינוי הטבע להראות כי עתה הגיעה הבריאה לתיקונה, לכן שינה הטבע של ההרים רקדו כאילים. בשעת הגאולה האמיתית שזכה למלאה הארץ דעה את ה', נזכה עוד יותר להריעו תחתיות ארץ פיצחו ההרים רינה, הכל בשמחה. ונזכה לתכלית האמיתית שהכל הטוב האמיתי.

על המחנך להדגיש שהתכלית להגיע לתורה ויראת שמים, ואז יזכו לכל הטוב והקב"ה יעזור שזוכה לגאולה האמיתית ומלאה הארץ דעה את ה', אז יהיה הטוב האמיתי וכל הבריאה תשמח שמחה כזו שאין לתאר. הקב"ה יעזור שאם תלכו בכיוון זה נזכה באמת בקרוב לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן.

התקבל פקס של כתי"י מרן הגראי"ל שהצטרף למכתבו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

בס"ד ערש"ק פר' וירא תשס"ה לכבוד מנהלי הת"תים שליט"א המתאספים בבית מע"כ מחותני הגאון ציס"ע הגרמ"י ליפקוביץ שליט"א שלום רב הנני לחזק בזה את מנהלי הת"תים הניצבים במאבק כנגד קיצוצי תקציב וניסיונות פיתוי לשנות מעמדם של הת"תים מקדמת דנא ולשלוח מלמדים להשתלמויות וכן לא יעשה והנני פונה לנדיבי עם לתמוך ולסייע בידי מוסדות אלו שיוכלו להמשיך בדרך הסלולה לנו בלא שום שינוי וכל המסייעים יתברכו ממקור הברכות בברכת התורה. יוסף שלו' אלישיב

דברי מרן שליט"א א"צ חיזוק אי"ל שטיינמן.

רמט. בחשון תשע"א לאור גזירות חדשות שנתחדשו, דובר על אסיפה של מנהלי התתי"ם בבית הגרמ"ל, למעשה תוך הדיונים אודות האסיפה והרכב המוזמנים הביע רבנו את דעתו שישקשו ממרן הגראי"ל על קיום הכינוס בביתו שיהיה בזה תועלת יתירה מאשר שיהיה בביתו מצד כמה סיבות. ואכן מרן הגראי"ל קיים את הכינוס בביתו בראשות גדולי התורה והחסידות, לא היה קשור בדוקא לחברות במועצה"ת, המוזמנים הוזמנו על ידי מרן הגראי"ל ורבנו שעמדו בראשות האסיפה. אמנם את ההחלטות כתב הגרמ"ל ושלחם לעיונו של מרן הגראי"ל זצ"ל שהסכים ותמך בזה באופן מלא. (דובב שפתים)

רנ. דברי רבנו בכינוס למחנכים כסלו תשע"א [נתפרסם בקו' יסודות החינוך ויש"כ]

אברהם אבינו נשתבח בחינוך בני ביתו

"כי ידעתי למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות משפט וצדקה".

ידוע שאברהם אבינו מסר נפשו על הקב"ה והלך וצעק רק הקב"ה הוא מנהיג את העולם. אומות העולם כולם היו שקועים בעבודת אלילים (הגר"א אומה, שכל עבודה זרה הייתה יחד עם עריות, לא היה סתם עבודה זרה) והוא הלך וצעק נגד זה עד כדי כך שהמלך נמרוד הכניס אותו לכבשן האש שהיה כל כך בוער שאפילו

המועדים
במחיצת מרן
הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל

קסת עימוד וניצוב

ביאורים בהלכה ובאגדה, בעניי המועדים ממרן רבנו זצ"ל

כרך חדש
672 עמ'

מבית
כאיל תערוג

ניתן להשיג בחניות הספרים ובטל: 052-7680034